

Vsako leto so obletnice

Letošnje leto smo začeli z uvodnikom o proslavah, pa o skupnih sklepih in skupnem načrtovanju na ravni federacije in na ravni republik. Povsod je bilo slišati: »Pri nas bomo ravnali stabilizacijsko!« Toda, leto se je že dodobra prevesilo v drugo polovico, in še vedno tako govorimo, vmes pa se vrstijo obletnice. Vsaki v uvodu dodamo še »in ob štiridesetletnici...«. In ob velikem jubileju si je treba zagotoviti imenitnega govornika pa primeren objekt, ki bi ga bilo ob tej priložnosti mogoče odpreti, da bo vse v delovnem duhu. Poleg občanov je treba povabiti še družbenopolitične veljake kraja, pa sosednjega kraja, znane revolucionarje iz vojnih dni... Treba je priskrbeti vsaj partizanski golaž, da ne bo toliko ljudi lačnih.

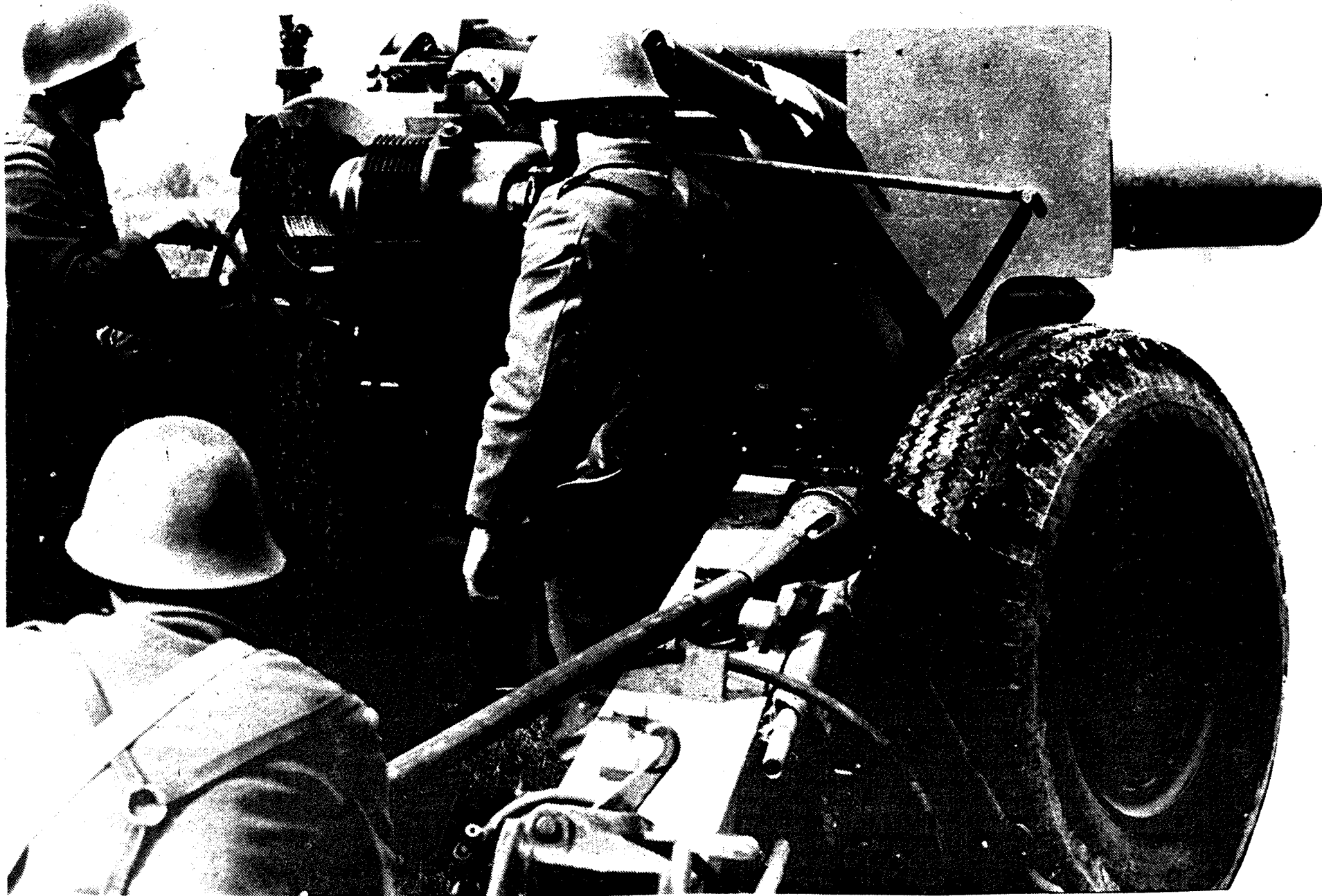
Pri socialistični zvezi je bil že v začetku leta izdelan program proslav, ki bodo na republiški ravni. Te potekajo bolj ali manj po načrtu. Proslave brigad, odborov OF, teh in drugih služb NOV in POS pa se vrstijo še pogostejše na občinski ravni. Občina ne sme zaostajati za drugo občino, domicilni odbor ne sme zaostajati za drugim domicilnim odborom...

Ob tem je mogoče razmišljati v dveh smereh: res je veliko proslav, in to še v tako kočljivem času, ko nam ni posebno do veselih snidenj. A kaj bi, štirideset let od začetka vstaje našega naroda je vendarle obletnica, ki opravičuje. Opravičuje povečano

aktivnost za obujanje tradicij NOV, pa tudi številna snidenja borcev, ki menijo, da se ne bodo več pogostejše srečevali, saj jih tarejo leta, bolezni in druge skrbi. Radi bi pritegnili mladino, ji povedali še vrsto stvari, ki jih lahko da le živa, prepričljiva govorjena beseda. Z druge strani pa je tudi res, da obletnic, tudi tako velikih, ne bo zmanjkalo nikoli! Bližajo se obletnica Avnoja, obletnica zadnje bitke v drugi svetovni vojni, obletnica zmage nad fašizmom... Vsako leto vsaj ena večja okrogla obletnica v spomin na drugo svetovno vojno in naš narodnoosvobodilni boj. Pri tem pa smo izpustili vse druge: partijske in tiste iz zgodovine delavskega gibanja nasploh.

Proslave so bile včasih vendarle dogodki, ki so jih ljudje pomnili še leta in leta. Bile so slovesnosti, posejane naredko. Danes pa se zdi, kot da inflacija vseh mogočih proslav zmanjšuje njihov nekdanji učinek. Poleg tega se je mogoče vprašati tudi to, ali so te proslave dosegle svoj namen pri mladini ali pa so ji mogoče preveč okostenele in dolgočasne? Skratka, če se komaj dotaknemo teme, koliko nas različne proslave stanejo in ne postavljamo v prvo vrsto vprašanja stabilizacije, je še vrsta razlogov, ki nam govorijo, da je proslav odločno preveč in da so prepogoste.

Bojana Žokalj-Jesih

7. oktober – dan artilercev

Včeraj je rod artilercev JLA praznoval svoj dan – 7. oktober. Datum so si izbrali po 7. oktobru 1941, ko so naši borci uspeli v obstreljevanju nemškega letališča v Kragujevcu.

Praznovali so ponosni na vse, kar so dosegli v teh štiridesetih letih razvoja: sodobno orožje in vedno bolj izpopolnjena tehnična sredstva, s katerimi upravlja visoko izobražen artilerski kader. Domača industrija je opremila artilerske enote in jih še opremlja z artilerskim in raketnim orožjem potrebnega dometa in ognjene moči, še posebej pa si prizadeva v izpopolnjevanju protitankovske artilerije, vseh vrst municije in raket z radarsko in lasersko tehniko, optičnimi in drugimi sodobnimi instrumenti, ki omogočajo hitro ravnanje in natančne zadetke.

Toda vsa tehnika nič ne pomeni, če odpove človek, ki nosi v rokah vse niti upravljanja s to tehniko, če v človeku ni zavesti, ki mu narekuje: »Bodi pripravljen, kot da bo sto let mir ali pa že jutri vojna!« Naši artilerci iz dneva v dan dokazujejo, da znajo prisluhnuti temu klicu tovariša Tita. Zavedajo se tudi, da je artilerija okostnica vseh oboroženih sil naše armade, zato čutijo odgovornost do ostalih rodov vojske. Najpomembnejše, kar nosijo v sebi, pa je občutek pripadnosti bratskim narodom Jugoslavije, njihovi svobodi in Titovi politiki, za katero so se pripravljene bojevati, če bi bilo treba.

Ž. D.

Ob makedonskem dnevu vstaje

Enajstega oktobra praznuje makedonski narod dan vstaje. Pred štiridesetimi leti so prvi oboroženi partizani v Prilepu in Kumanovu začeli z oboroženimi akcijami proti sovražniku in takrat so strelili oznanili tudi začetek boja za narodno in socialno svobodo Makedoncev. Pridružili so se skupnemu boju jugoslovanskih narodov in narodnosti za skupne cilje, ki jih danes, po štiridesetih letih od tistih dni uresničujejo v svobodni samoupravni, socialistični Jugoslaviji.

Ni odgovora...

Odmev na Naši znaki, v nadaljevanjih v TV-15

Tovariš Janez Švajncar je v svojih razmišljanjih v TV-15 postavil tudi problem spominske medalje s Titovim likom ob 40-letnici formiranja JLA, ki je borci NOV doslej niso dobivali, ampak so jih prejeli le aktivni oficirji JLA, če so službovali v JLA; in to ob desetletnih jubilejih (10-letnici, 20-letnici in 30-letnici JLA). Tudi na raznih zborovanjih in sestankih ZB in ZRVS so borci postavljali to vprašanje. Vsi so predlagali, da bi vsaj letos, ob 40-letnici ustanovitve JLA in naših oboroženih sil SFRJ, to brezbržnost in pozabo popravili. Mnenja so si enotna, da borci zaslužijo to spominsko medaljo kot drag spomin na slavno prehojeno pot in revolucijo v Jugoslaviji pod Titovim vodstvom in zastavo ZK Jugoslavije. Prav je, da dobimo odgovor na to vprašanje. Kako in ali ga sploh kdo rešuje? Kako se bomo vsaj skromno oddolžili borcem in vsem, ki so pomagali ustvarjati oborožene sile, jih krepili in jih še krepijo po zmagi nad fašističnimi zvermi, v čast in ponos naši neuvrščeni socialistični in samoupravni Jugoslaviji?

LOJZE ŠONC-TOMI
Ljubljana

Kaj žuli kmeta

Kaj pravi o tem tovariš Kotnik

Oskrba z rezervnimi deli in popravili strojev v gospodarstvu in kmetijstvu predstavlja marsikdaj velik problem ravno zaradi pomanjkanja nekaterih rezervnih delov. Naši kmetje pa so poleg tega, da težko pridejo do rezervnih delov (posebno za traktorje, motorne žage), še postavljeni pred dejstvo: Pomagaj si sam, kakor veš in znaš. Tako in podobna vprašanja so večkrat obravnavali kmetje kooperanti. Zelja vseh kmetov ja bila, da so naredi osrednje skladišče, kjer bi imeli na zalogi vse potrebne dele za kmečke stroje in bi bilo možno opraviti tudi popravila. Ker TOZD Transport in servisi opravlja tudi take storitve, so se dogovorili, da bomo našli pot do njega. Pri tem pa kmetje naletijo na ovire. Na željo našega kooperanta Bena Kotnika,

po domače Lubasa, sem se oglasil pri njem, ker je hotel predstaviti nekaj problemov v zvezi z uporabljanjem storitev pri TOZD Transport in servisi. Eden izmed problemov je že sam postopek, kako sploh priti mimo vseh referentov in služb do delavnice. Beno Kotnik je kupoval dele za motorno žago. Najprej se je oglasil na TOK Ravne, kjer je dobil potrdilo, da je kooperant. Na TOZD Transport in servisi ga je vratar napotil najprej v sprejemno pisarno, kjer mu je tehnični kontrolor napisal delovni nalog. S tam je odšel v servis z mislijo, da bodo poti končane. Tam pa je uslužbenec zopet sedel za pisalni stroj in v dvajsetih minutah izpolnil potrebne formularje. Z naročilnico za material ga je napotil v materialno knjigovodstvo, kjer so mu obračunali nalog. Od tam so ga napotili na blagajno, kjer je lahko plačal material in dobil delovni nalog in račun. Ko se je vrnil v delavnico, da bi dvignil material, je našel na pultu vrstico in kolo. Na vprašanje, ali mu ne bodo sestavili delov, so odgovorili, da samo izdajajo material.

ADOLF ANKON
Slovenj Gradec

Kakšna je praksa pri odlikovanju?

Zadnje čase prihaja v ospredje vprašanje odlikovanja udeležencev NOV. Res je, da je veliko borcev, ki danes nimajo še niti enega odlikovanja ali pa samo medaljo zaslug za narod, ki pa je borci ne spoštujejo najbolj, saj ji včasih pravijo kar »kuharsko odlikovanje«. Vsakdo, ki je bil leto, dve ali več v narodnoosvobodilnem boju in potem dve do tri leta v KNOJ, si je nekaj zaslužil. Odlikovanje samo po sebi ne predstavlja veliko, mislim v materialnem pogledu, v moralnem smislu pa je pomen ogromen. Zamislite si razočaranje in zagrenjenost tistih, ki so po vojni še tri in več let nosili »glavo v torbi« v boju z raznimi bandami, tistih, ki jim ni bilo žal mladosti, pa so sedaj ostali praznih rok. To so ljudje, ki se

niso rinili v ospredje in so bili zato prezrti.

Tudi kriterij o povojni družbenopolitični aktivnosti nima nič skupnega z vojnimi odlikovanji. Za povojno dejavnost pripada mirnodobsko odlikovanje. Med povojnimi družbenopolitičnimi aktivisti je tudi precej takih, ki se med vojno niso izkazali ali pa so bili za to še premladi. Vendar so tudi po vojni rojeni že odlikovani.

Tudi na partizanskih proslavah stojimo zagrenjeni. Pogled na soborce, ki niso naredili nič več od nas, pa so primerno odlikovani je boleč. Čutimo se ponižane.

Ali tudi pri delitvi odlikovanj vlada praksa »ti meni, jaz tebi«? Rad bi, da odgovorni povedo kaj več o tem.

MARKO VIDIČ
Nova Gorica

V Yalti drugače kot v Strunjanu

Odmev na sestavek J. Tajnikarju v TV-15, štev. 33, pod naslovom Brez proslave na dan vstaje slovenskega naroda v domu invalidov v Strunjanu

Opisal bom povsem nasproten primer pozornosti, ki smo je bili deležni jugoslovanski turisti za naš nacionalni praznik – dan borca v Yalti. Bil sem v skupini, ki je odšla konec junija z Yugotoursom na trinajstdnevno potovanje po Sovjetski zvezi. Dan borca nas je zatekel v zgodovinskem mestu Yalta na Krimu. Uprava hotela Yalta, to je največji in najsodobnejši hotel v Ukrajini z 2342 posteljami, nam je skupaj z mestnim partijskim komitejem priredila v hotelski kinodvorani zelo lepo proslavo. V hotelu je bilo tedaj približno 60 Jugoslovancev.

Na proslavi je govoril sekretar mestnega partijskega komiteja, amaterska folklorna skupina kolektiva Boljševik iz Kijeva, ki je tedaj tam gostovala, pa nas je počastila z lepim nastopom, za kar smo jo večkrat nagradili s toplim in gromkim aplavzom.

Pri govorniku je bilo videti, da je dober poznavalec naših razmer. Omenil je sodelovanje Jugoslovancev v oktobrski revoluciji in v drugi svetovni vojni ter poudaril velik prispevek jugoslovanskih partizanov k zmagi nad fašizmom. Ugodno je ocenil jugoslovanski povojni razvoj ter poudaril velik ugled in vlogo, ki jo ima Jugoslavija v svetu, kakor tudi sodelovanje obeh socialističnih dežel na raznih področjih. Posebej je podčrtal gospodarskotehnično sodelovanje. Pri tem je omenil, da so sovjetski strokovnjaki sodelovali ali še sodelujejo pri izgradnji 120 pomembnih objektov v Jugoslaviji, jugoslovanski strokovnjaki pa delajo v Sovjetski zvezi posebno pri gradnji turističnih objektov. »Tak primer,« je dejal govornik, »je prav ta prelepi hotel, v katerem zdaj skupaj praznujemo vaš nacionalni praznik« in končal: »Bodite prav vi, jugoslovanski turisti, ambasadorji naših najboljših želja za srečo in blaginjo vaših narodov in narodnosti!«

Vsem, ki smo sedeli v dvorani, je bilo prijetno pri sru. Čeprav daleč od doma, so se naši gostitelji potrudili, da prav na 40-letnico zgodovinskega 4. julija 1941, ko se je naše ljudstvo na čelu s svojo partijo odločilo za oboroženo vstajo proti okupatorju in njegovim domačim opromad, nismo bili prikrajšani za proslavo, ki nam bi jo lahko marsikdo doma zavidal. V sebi smo začutili ponos in veselje, da pripadamo državi, ki uživa tolik-

Pomoč Angoli

Koordinacijski odbor za pomoč narodnoosvobodilnim gibanjem in žrtvam imperialistične agresije pri RK SZDL je na nedavni seji obravnaval položaj na jugu Angole, ki je nastal po vdoru južnoafriških rasističnih čet. Meni, da gre za poskus oslavitve osvobodilnega gibanja SWAPO in za globalno strategijo imperializma v zadnji fazi osvobajanja Namibije. Napad naj bi prispeval tudi k politični in gospodarski slabitvi neuvrščene Angole. Sprejel je tudi sklep o širši solidarnostni akciji z žrtvami agresije. V akciji bodo sodelovali tudi Rdeči križ Slovenije, Zveza prijateljev mladine in nekatere delovne organizacije.

Hkrati pa koordinacijski odbor vabi vse delovne ljudi in občane, da na žiro račun 50101-787-93102 prispevajo sredstva za pomoč prebivalcem juga Angole.

šen ugled, priznanje in spoštovanje v svetu. Tudi v Sovjetski zvezi, čeprav vemo, da se naši in njihovi pogledi na mednarodna dogajanja in notranji razvoj v marsičem razlikujejo.

Tako je bilo torej nam, jugoslovanskim turistom, med njimi smo bili tudi borci, v Yalti za dan borca in drugače, kakor smo brali v TV-15, invalidom NOV v svojem domu v Strunjanu.

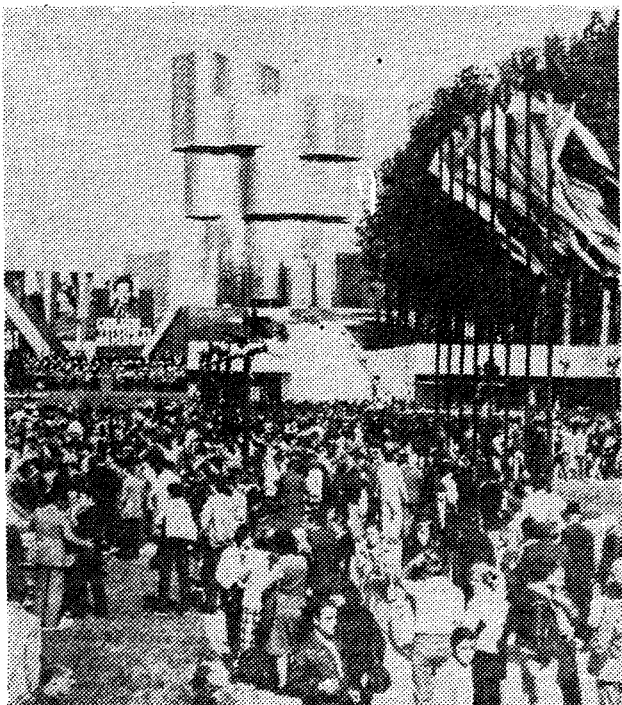
MIRKO CENCIČ,
Nova Gorica

Napačen podatek v 31. št. TV-15

Zelo sem bila presenečena, ko sem brala, da je Mihela dala napačen podatek bitke na Razboru. Tomšičeva brigada se je res spopadla s trikot močnejšim sovražnikom, in to 6. 10. 1944. leta, ne pa 6. 4., kakor piše tovariš Ankon. Tomšičeva brigada je prišla na Razbor 5. oktobra zvečer, poleg nje pa je bil tu še tretji bataljon vzhodnoštajerskega odreda. Ti podatki so tudi v knjigi Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem. Dr. Tone Ferenc navaja, da je bil hud boj pri Sv. Danijelu na Razboru. Sama sem tu domačinka in imam dnevnik iz leta 1944, v njem pa natančne podatke. Razborčani še danes pravimo, da je bil takrat »črni petek«.

Še veliko borcev je živih in nikomur ni prav, če v zgodovino vpisujemo napačne podatke.

ŠTEFKA MELANŠEK
Razbor 4

V osrčju partizanskih krajev Banije in Korduna, na legendarni Petrovi gori, je bilo v nedeljo veliko ljudsko zborovanje, ki se ga je udeležilo 35 tisoč delovnih ljudi, občanov, borcev, mladine, pripadnikov JLA in drugih iz Karlovca, Pokolpja, Cazinske in Bele krajine, Korduna, Banije, Like in Gorskega kotara. Zborovanja so se udeležile tudi delegacije ZB NOV Jugoslavije, JLA, ZRVS Jugoslavije in Hrvatske ter delegacije Slovenije, Bosne in Hercegovine ter Vojvodine.

Slavnostni govornik predsednik hrvaškega sabora Jure Bilic je odkril mogočen spomenik revoluciji. Z zborovanja so poslali pozdravne brzojavke predsedstvom Jugoslavije in CK ZK Jugoslavije ter Vladimiru Bakariću, ki je bil predsednik odbora za postavitev spomenika.

Okoriščali so se z denarjem, namenjenim za zaščito borcev NOV

Ponovno se sprašujemo, če so v naši socialistični družbi res tako lahko na široko odprta vrata vsem tistim ljudem, ki se hočejo na ta način okoriščati z našim skupnim družbenim premoženjem. Smo res prišli že tako daleč, da si lahko posamezniki ali skupine neodgovornih zločincev prisvajajo visoke denarne zneske? Sprašujemo se, kje je družbena kontrola, da tega ne odkrije?

Je res to, kar beremo v Delu z dne 29. septembra, da so si trije ljudje na Kosovu kar tri leta prillašali denar, namenjen za financiranje zdravstvenega varstva borcev NOV in vojaških vojnih invalidov. Poštenega človeka kar mraz strese, ko prebere te podatke o poverjenih vsoti, ki znaša 5.285.416 dinarjev družbenih sredstev. Kako je mogoče, da so lahko tri leta in pol poverjali in se okoriščali z denarjem, ki je bil namenjen za zdravstveno zaščito borcev.

Mogoče je le res, da včasih preveč govorimo in pišemo o stabilizaciji, o našem hudem gospodarskem položaju, o visokih zadolžitvah, o nizki produktivnosti in tako dalje, namesto da bi krepko prijeli za vajeti in s trdo roko onemogočili vse pojave, ki tako škodujejo naši socialistični ureditvi.

Srečko Šorli

Palestinsko osvobodilno gibanje

Vse obdobje po drugi svetovni vojni je pravzaprav zgodovinsko obdobje velikih osvobodilnih gibanj, ki so se raztegnila skoraj čez vse celine, predvsem pa povsod tam, kjer je do vojne gospodoval nekdanji evropski sistem kolonialne nadvlade nekaj velikih zahodnih sil nad milijonskimi množicami in številnimi narodi po svetu. Sad velikega osvobodilnega gibanja, ki je kot še nikoli poprej pritegnil milijone in milijone ljudi napravil iz njih ustvarjalce zgodovinskih dogajanj, so številne nove neodvisne države, ki dajejo tako močan pečat celotnemu mednarodnemu razvoju našega časa. Spomnimo se samo nastanka in vloge ter mesta v svetu novega mednarodnega dejavnika, ki ga pomenijo neuvrščene države. Te so v resnici izraz hotenj in teženj novega sveta, ki je nastal na razvalinah nekdanjega kolonialnega sistema.

Med vsemi osvobodilnimi gibanji, ki so vstopali na svetovno prizorišče po drugi svetovni vojni ali celo pred njo in ki še danes oznanjajo svojo navzočnost v mednarodnem življenju, je vsekakor najbolj svojevrstno in po mnogočem izjemno značilno osvobodilno gibanje palestinskega naroda. Palestinska osvobodilna fronta ali kakor se sama imenuje, Organizacija za osvoboditev Palestine. Vsekakor ni pretirano reči, da je palestinsko osvobodilno gibanje eno izmed osrednjih takih gibanj v sodobnem svetu. Gre v resnici hkrati za politično in vojaško silo, kajti palestinska osvobodilna organizacija je eno in drugo.

Znana je usoda palestinskega arabskega naroda po odločitvi Združenih narodov leta 1948, da na tleh Palestine osnujejo novo državo, ki naj bi jo sestavljali tamkajšnji

Židje skupaj z vsemi Židovskimi doseljenci, ki so že davno pred drugo svetovno vojno, zlasti pa po njej iz vseh delov sveta začeli naseljevati ozemlje Palestine. Spomnimo se mogoče, da je bila med razpravami o ustanovitvi izraelske države tudi izvirna, žal pa takrat povsem nerazumljena pobuda Jugoslavije, da bi namreč novo državo že od vsega začetka postavili na demokratične federativne temelje, tako da bi v njej našli mesto tako Židje kot tamkajšnji arabski narod Palestine, ki so bili v večini. Toda namesto tega so članice svetovne organizacije – pod še vedno svežim vtisom nacističnih zločinov nad Židi – omogočile nastanek zgolj izraelske države Židov. To je imelo za posledico eno najglobljih kriz povojnega časa, krizo Bližnjega vzhoda, katere jedro je izraelsko – arabski spor. Tej krizi in temu sporu ni videti konca in ga ne bo vse dotlej, dokler ne bo zadoščeno temeljnemu pravici arabskega palestinskega naroda, ki že več kot tri desetletja živi kot begunec razsut po arabskih državah. Tem pravici pa bo zadoščeno takrat, ko bodo Palestinci dobili svojo državo, se pravi neodvisnost in samostojno življenje. Te pravice v našem času ni mogoče kratiti nobenemu narodu več, pa tudi palestinskemu ne.

Mnogi so sodili, da se bodo Palestinci po razselitvi v kratkem času stopili z drugimi arabskimi narodi v deželah, kjer so našli gostoljubje, in tako bo palestinskega vprašanja konec. Zgodilo pa se je prav nasprotno. Pri nobenem arabskem narodu ni narodna zavest tako visoka kot pri Palestincih, katerih težnja po neodvisnosti je neumljiva. Niso se utopili v arabskem morju, nasprotno, izoblikovali so svojo trdno organizacijo, osvobodilno gi-

banje, postavili so na noge trdno armado, jo izurili in jo nenehno urijo in spopolnjujejo. Četudi nimajo svoje države, so Palestinci že dobili priznanje velikega dela sveta kot samostojen mednarodni dejavnik. Leta 1964 so ustanovili najvidnejša in najmočnejša med njimi je skupina Al Fatah, ki ji pripada tudi voditelj Palestinecev Jaser Arafat. Palestinsko osvobodilno gibanje so priznale vse afriške države in tudi vse neuvrščene države, pa je Palestinska osvobodilna organizacija dobila mesto v neuvrščeni gibanju kot povsem enakopraven in polnopraven član. Še več, prav po zaslugi podpore neuvrščeni je Palestinska osvobodilna organizacija dobila tudi priznanje Združenih narodov, pa je palestinsko gibanje tako rekoč postalo član svetovne organizacije.

Res so se spričo zapletenosti in težavnosti bližnjevzhodne krize, ki vse bolj dobiva značbe brezupnosti, iz osvobodilne organizacije izločale skupine, ki so prehajale na pot terorističnega obračunavanja z nasprotniki, toda res je prav tako, da je Palestinsko osvobodilno gibanje ohranilo in celo utrdilo v svetu sloves in priznanje resnične politične sile, ki jo vse bolj upoštevajo tudi tisti, ki jim je sicer delovanje te organizacije bila nekdaj v napotje. Resnica je, da kljub ravnanju Izraela in njegovih čezmorskih zaščitnikov, v svetu vse bolj dozoreva spoznanje, da krize na Bližnjem vzhodu in mogoče rešiti brez rešitve palestinskega vprašanja, se pravi brez zagotovitve svobodnega in nedvisnega življenja palestinskega naroda.

Drago Košmrlj

1982?!

Načrtovalci našega gospodarskega razvoja so izdelali prvi osnutek plana za leto 1982 in v njem jasno zapisali, da bo treba vse moči usmeriti v povečanje izvoza. Letošnja gibanja so znana in z njimi ne moremo biti zadovoljni. Ob koncu avgusta je bil primanjkljaj na konvertibilnem področju za milijardo dinarjev večji od načrtovanega. To nas spravlja v resne zadrege.

Prihodnje leto si tega nikakor ne bomo smeli privoščiti. Novih posojil v tujini ne bo mogoče več najemati, kar pomeni, da bomo v celoti odvisni od naših lastnih finančnih zmoglosti. Te pa ne bodo velike. Družbeni proizvod naj bi v državi povečali za tri odstotke. To je približno toliko kot letos. Toda to novo družbeno vrednost bomo v celoti porabili za odplačilo tujih dolgov. Denar nam bodo torej pobrale odušne obresti.

Tu nič ne pomaga. Račune bo treba plačati, saj jih ni mogoče več prelagati. V zveznem izvršnem svetu še vedno računajo, da bi leta 1982 primanjkljaj na konvertibilnem področju znašal okrog milijardo dolarjev. To bi bilo za okrog 800 milijonov manj, kot je bil načrtovan za letošnje leto. Vendar številni opozarjajo, da se je treba tega primanjkljaja za vsako ceno otrestiti in da je treba v resoluciji o družbenem in gospodarskem razvoju v prihodnjem letu jasno zapisati, kako nameravamo ta cilj doseči. Za sedaj je namreč ta listina še vedno bolj ali manj načelna. Ostaja le pri poglavitnih ugotovitvah. To pa za vodenje tekoče gospodarske politike ne zadošča.

Veliko razprav bo še o cenah. Letos jih nismo držali na vajetih, čeprav se v zadnjih mesecih nekoliko umirjajo. V letu 1982 naj bi poskočile za 15 odstotkov. Ta cilj je po sodbi številnih smelo zastavljen. Opozarjajo, da bomo v prihodnje leto prenesli sedem do osem odstotno inflacijo

iz letošnjega leta in da bo manevrski prostor za povečanja v letu 1982 v bistvu izredno majhen.

Potemtakem v uresničitev zapisanega ne verjamejo niti tisti, ki snujejo gospodarsko politiko. Najbrž pozabljajo, da bo vsak odstotek porasta cen neposredno vplival na manjšo konkurenčnost naših organizacij na tujih trgih in s tem dodatno zapletel gospodarske odnose s tujino. Zavaljo tega takih dvoumnosti ne bi smelo biti. Cene v prihodnje pač ne bodo smele pretirano rasti, saj bo sicer ogrožen temeljni cilj gospodarske politike: izvoz.

Vprašanje je, kako bo z osebnimi dohodki. Lani in letos so se realno zmanjšali. Podatki, ki govorijo o tem, so sicer zelo različni, toda na dlani je, da so bili znatno manjši od rasti dohodka in da smo na tem področju ravnali še najbolj odgovorno. V drugem letu naj bi ta padec realnih osebnih dohodkov zaustavili. Taki so vsaj prvi načrti.

Seveda pa uresničitev tega cilja ni odvisna od načelnih razprav v zveznem izvršnem svetu. Če bomo hoteli zaustaviti padanje življenjskega standarda, bo treba pač marsikaj postoriti. Odrči se bo treba pretiranemu investiranju. Na zadnji seji centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije je bilo rečeno, da se v državi številnim apetitom še niso odrekli, da še vedno vlagamo tja, kamor ne bi smeli. Tu bo torej red treba še narediti.

Nič bolje ni na področju splošne in skupne porabe. Kljub odločnemu pozivu delegatov v skupščini Jugoslavije, da družbenopolitične skupnosti oklestijo vse oblike porabe, tega marsikje še niso storili. V Sloveniji menijo, da bi poraba morala naraščati deset odstotkov počasneje od rasti družbenega proizvoda. Tega stališča pa nekatere republike še niso sprejele.

Na dlani pa je, da bi bilo vsakršno drugačno predvide-

vanje na zelo trhljivih nogah. V naši republiki zatrjujejo, da bo leta 1982 za vse oblike porabe približno 12 odstotkov denarja manj kot letos in da si ne bo mogoče privoščiti nikakršnega razsipanja. Še več. Posamezne programe bo treba skrajšati, popraviti razne načrte in jih uskladiti z ustalim položajem.

Na seji centralnega komiteja so menili, da je nujno spremeniti celotno gospodarsko politiko v državi, saj je jasno, da tako ne gre več. Spremeniti bo treba tudi srednjeročni plan razvoja Jugoslavije do leta 1985 in ga prilagoditi resničnim zmoglostim.

Cimprej kaže sprejeti preostale dogovore, za katere doslej republike in pokrajine niso našle skupnega jezika. Gre za zadolževanje v tujini, energetska bilanca v državi in mnoga druga pomembna vprašanja, ki jih sedaj vsakdo ureja po svoje.

Seveda bodo svoje ravnanje morali spremeniti vsi. Ne bi smeli dovoliti, da bi se nekatere oblike porabe še naprej povečevale, denimo zvezni proračun. Ukiniti bi morali vse tako imenovane izjeme, ki jih je v preteklosti večkrat bilo na pretek. Odpovedati bi se morali številnim mednarodnim športnim in drugim prireditvam, zakaj zanje v položaju, v kakršnem smo, ne bo prav nobenega denarja.

Proti tistim, ki se ne bi vedli stabilizacijsko, bi bilo treba ustrezno ukrepati in jih poklicati na odgovornost. To so pred dnevi terjali člani najvišjega jugoslovanskega partijskega vodstva. Zaostreitev odgovornosti za malomaren odnos do družbenega premoženja, nespoštovanja dogovorov itn., pa so resno zahtevali tudi delegati v skupščini Jugoslavije in skupščini SR Slovenije. Očitno je, da bo v prihodnje za vsakršno neodgovornost treba poiskati konkretno odgovornost.

Darko Marin

Srečanje partizanskih zdravnikov v Novem mestu

V nedeljo, 4. oktobra, so v Novem mestu sklenili štiridnevno srečanje Zveze znanstvenih društev za zgodovino zdravstvene kulture Jugoslavije, združeno z letno skupščino zveze in skupščine zvezne sekcije za zgodovino veterinarstva. Udeležence srečanja je v petek sprejel predsednik novomeške občinske skupščine Uroš Dular, ogledali pa so si tudi tovarno zdravil KRKA. Bazo 20 na Rogu in partizansko bolnišnico Gornji Hrastrnik. V petek zvečer so v Dolenjski galeriji odprli razstavo Slovenska partizanska saniteta in njeni likovni odmevi, ki je hkrati počastitev 40-letnice vstaje naših narodov in 40-letnice

začetkov legendarne slovenske partizanske sanitete. Na razstavi, kjer smo srečali mnoge znane partizanske zdravnike, je akademik Božidar Jakac zbranim zdravstvenim delavcem in gostom razlagal zanimive podrobnosti o nastanku posameznih grafičnih del z motivi iz partizanskih bolnišnic. Razstava bo odprta do konca oktobra, na njej pa so dela devetih znanih slovenskih slikarjev in grafikov.

Srečanje članov slovenskega in drugih republiških znanstvenih društev za zgodovino zdravstvene kulture je imelo tudi takrat zanimiv delovni značaj. Tri osrednje teme sestana-

ka so bile namenjene zgodovini zdravstva na Dolenjskem, partizanskemu zdravstvu na Dolenjskem ter razvoju socialno medicinskih idej in prakse v Jugoslaviji, zgodovini sanitete v Ilirskih provincah in zgodovini sanitete v Vojni krajini in vrsti drugih aktualnih vprašanj iz zgodovine zdravstva iz raznih jugoslovanskih dežel. Zgodovinarji medicine in učitelji jugoslovanskih medicinskih fakultet so na svojem 2. srečanju namenili razpravo »za okroglo mizo« reformi visokošolskega študija v SFRJ s posebnim pogledom na zgodovino medicine, stomatologije, farmacije in veterinarske medicine.

Za srečanje, ki ga je pripravilo Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, je organizacijski odbor izdal zbornik skrajšanih referatov ali povzetkov sestanka, v katerem predstavlja 70 avtorjev. Referate, ki predstavljajo raziskovalno delo in originalna, še neobjavljena dela, bodo tiskali v Acta historica, od finančnih razmer pa bo odvisen morebiten izid zbornika vseh poročil z dragocenimi gradivi, ki bi najverneje predstavil kvaliteto 30. srečanja Zveze znanstvenih društev za zgodovino zdravstvene kulture Jugoslavije.

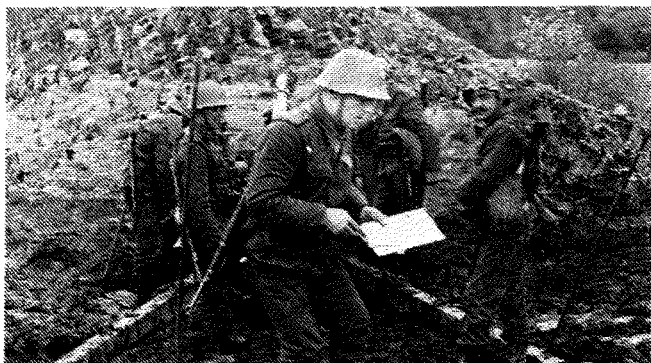
Tone Gošnik

7. oktober – dan artilercev

Hitrost in natančnost sta najpomembnejši vrlini

»Dobro se spominjam tiste noči, kakršne nikoli nisem videl niti na filmu,« je pripovedoval tovariš Tito o bitki na Neretvi. »Z Makle na smo neprestano našigali. Ogromen prostor je bil ves v plamenu. Naše havbice so toliko, da so žarele cevi. Nemci so bili presenečeni nad ostrino našega artilerskega ognja, in se skoraj niso mogli niti oglasiti s svojimi topovi. Podobe te noči in sijaja tega ognja ne bom nikoli pozabil.«

Štirideset jubilejnih let mineva letos 7. oktobra od

Vsak s svojo zadolžitvijo čaka pripravljen, da izpolni povečanje

uspešnega obstreljevanja nemškega letališča v Kragujevcu. Ta dan so si artilerci izbrali za svoj praznik. Borci Čačanskega in Kragujevskega odreda so prve dni oktobra vkorakali v Čačak, kjer so zajeli štiri 75-milimetrske

topove in ustanovili artilersko baterijo.

Leta 1942 so se na našem ozemlju pojavila prva osvobojena ozemlja, ki jih je bilo treba braniti z močnejšimi silami, zato so v tem času ustanavljali tudi večje artilerske enote. Po kapitulaciji Italije so ustanavljali še močnejše enote narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, kar je vplivalo tudi na razvoj artilerije.

Kakor pri drugih rodovih je bila tudi bojna pot artilercev partizansko specifična. Med borci so bili namreč tudi taki, ki so prvič od bli-

in svobodi se pripadniki artilerskih enot usposabljaajo in učijo ravnati z artilerskim orožjem. In čeprav je to orožje drugačno, izpopolnjeno v toku razvoja in modernizacije, se artilerci učijo na tradicijah narodnoosvobodilnega boja. Odlično doseganje ciljev, taktične vaje, visoko kvaliteto izobraževanja na vojaško-strokovnem področju pa tudi v idejnopolitični vzgoji in izobraževanju, večanje kohezivne moči vojnih kolektivov in napredovanje materialne osnove vojaškega usposabljanja – vse to so rezultati, s katerimi je rod artilercev naših oboroženih sil v letu velikih jubilejev, štiridesetletnice vstaje naših narodov in narodnosti ter rojstva jugoslovanske ljudske armade, vedrega čela dočkal svoj praznik – 7. oktober.

Ko smo obiskali enoto Zorana Mekterovića med vajo, napad in odbijanje sovražnika, so nam artilerci dejali: »Naj današnji rezultati kažejo, da smo pripravljeni, pa naj nas kdorkoli ogrozi. Hkrati se hočemo z vajo pridružiti slavljenju 40-letnice rojstva našega rodu, v pravem bojnem smislu.«

Vse se je odvijalo natančno, kot da gre za pravi spopad. V računskem oddelku z vezisti in topografi, ki pravzaprav pomeni možgane in srce ognjenega boja, so v povezavi z izvidniki na ogledeh točkah določili koordinatne cilja, ki so jih zarisali na

topografsko karto. Seveda je bilo treba tudi še kaj popraviti s pomočjo mreže za popravke, potem ko so z ogledeh javili azimut. V oddelkih baterije s 105-milimetrskimi havbicami so artilerci čakali pripravljeni na povečanje, ki bo prišlo iz računskega oddelka. Potem se je vse odigravalo z bliskovito naglico. Vsak je vestno izpolnjeval svojo zadolžitvijo. Nato zaglušujoč strel skozi zrak, za njim še eden in še eden in še eden. Spet tišina in samo meglice razpršenega smodnika v zraku. So zadeli cilj ali bo potreben še kak popra-

Računski oddelak pomeni možgane in srce ognjenega boja

vek? Uspeli so. Če bi bila sedaj vojna, bi to pomenil začetek boja, saj so artilerci, ki so sicer nameščeni vedno v ozadju vojske, tisti, ki izvršijo uvod v boj. In zakaj takšna natančnost? »Pred nami je pešadija. Odgovorni smo za-

nje. Če do najmanjše natančnosti ne izpolnjujemo komande, lahko naši streli zadenejo naše tovariše namesto sovražnika,« pravijo v skupini artilercev Dragan Jović, Časlav Atanasovski, Vlado Pavković, Josip Nikolić in Tibor Somodji. Zavedajo se, da je artilerija okostnica vseh enot v jugoslovanski ljudski armadi, da je to častna, in zato tudi zelo odgovorna zadolžitvijo. Artilerica ne sme nič motiti: ne dež ne sneg in ne prevelika vročina. Pripravljen mora biti ponoči in podnevi, vedno z isto izostrenostjo natančnostjo

cer pa za vojsko že tako velja, da se tu prepleta mala Jugoslavija. Srečamo se ljudje, ki se nismo nikoli prej in se tudi pozneje ne bomo. Če pa bo vojna, bomo vedeli, da je tam nekje naš tovariš, ki prav tako polni havbico, kakor to danes počnemo skupaj.

V oktobru pride nova generacija vojakov. Želimo jih prijateljsko sprejeti, želimo jim pokazati odlomke iz našega vojaškega življenja, ki ni samo streljanje z artilerskim orožjem, ampak imamo poleg redne »obuke« tudi čas za recitacije, skeče, humor, stenske časopise, glasbo, slikanje, šport in še kaj bi se našlo.

Z mislimi na tovariša Tita smo končali naš pogovor. »Zakleli smo se, da bomo nadaljevali njegovo pot tudi kot vojaki. Od te zakletve ne bomo nikoli odstopili. Niti po naključju ni mogoče pozabiti na tovariša Tita, saj če bi pozabili nanj, bi pozabili tudi nase.«

Težišče aktivnosti v rodu artilercev je v letošnjem jubilejnem letu usmerjeno v izpolnjevanje bojne vzgoje in izobraževanja, v boj za vrhunskimi znanji, v izpolnjevanje obljube tovarišu Titu in doslednemu uresničevanju njegovih zadnjih naročil, ki so veljala našim oboroženim silam: krepitvi bratstva in enotnosti ter strokovni usposobljenosti.

Živa Drole

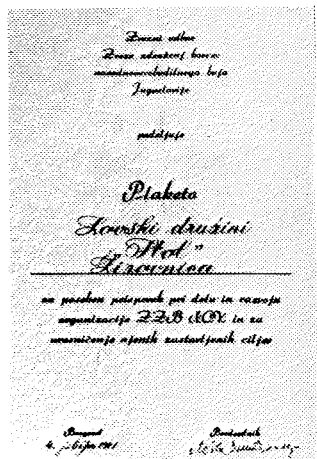
Priznanje Lovski družini Stol

Lovsko družino Stol so v Žirovnici ustanovili 1947 borci in aktivisti NOV in POS. Zato je bila brez vseh formalnosti vzpostavljena zveza med družino in krajevno organizacijo ZB Žirovnica. Ta zveza pa se ni samo ohranila do današnjega dne, ampak se je iz dneva v dan krepila. Lovska družina pa ne sodeluje samo z borci, temveč tudi s planinci, kmeti ter krajevno skupnostjo kot celoto.

Priznanje, ki ga je dobila LD Stol, pa se nanaša predvsem na sodelovanje z borcevsko organizacijo. Ko je pred približno dvajsetimi leti ZB NOV Žirovnica sklenilo, da bo postavilo spominsko obeležje Jožetu Koderju na vrhu Stola, je LD zaradi težkega dostopa to prevzela nase. Tam pa je bilo ozemlje zaradi pogostih ilegalnih prestopov meje zaprto za turiste. Tudi sicer ti niso imeli

kaj iskati zgoraj, saj je bila Prešernova koča samo kup ruševin. V tem času je planinsko društvo Javornik s Koroške Bele začelo graditi novo Prešernovo kočo in LD Stol je brezplačno prenesla les za ostrešje na gradbišče.

Številna spominska obeležja pričajo, da se je v teh krajih marsikaj zgodilo. Ta obeležja je postavila krajevna organizacija ZB NOV v sodelovanju s posamezniki, organizacijami in delovnimi kolektivi. Tako so vsa imena padlih vlieta v železo na kraju njihove smrti. LD Stol je že pred petnajstimi leti prevzela skrb za vsa višje ležeča obeležja, ki naj bi jih tako ohranili pred zobom časa. Pri vsakem od njih so lovci postavili klop, kjer planinci radi počijejo in hkrati prebirajo podatke na ploščah. Za obeležja po vaseh, pa so po lovskem vzoru prevzele skrb organizacije in delovni kolektivi. V LD Stol je za to

Zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije je podelil Lovski družini Stol iz Žirovnice, plaketo za poseben prispevek pri delu in razvoju organizacije ZZB in za uresničevanje njenih zastavljenih ciljev

odgovorna komisija za SLO in DZ, ki pa ji seveda pomagajo vsi lovci. Vendar to ni njena edina skrb. Njeno je tudi vprašanje vzgoje mladih. Mlade lovce je namreč treba naučiti in jim pokazati, na kaj naj bodo v lovišču pozorni. Vsak mora kar najbolj poznati ozemlje, še posebej tam, kjer ni ne poti ne steze. Vedeti morajo, kje in kako pripraviti skriti tabor, da ima blizu vodo, predvsem studenec, ki ni vrisan v zemljepisni karti. Poznati mora tudi najboljše razgledne točke. Prav tako pa se pridno urijo v streljanju.

Priznanje, ki so ga dobili lovci iz Lovske družine Stol iz Žirovnice, je samo majhno priznanje za vse delo, ki so ga opravili. Hkrati bo tudi vzpodbuda za prihodnje. Potrldilo je tudi njihovo usmeritev, da so sestavni del naše družbe in ne nekaj zunaj nje.

Anton Zupan

Dobro sodelovanje med ZRVS in ZZB NOV

Rezervni vojaški starešine iz krajevnih skupnosti Trata in Godešič so lani in letos zavzeto sodelovali pri obnovi nekaterih spominskih obeležij. Sicer pa so se letos z dodatnimi dejavnostmi uspešno vključili v praznovanje jubilejev. Poleg obogatene programa idejnopolitičnega izobraževanja ter splošno vojaškega in samozaščitnega usposabljanja se vidi dejavnost rezervnih vojaških starešin tudi na področju ohranjanja in razvijanja tradicij NOV. Prav na tem področju se kaže zelo dobro sodelovanje med organizacijami ZRVS in ZZB NOV na območju občine. Uspešne so akcije pri organiziranju skupnih proslav, pri pripravi športnih in drugih prireditvev ter na raznih drugih akcijah. Tako borci kot rezervne vojaške starešine pa si želijo, da bi razširili tudi sodelovanje z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami v krajevni skupnosti in občini.

F. Galičič

Obrambno usposabljanje mladih v Dražgošah

V zgodovinskih Dražgošah je avgusta potekalo obrambno in samozaščitno usposabljanje izvenšolske mladine iz škofje-loške občine. Udeležilo se ga je 29 fantov in 33 deklet, ki po osemletki niso nadaljevali šolanja. Poleg strokovnega usposabljanja so se mladinci pogovarjali tudi z borci NOV. Ogle-dali pa so si več filmov in se seznanili z družbenopolitičnimi razmerami v občini.

Mladinci in mladinke, ki so bivali v prostorih podružnične šole v Dražgošah, pa so se v okolici Dražgoš seznanili z izkušnjami narodnoosvobodilnega boja in kako te uporabiti v praksi. Vsi udeleženci so bili zelo zadovoljni, ker so nekaj dni preživeli skupaj in se obogatili za spoznanja, ki so pomembna za partizanski način bojevanja.

F. Galičič

Priznanje OK ZRVS

Na skupščini ZMDA Slovenske gorice 81, ki je bila konec prejšnjega meseca v Ptuj, so sprejeli poročilo o delu, finančno poročilo in podelili priznanja nekaterim organizacijam. Priznanja so dobile organizacije, ki so veliko prispevale k velikim delovnim uspehom na akciji, tako na delovnem prostoru kot pri interesnih dejavnostih. Prejele so jih OK ZRVS Ptuj, vojašnica Dušana Kvedra-Tomaža, OK ZSMS Ptuj, OK ZSMS Lenart, OO RK Lenart, OO RK Ptuj, Klub brigadirjev Franc Belšak-Tone Ptuj in drugi.

Drago Papler

Prapor ZRVS

Na seji predsedstva občinske konference ZRVS Šmarje pri Jelšah, dne 16. septembra, so navzoči kritično pregledali dosedanje delo po krajevnih organizacijah v tem letu. Iz poročil predstavnikov posameznih organizacij se je ugotovilo, da še niso vse Krajevne organizacije v celoti izvedle programa usposabljanja. Sprejet je bil sklep, da program v vseh organizacijah izvedejo do konca oktobra.

Občinska konferenca ZRVS bo ob 40. obletnici JLA razvila prapor. Celotno organizacijo proslave prevzame organizacija ZRVS iz Kozjega, kjer bo osrednja proslava. **Franč Rumpf**

Tiskovni sestanek založbe Borec

Knjige moraš biti vesel

Uredniki založbe Borec so na tiskovnem sestanku predstavili šestero novih knjig. Res so nekatere med njimi na knjižnem trgu tudi že po več mesecev (pri čemer so Svetinovi Volčiči, denimo, morali zaradi izjemnega zanimanja doživeti že celo ponatis), kar pa ne pomeni, da je bila njihova predstavitev na zadnji septembrski dan zapoznala ali celo odveč.

Zanimiv in mikaven je predvsem vsebinski razpon, v kakršnem se suče teh šestero knjig. Založba Borec se sicer res prvenstveno ubada s spodbujanjem in izdajanjem del, ki so obrnjena k narodnoosvobodilnemu boju oziroma revoluciji na Slovenskem, vendar ne vztraja in ne ostaja samo pri tem. Da goji tudi druge vrste leposlovnega in publicističnega pisanja, ji smemo šteti v prid, pa čeprav označujemo njeno skrb za »borčevsko« literaturo kot prioriteto, celo več: zaželeno bi bilo, da bi se literatura o vojni (predvsem tista, ki se opira na beleženje spominov še živčih, a hkrati žal že tudi odhajajočih neposrednih prič) razpoložila še bolj intenzivno, sistematično in organizirano. Zdi se namreč, da dobršnemu delu nastalih knjig botruje predvsem pisateljska volja samih avtorjev, manj pa je čutiti v ozadju urejajočo roko programske načrtnosti. Tako so, denimo, do vseh podrobnosti in v različnih vsebinsko-oblikovnih variacijah (se pravi: izpod peres različnih avtorjev) popisana dogajanja v nekaterih predelih naše ožje domovine – ker so se pač »našli« za delo razpoloženi in zavzeti pisci, o nekaterih drugih območjih pa bi lahko rekli, da še zmerom čakajo na svoje pero. Dogajanja v vojni so glede na svoj obseg in svojo težo še zmerom neenakomerno »pokrita«.

Založba je predstavila tele knjige: Volčiče Toneta Svetine, V ognju in snegu Mileta Pavlina, Semenja v Bistrici Jožeta Vidica, Odločitev Toneta Fajfarja, Noč temna, ki tare duha Borisa Grabnarja ter Prodiranje v rajh

ameriškega avtorja Josepha Persica.

Pisatelj Svetina se tiskovnega sestanka, žal, ni mogel udeležiti, zato o njegovem tokratnem literarnem dejanju, ki pa je hkrati že tudi izjemen knjižotški dosežek, nismo mogli zvedeti podrobnosti iz prve roke. Roman o tragično-veličastnih dogajanjih med veliko ofenzivo na Kozari je bil zasnovan in izpeljan kot epopeja, katere pomen je za sedanje slovensko leposlovje vreden poudarka že zavoljo tega, ker prinaša redek (in vsekakor predelek) tematski poseg v širša jugoslovanska območja, se pravi onstran ožjih slovenskih meja. (Sicer pa so nam uredniki povedali – kar ni nepomembno, da je število Svetinovih prodanih knjig že močno presešlo slovensko »zgornjo mejo«: Njegove romane, zlasti Ukano, je mogoče najti na knjižnih policah v več kot petdeset tisoč slovenskih domovih.)

Mile Pavlin, ki ga v založbi Borec prav tako že dolgo imenujejo »hišni avtor«, se je tokrat lotil ene izmed najbolj bolečih tem iz obsega celotnega partizanskega boja na Slovenskem, namreč popisa tragične poslednje bitke sedemdesetih mladih borcev tretjega bataljona Prešernove brigade v Lovčevem hotelu na poključskem Goreljku. Avtor nam je na tiskovnem sestanku razgrnil predvsem okoliščine, v kakršnih je nastajal ta njegov zavzeti popis poključskih dogodkov iz 15. decembra 1943. Dolga leta pa vojni in skoraj vse do nedavnega je namreč prevladovalo prepričanje, da je bila bitka na Goreljku neke vrste »partizanska sramota.« Zavoljo tega so kronisti o njej molčali, kot bi jo hoteli izbrisati iz spomina in s seznama pomembnih dogodkov. Tudi Pavlinov prvi zapis o poključski tragediji v letu 1963 pogledov te vrste ni mogel bistveno sprevreči. Miniti so morala leta, da je predrla in dozorelo spoznanje o silnem heroizmu fantov, ki so v tistem zasneženem dnevu junaško in vse do kolektivne smrti kljubovali premočnim nemškim napadal-

cem, ne da bi bili postali njihov lahek plen, kar so policisti, ko so šli v naskok, napovedovali na vsa usta. Tragična bitka, kot jo opisuje Pavlin, je bila – nasprotno – poraz nemških namer in v svojem bistvu zmagovalje goranjskega partizanstva. Po svojih razsežnostih nič ne zaostaja za poslednjo bitko Pohorskega bataljona. Pavlinov opis je pomembna stopnica k moralni rehabilitaciji poključske bitke in k njeni afirmaciji v vrsti velikih dogodkov narodnoosvobodilnega boja v specifičnih slovenskih razmerah.

Jože Vidic je v svojem Semnju v Bistrici nanizal zapise spominov živih prič grozljivih pokolov iz obdobja najhujšega okupatorskega nasilja na Slovenskem v poletnih mesecih 1942. Gre za dvanajst »prigod«, ki po svojih nasilniško-krvavih razsežnostih presegajo druga drugo, kot celota pa spominjajo na svojevrsten »križev pot«. Slovenski avtorji so o minuli vojni in uporu ter žrtvah napisali že na stotine knjig, a Semenja v Bistrici izkazuje vsaj dvoje omembe vrednih posebnosti: skuša biti neke vrste kronologija (čeprav je samo izsek) okupatorskih grozodejstev, pri tem pa – v nasprotju z večino drugih, podobnih del – ne izhaja iz avtorjevih lastnih spominov, pač pa je oprta na zavzeto, vestno in prizadeto »vrtanje« po spominski zavesti drugih ljudi. Tako pisanje bi se seveda dalo poimenovati »kroniko o grozodejstvih in trpljenju«, čeprav je res, da so moči enega samega avtorja za popis vsega, kar se je zgodilo, veliko preskoke. Tega se je Vidic zavedal, in je zato »raziskal« samo nekaj izrazitih primerov, ni pa pisal »zgodovine okupatorskega nasilja«. Ta na svojo celotno obdelavo še čaka.

Fajfarjeva že slovita Odločitev doživlja po mnogo letih svojo drugo izdajo, vsekakor dobrodošlo za vse tiste pripadnike mlajših rodov, ki se želijo iz prve roke poučiti o temeljnih dogajanjih velikega časa. Ni treba ponavljati, da knjiga močno presega avtorjeve zgolj

osebne spomine in opazovanja, čeprav se jim ne izmika. Odločitev je živo pričevanje o glavnem toku zgodovine, a tudi več kot to: je v mnogočem tudi vredno literarno branje, ki mu smemo pripisati trajno mesto v sodobni slovenski spominski publicistiki.

Založba Borec se občasno »odpira« tudi avtorjem, ki se ukvarjajo z drugimi, nevojni, nespominskimi temami. Eden takih je Boris Grabnar, čigar strokovna strast je – študij vloge in pomena (pa tudi problemov) sodobnih komunikacijskih sredstev in sistemov v človekovem življenjskem ritmu. Sociološkim posledicam uporabljanja (pa tudi zlorabljanja) javnih občil je dr. Grabnar posvetil tudi svojo doktorsko disertacijo, ki jo je za zdajšnjo knjižno izdajo seveda še nekoliko predelal oziroma priredil, da bi nas z njo tudi kot bralce izzval k razmišljanju o našem nenehnem druženju s sodobnimi občili. Da je vsa reč zastavljena mikavno (komunikativno), razberemo že na prvi pogled; o strokovni utemeljenosti Grabnarjevega pisanja pa bo treba razmisliti temeljiteje.

Slednjic se je založba predstavila še z enim izmed prevodov; teh je zadnje čase v njenem programu malo in manj (tudi zavoljo deviznih zadreg pri odkupovanju licenc), a so zato prevodni »preostanki« vredni tolikanj več. Preizkušeni ameriški publicist J. Persico se je lotil popisovanja dramatičnih okoliščin, v kakršnih je med drugo svetovno vojno na nemških okupacijskih ozemljih pa tudi v samem rajhu delovala ameriška obveščevalna služba. Za svoje pripovedovanje je uporabil arhivske vire, ki so bili javnosti dani na vpogled šele po letu 1976, kar pomeni, da gre za celo vrsto doslej neznanih (in hkrati preseñetljivih) dejstev, ki knjigi že sama po sebi obetajo priljubljenost v slovenskem bralskem avditoriju.

V. K.

Ocenjujemo

Semenj v Bistrici

Založba Borec je med svoje letošnje izdaje knjig uvrstila zbirko dvanajstih samostojnih prikazov okupatorskega nasilja med NOB s skupnim naslovom Semenja v Bistrici. Njen avtor je priznani raziskovalec zločinov italijanskih in nemških krvnikov na zasedenem slovenskem ozemlju v letih 1941–1945: Jože Vidic. S številnimi slikovnimi pónazorili opremljeno besedilo je izšlo v dokaj veliki nakladi 7.000 izvodov, ki pa, kot lahko razberemo iz časopisnih poročil, še kopni. Zakaj?

Ime in priimek Jožeta Vidica je vaba v izložbah naših knjigar, ki zadnja leta izraza teje kot poprej »lovijo« kupce. Vidicev sloves pri tem ni nepomemben in zmaguje tudi tokrat.

Kot v vseh dozidajšnjih delih je avtor Semenja v Bistrici tudi tokrat zbiral in zapisoval spomine ljudi, ki so bili tako ali drugače priče okupatorjevih grozljivih nasilij. Za skupen naslov zbirke je povzel naslov prve zgodbe. Na Jakobov semanj dan (25. julija 1942) pod večer je partizanska zaseda v bistriškem klanecu pod Naklom uničila nemški avtomobil in pri tem smrtno ranila dvoje nemških policijskih oficirjev. Tri ure po tem napadu ali pol ure pred polnočjo so Nemci ustrelili devet vaščanov ter upepelili njihove hiše. Pobite Bistričane so najprej ukazali pokopati za svinjakom, šele nekaj dni pozneje so dovolili njihov prekop na pokopališče v Podbrezju. Besedilo o tem tragičnem dogodku je avtor opremil z objavo fotografskih dokazil, med katerimi je najbolj pretresljiva fotografija, ki prikazuje prevoz krst s trupli žrtev na pokopališče. Doživimo jo kot shrbljvko: devet rakev na lojtrskem vozu, spredaj z odprtim dežnikom v desnici voznik, nikogar za spremstvo, le samotna konjska vprega. Prizor, ki kar kliče po mojstrskem čopiču!

Čeravno je Vidic v zgodbo vtikal več izjav preživelih prič, pripoved ne sodi v spominsko literaturo, pač pa je v njej najti prvine umetniškega oblikovanja. Z opisovanjem življenjskih in družbenih okoliščin, s poskusi oblikovanja značajske lastnosti ter s posameznimi »folklornimi« niansami, s kakršnimi je obogatil svoje oznake prizorišča tragedije, se je avtor močno približal dramskemu načinu popisovanja, seveda šele na ravni gro-

bega osnutka. Najmanj, kar lahko v tej zvezi poudarimo, pa čeprav gre šele za prvi osnutek sinopsisa, je dejstvo, da bi lahko na osnovi te zgodbe nastal scenarij za filmsko ali televizijsko ekranizacijo.

Škoda, da česa podobnega ne moremo izreči tudi glede drugih zgodb v Vidicevi zbirki. Naslovi nekaterih med njimi sicer pričajo o avtorjevih izraznih sposobnostih (Vrenje nasilja, Rdeče Belo polje, Grobarjeva skrivnost), vendar gre pri večini izmed njih za ponavljanje opisov že precejkrat obravnavanih grozodejstev na Slovenskem, seveda s številnimi zgodovinskimi dopolnitvami in popravki.

Zal pa je gradivo preveč natlačeno s suhimi podatki, z opisi raznoterih poti po datumih in urah. Izkušen avtor, kakršen je Jože Vidic, bi se – po tolikarih uspehih – moral izogniti nevarnosti, da si ob branju njegovih zgodb zavoljo prevelikega števila posamičnih drevov ne bomo zmogli ogledati gozda. Toda vsaj s prvo zgodbo v zbirki je znova dokazal, da zmore pot k resnično dobrim tekstom o narodnoosvobodilnem boju, torej k besedilom, ki sta jim zagotovljena trajna veljava in uporabnost.

Jaka Slokan

Risba iz knjige Toneta Fajfarja. Božidar Jakac: obrazi zasedanja odposlancev slovenskega naroda v Kočevju

Odlomek za pokušino

Iz Fajfarjeve odločitve

4. oktobra 1943...

... Začutil sem, da včasih kar pozabim, da pišem ta svoj dnevnik pravzaprav za ženo in hčerko. Sam bi marsikaj pozabil od tega, kar bi jima hotel povedati, ko se spet snidem. Tako pa marsikaj opuščam in se zadovoljujem zgolj z registriranjem, ki bo za moj spomin morda zadostovalo, drugim pa bo premalo povedalo.

Pisati bi moral drugače, napisati bi moral pravzaprav povest o dogajanjih, v katerih živim. Saj je današnje naše življenje pravi roman, v katerem igra vsak slovenski človek svojo vlogo. Vsak zase je obenem igralec in gledalec v drami. Razlika je samo v tem, da nekateri vidijo samo svojo osebno dramo, drugi pa občutijo poleg lastne tudi občo, kolektivno dramo. Sodelujemo pri ustvarjanju nove zgodovine – lahko rečem, da jo mi, ki intenzivno posegamo v borbo, kolektivno ustvarjamo.

Skupna slovenska drama pa je pravzaprav le zbirka posameznih dram slovenskih ljudi. Naša površnost je kriva, da vseh dram ne

vidimo. Ko bi jih mogli videti, bi šele zaslutili, kakšen obseg trpljenja, ponižanja, smrtnih stiske, junaštva, odpovedi, vere in upanja nosi v sebi slovenski narod. In vsota vseh teh činiteljev bo ustvarila novo slovensko življenje.

Kdo bi mogel zbrati v mislih vso strahoto smrtnih stiske, tesnobe tistih zadnjih minut pred smrtjo tisočev slovenskih ljudi? Ali pa se zamisliti v muke in bolečine, ki so jih morali prestajati desetstisoči Slovencev po ječah, taboriščih... Ali pa občutiti žalost in obup, ki je trgal tisoče slovenskih src!

Ni čuda, če bo slovenski rod povsem drugačen! Prestana doživetja slehernega našega človeka morajo odločilno vplivati na značaj vsega naroda.

Če človek ne hodi zaprtega srca po današnjem slovenskem svetu, naleti na čudovite ljudi, katerih vsak nosi v srcu spomine na težke osebne drame. To niso kričavi »mučniki«, ampak preprosti ljudje, ki so mnogo doživeli, toda kljub temu ostajajo tihi, pozabljajo na vse preteklo, kakor da ne bi bilo nič posebnega kar jih je doletelo in kar so žrtvovali. Niso samo partizani junaki, še dosti je raztresenih po naših vaseh in mestih. Njihova osebna doživetja jih ne spodbujajo k samohvali in ponašanju, a pogosto niso zahtevala nič manj osebnega prisiljanja in duševnega napora, kakor pri človeku, ki je z bombo jurišal na sovražni tank. Samo oči je treba odpreti in videli bomo polno takih junakov okoli sebe. Ves slovenski narod je tak junak. To je velika stvar, zaradi katere z zaupanjem gledamo v prihodnost.

7. oktobra 1943...

Dnevi nam spet teko v dolgočasju in malenkostih. Začela nas je nadlegovati vlaga, nekatere že zdeluje prehlad in druge nadloge...

Na bojiščih je zadnje dni malo novega. Slovenska vojska je prodrla čez nemško mejo proti St. Janžu in tam zavzela nekaj manjših postojank. Letala stalno letajo nad nami, sem pa tja vržejo kako bombo.

Američani so izročili jugoslovanskim vladnim pilotom nekaj letječih trdnjav. Pametno bi bilo, ko bi mi zaradi tega zahtevali od zaveznikov moderno protiletalsko orožje.

Adolf Arigler-Bodin o nekaterih nekdanjih vprašanjih

Dnevi, zapolnjeni z delom

Borci, tisti že upokojeni in tisti, ki so še v rednem delovnem razmerju, večinoma aktivno sodelujejo pri snovanjih, delu in načrtovanjih našega skupnega, družbenega napredka. Tako so udeleženi tudi pri vseh prizadevanjih za stabilizacijo našega sedanjega gospodarsko-ekonomskega položaja. V pogovoru z Adolfom Ariglerjem-Bodinom, dolgoletnim družbenopolitičnim delavcem in borcem NOV, nosilcem partizanske spomence 1941 in številnih drugih priznanj, smo se najprej želeli pogovarjati le o vprašanju borčevskih proslav. Potem pa se je izkazalo, da dolgoletno delo in spremljanje našega razvoja nujno preide od enega vprašanja k drugim pravzaprav mnogo bolj žgočim in usodnim, kot so borčevske proslave.

Tovariš Bodin je v svojem povojnem delu poleg rednih delovnih obveznosti opravljal tudi številne družbenopolitične naloge. Tako je bil član in sekretar partijske organizacije na terenu, okraju, rajonu, v mestni organizaciji... Bil je tudi sekretar občinske konference ZK v ljubljanski občini Bežigrad ter je devet let opravljal partijske naloge pri CK ZKS. Zato smo mu namenili najprej vprašanje, kaj meni o našem današnjem stabilizacijskem trenutku?

»Takole bi rekel: v zadnjih letih smo mnogo vlagali v izgradnjo našega samoupravljanja in imeli smo opraviti tudi z etatizmom ter liberalizmom in nekaterimi drugimi pojavi, ki z našo samoupravno potjo ne gredo skupaj. Veliko dela je bilo opravljenega. Danes smo pa v hudih gospodarskih težavah, ki bi nam utegnile škoditi tudi drugače, ne le na področju gospodarjenja in standarda. Utegnile bi škodovati ugledu naših samoupravnih prizadevanj! Navsezadnje je naše samoupravljanje le

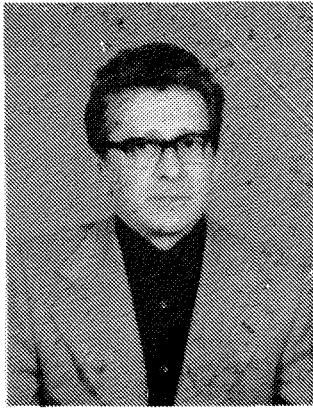
še otrok, mi pa se z njim obnašamo včasih tako, kot bi bil že odrasel človek.

Iz svojih prvih let partijskega dela se je spomnil, kako so tovariši delali: »Velika večina vseh, ki smo delali, nas je bilo aktivistov, le tu in tam je bila zaposlena kakšna tovarišica kot pisarniška moč. Takrat je bila še na višku svojih življenjskih in delovnih moči borčevska generacija in popolnoma razumljivo je bilo, da smo za to družbo delali prostovoljno; veliko prostovoljnega dela smo vložili! Danes ni več take klime. Marsikaj je postalo profesionalno delo, razširila se je administracija z napačnimi upi, da bo to izboljšalo in pospešilo naše delo. Pogosto torej govorimo o birokratskem aparatu, tudi partijskem, sindikalnem... Prav so poudarjali tovariši na zadnji seji CK ZKJ, ko so dejali, da smo načeloma za določene rešitve, v resnici jih pa ne rešujemo.

Adolf Arigler-Bodin je za svoje delo za razvoj naše samoupravne socialistične skupnosti prejel ob svoji šestdesetletnici odlikovanje red republike z zlatim vencem, ki mu ga bodo borčevski tovariši izročili na manjši slovesnosti na predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije.

Tako radi govorimo, kaj vse je v naši družbi treba še narediti, zgraditi, dodati... prav malo pa govorimo o tem, kaj je treba ukinjati, česa ne potrebujemo več, ker ni koristno in ne prispeva k razvoju. Vzemiva samo tradicije NOB: mnogo je bilo zamujenega, ker smo hiteli z izgradnjo, razvojem in za ohranjanje tradicij ni bilo časa. Tako še vedno nimamo urejenega partizanskega Roga, čeprav vemo, kaj je pomenil Rog med narodnoosvobodilnim bojem. Ni denarja in ni prave volje. Medtem, ko se že vrsto let po polževu rešujejo neka-

tera taka vprašanja (brez prioritete med goro drugih vprašanj), je zraslo nešteto bančnih palač in drugih imenitnih objektov, bile so vložene številne investicije...

Lahko so užaljeni borci, če se v vrsti nalog, ki si jih nalaga naša družba, znajdejo te, ki naj ohranjajo najsvetlejši del slovenske zgodovine, »med drugimi«.

Kaj pa številne borčevske proslave?

Res, premnogo jih je. Hkrati pa je res tudi to, da se borci sprašujejo, če se stabilizacija začneja prav tu. Seveda, kjer gre za trošenje družbenih sredstev za te namene, se morajo nedvomno skriti na minimum, kjer pa si borci srečanja in prireditve finančno sami pokrivajo, ni nič narobe. Drugo vprašanje pri tem je, koliko ta zares številna srečanja koristijo. Če pomislimo, da še vedno ne moremo zagotoviti primerne števila strokovnjakov za natančno obdelavo posameznih poglavij našega narodnoosvobodilnega boja, potem je jasno, da so to drugo primarna vprašanja, ki jih moramo reševati kar najbolj zavzeto v prispevek razvijanju revolucionarnih tradicij.

Tudi v borčevskih vrstah je sem ter tja čuti nestrpnost in kritika-sterstvo ob naših sedanjih gospodarskih težavah. Zakaj?

Menim, da se to dogaja predvsem tam, kjer so nekdanji borci izolirani od širšega družbenega dogajanja, ne poznajo in se ne poglobljajo v družbeno delo; pa tudi tistim se to dogaja, ki so preveč egoistično usmerjeni le k urejanju svojih, osebnih vprašanj standarda... Take iztirijo že manjše težave, omejitve. Kritikasterstvo v borčevskih vrstah, tako sem prepričan, pa je še mnogo bolj škodljivo, kot če to počnejo ljudje, ki niso bili med snovalci temeljev tej naši revoluciji. Deloma je tako tudi zato, ker pripombe, predlogi in tudi kritike še ne hodijo vedno po redni, delegatski poti.

Smo nasploh nagnjeni bolj h kritiki kot k pohvalam?

Ne, mislim da je to stvar značaja, izobrazbe, predvsem pa etike, poštenja, solidarnosti... vseh tistih vrednot, ki smo jih pridobili že v NOB. Iluzorno je seveda misliti, da je te zadeve mogoče rešiti z enkratnim revolucionarnim dejanjem, z dobro zapisano ustavo... Kdor tako misli, je lahko vedno znova razočaran.

Adolf Arigler-Bodin praznuje te dni svoj življenjski jubilej – šestdesetletnico. Namenoma se nismo z njim pogovarjali o starih časih, o partizanski in njegovem prispevku v NOB. O tem bodo pisali borci v svojih prispevkih k zgodovini NOB, o tem tovariš Bodin tudi sam sem ter tja kaj

zapiše. Pomembnejše se zdi to, da so mu tudi danes dnevi zapolnjeni z delom, da se posveča vprašanjem naše družbe in njenega razvoja danes, da deluje v hišnem svetu, krajevni skupnosti, zvezi združenj borcev... Kot neutrudnemu dolgoletnemu družbenopolitičnemu delavcu smo mu zato ob koncu zastavili še eno vprašanje: **mlajši, ki se včasih prav neradi vključujejo v družbenopolitično delo, znajo biti zelo ostrbi kritiki?**

»Rekel bi, da pri tem sploh ne gre za »vi in mi«. Začne se že z delom v hišnem svetu! Če bomo dobro in bolje delali, bomo vsi nekaj imeli, in če temu ne bo tako, vsi tega in

tega ne bomo imeli. Velja enako za vse. Za stare in mlade. Le da imajo mladi še polno življenjskih in delovnih moči.

Bil je čas, ko smo o tem našem samoupravnem socializmu razmišljali preveč romantično, ko se je vse cedilo od humanizma. V resnici pa je to vseskozi in nenehno boj! Družbeno delo, če želi biti uspešno, ni lagodno; zato moramo mi borci mlade, uspešne ljudi spodbujati in jih podpreti ter jim biti v pomoč v boju proti pojavom kritikasterstva in drugim pojavom, ki zavirajo naš razvoj.

Hvala za povedano in – še na mnoga leta!

Bojana Žokalj-Jesih

Bogata življenjska pot

Pred dnevi so na pobudo članov KO ZZB Pohorski odred v Slovenski Bistrici počastili svojega jubilarja, tovariša Luko Dabanoviča.

Rodil se je v Baru v Črni gori pred 60. leti. Tam je tudi obiskoval šolo in se kot skojec priključil tamkajšnji napredni mladini. Ko je obiskoval srednjo šolo, je bil priča vsemu trpljenju delavskega in kmečkega življa. Že takrat je aktivno sodeloval v demonstracijah proti zatiranju in brezpravnosti delavca in kmeta.

Ko je takratna jugoslovanska vojska položila orožje, predvsem zaradi izdaje ta-

kratne vlade in vojaškega poveljstva, je bil tudi on med pobudniki Skoja in KP Jugoslavije, ki je takoj začela organizirati upor in pozivati ljudi k oboroženim akcijam in z zbiranjem orožja za take akcije proti okupatorjem.

Ujeli so ga, bil je v raznih zaporih, tudi v Italiji in Albaniji, od koder mu je uspelo pobegniti in se 1943. leta prebiti do istrskih partizanov. Vključil se je v delo tamkajšnje okrožne komiteja.

Bil je tudi komisar 2. divizije 34. istrskega divizionu in kot poročnik je dočakal konec vojne. Leta 1945 je prišel v Slovensko Bistrico, se in-

validsko upokojil, vendar je bil še nekaj časa zaposlen v JLA.

Visoka odlikovanja, ki jih je prejel med vojno in po njej, v času njegovega vsesplošnega aktivnega in poztvovalnega delovanja v raznih družbenopolitičnih organizacijah, so dokaz njegove zavednosti in predanosti.

Občina Slovenska Bistrica ceni njegove velike zasluge, posebno njegovo delo z mladino in v športu nasploh, kamor je vložil ogromno svoje- ga truda in znanja.

OO ZZB Pohorski odred, Slovenska Bistrica

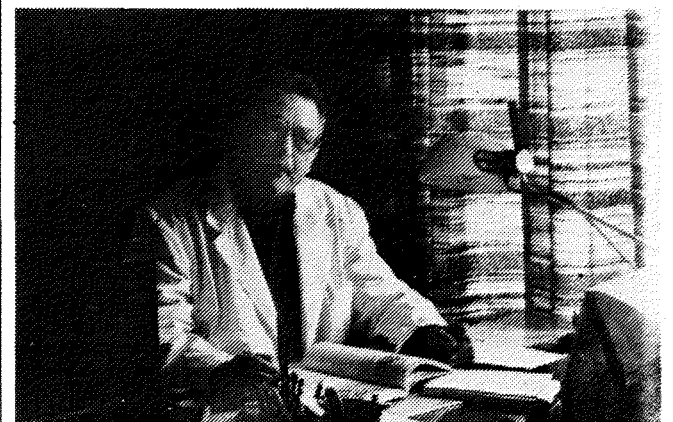
Odgovorno za zdravje borcev

Že od 1955. leta živi dr. Lojze Mazi v Slovenskem Primorju, kjer se tudi vključuje v družbenopolitično življenje. Še zlasti je aktiven v organizaciji rezervnih starešin. Pri svojem poklicnem delu pa je vso ljubezen in skrb posvečal in jo še posveča svojim borčevskim tovarišem. Prav zaradi njegove prizadevnosti na tem področju zdravstvenega dela so ga izbrali za vodjo borčevskega dispanzerja v Kopru. Ta deluje uspešno in njegovi delavci opravljajo pomembno poslanstvo v zdravstvenem varstvu borčevske populacije, ki jo je na Koprskem ta čas več kot 2000 (med njimi tudi petina zamejcev).

Dr. Lojze Mazi se je kot študent medicine že avgusta 1941 pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju, bil zaradi svoje dejavnosti 1942. leta zaprt v

Begunjah in nato še iste- ga leta v Dachauu. Razumljivo je torej, da ima za zdravstvene probleme svojih vojnih tovarišev še

zdravnik s Koprškega šestdesetletnico, sredi dela in številnih družbenopolitičnih zadolžitev, kot pač delajo ljudje, ki imajo

posebno razumevanje, in da se zavzema za še boljše ureditev zdravstvene službe za borce in invalide NOV. Te dni praznuje ta priljubljeni in delovni

radi soljudi in ki so do poslednje srage zapisani napredku in razvoju družbe, v kateri živijo.

B. L.

Sprejem ob prazniku

Pod pokroviteljstvom poveljnika Ljubljanskega armadnega območja generalpodpolkovnika Branka Jerkiča je bil ob 7. oktobru – dnevu topničarjev – v torek v domu JLA v Ljubljani slavnostni sprejem. Generalpodpolkovnik Rado Klanjšček je v pozdravnem nagovoru poudaril, da so topničarji dočakali letošnji praznik z izrednimi uspehi na področju bojne pripravljenosti.

Udeleženci sprejema so nato v družabnem pogovoru obudili spomine na vojne dni ter se pogovarjali o razvojni poti in dosežanjih dosežkih ter o prihodnjih nalogah topništva JLA. Dosežke na področju izurjenosti in tehnične opremljenosti pa so predstavili v ponedeljek in torek na tehničnem zboru v vojašnici Ljuba Serčerja v Ljubljani. Poleg starešin in predstavnikov družbenopolitičnih organizacij mesta Ljubljane si je tehnični zbor ogledalo blizu osem tisoč delovnih ljudi, občanov, mladine in učencev osnovnih ter srednjih šol.

B. K.

Jože Vidic, zapisovalec spominov

Najpomembnejši je odnos do zgodovine

Prepiri nikomur ne koristijo

Vzravnana, pokončna, hoja izdaja vojaka, zaupljivost in čestokrat razigrane, vihrave kretnje človeka dobre volje pa nemirnega duha.

Jože Vidic si ne da niti pet minut miru, okoli njega kroži nenehno gibanje, dejal bi, da daje utrip slehernemu prostoru, kjer pač že je, družbi ali sobesedniku, ki je tisti hip pri roki. Nemirnost kot osebnost, značajska lastnost je Vidic, kot vse kaže, prenesel v svoje ustvarjanje, v zbiranju zgodovinskega gradiva, v neutrudno kopičenje marsikdaj že popolnoma pozabljenih, pa zato v nebo vpjodih resnic (ki bi jih, kot pravi sam, žal marsikdo rad pozabil, izbrisal neljubo sled).

Po sledovih črne roke, Sedem krst za Ronkarjevo družino, Beg z morišča, Zločin pri Lenartu, Semenji v Bistrici, naslovi Vidičevih knjig, kjer s silno ustvarjalno energijo izpričuje hotenje in zavest iztrgati pozabi vse gorje, ki se je zgrnilo nad deželo, čestokrat prevzet s spoznanjem, da bi resnica utegnila prezgodaj utoniti v pozabo.

Današnji veliko borcev pisar, pritrjuje Vidic, vendar ponekod zavlačujejo, kar nekako nočejo, toda ljudje odhajajo, za vedno. Tudi tisti, ki bi lahko veliko povedali,

Jože Vidic takoj po vojni

ki veliko vedo. Bega z morišča na primer, pojasnjuje svoje trditve, ne more nihče več napisati – skoraj polovica ljudi, s katerimi se je pogovarjal, je že umrla.

Zdrahe so nepotrebne

Vidic ni sogovornik, ki bi pozabil nate, pritegne te k pogovoru, hoče, da sodeluješ, ne sonči se v blišču lastnih besed.

»Prepiri med avtorji? Seveda, so, tega ni moč zanikati. Tudi med borci. Čestokrat so v ta ogenj obtoževanj potegnjeni tudi tretji, vi na pri-

mer novinarji, ki v večni primerov niste nič krivi. Gre za osvetljevanje zgodovine, dogodkov, toda tukaj je vedno tudi dvojno gledanje na stvar, nepoznavanje, hoteno prikrivanje in še marsikaj. Naj povem primer, ki se je pripetil pri pisanju knjige Sedem krst za Ronkarjevo družino. Gre za kurirja sekretarja okrožnega komiteja v nekem kraju. Požgali so mu dom in v ogenj vrgli očeta in mater. Kurirja so ujeli, bilo je štiri mesece pred koncem vojne, rešil se je s prestopom k vaškim domobrancem, vendar je takoj vzpostavil prek svojega sekretarja stik z gibanjem. Danes je ta kurir v eni pomembnih republiških institucij varnostnik. A glej, zamerili so mi, ker sem objavil njegovo sliko.«

Hočeš nočes, priložnost, je nanesla tako, zaploveva v kalne vode slovenske polemike.

Vidica moti, da se nekateri nešolani zgodovinopisci razglašajo za zgodovinarje, natančno isto pa skušajo početi z borci, ki pišejo. Sebi odrekam to slavo, pripomne, saj me že tako ali tako nekateri kritizirajo, zlasti nepoklicni zgodovinopisci. Nisem zgodovinopisec, pravi, sem le zbiralec spominov. Sem pa ponosen, da mi je uspelo

ohraniti toliko pomembnih resnic. Glejte, ne bi bilo svobode brez požrtvovalnosti sposobnih kurirjev in navednih borcev, ljudi v zaledju, tiste velike, toda največkrat nevidne fronte, o kateri pišem.

Takšno delo ni nikoli dovolj plačano, vendar je moč plačilo najti v hvaležnosti ljudi. To je največ, kar je mogoče dobiti.

Nekemu mesarju v Škofji Loki je prinesel knjigo Zločin pri Lenartu, kjer opisuje smrt njegovega očeta in matere, ki so ju ubili škofovski domobranci...

Postavni možakar se je razjokal in dejal: Trideset let ni nihče omenil mojih staršev. Naposled sta našla svoj prostor v knjigi, v večni spomin.

Takšno delo zahteva veliko naprezanja, odpovedi, zlasti pa vztrajnosti, človek mora imeti debelo kožo, čestokrat bi moral riti z glavo skozi zid. To je romarska pot, od hiše do hiše, od človeka do človeka, od nesreče do nesreče, trganje obličev s skoraj zacelejenh ran. Ko je pisal – in zbiral podatke – o 51 talcih, ustreljenih v Črni pri Kamniku julija 1942, mu je nekdo dejal: Vidic, pazi, med ustreljenimi so bili tudi takšni, ki niso bili naši.

»Ko sem se nad tem zamislil in zadevo preveril, sem ugotovil, da to ni res, da med njimi ni bilo niti enega Nemcem naklonjenega, so pa bili takši, ki iz tega ali onega razloga, niso uspeli dobiti stika z odprniškim gibanjem, bi pa to slej ko prej uspeli. Seveda se govorice, velikokrat neutemeljene, razpletajo, kajkrat se napajajo iz literature, posledica je posplošitev. Toda jaz bi dejal: premišljajmo o tem takrat, ko nosimo cvetje na grobove talcev?«

V kuhinjo se seli pojoče tolminsko narečje (žena je z onega konca), na mizo pa preimeniten tolminski sir, pa tudi sicer Vidic precejkrat omenja Tolminsko. »Žena je tam nekaj 'poverbala' pa večkrat zahajava tjakaj. Tam sem nekakšen neuračen advokat. Ljudje mi nosijo razne prošnje, pišem, pomagam, vesel sem, da skrajša vse uspe. Dobro se razumem s Tolminci!«

Se kar naprej govoriva o privatizaciji pisanja, o polemiki, Vidic pa kar nehoti zdrzne s tankega ledu.

»To je škodljiv pojav, saj zavira tudi druge pisce in jih odvraca od dela. Nekateri pač menijo, da ga ni človeka pod soncem, ki bi o neki določeni stvari iz narodnoosvo-

bodilnega boja vedel več kot oni in si zadevo meni nič tebi nič prilaste. Seveda je še veliko večja moralna škoda in – bivši sovražniki se nad temi prepri lahko prav škodoželjno smejejo. Menim, da je to pomanjkanje osebne kulture.«

»Spoštujem skromnost!«

Vidica ne moti, če bi, denimo, nekdo še enkrat napisal Po sledovih črne roke ali Semenji v Bistrici, katerokoli njegovo knjigo. Toda moralo bi biti nekaj novega, svežega, pristnega. Vendar, kadar je vmes neljuba privatizacija, je to tudi privatizacija podatkov, ljubosumno skrivanje resnic, to pa raziskovanju naše polpretekle zgodovine škodi.

»Kjer je ljubosumnost doma, za ljubezen («V partizanih smo ta pojem zamenjali s pojmom tovarištvo!») prostora ni,« se mogočno zasmehuje Vidic, vendar je v smeju vse kaj drugega kot veselje, toda tako Vidic izraža svoje misli, poglede, vedro in pristno, močno naravnost.

Močno spoštuje skromnost, ki je zanj osnova vsa-

Odlomek iz knjige Jožeta Vidica
SEMENJ V BISTRICIVZROKI IN POSLEDICE ATENTATA
NA KOVORSKEGA ŽUPANA

Drugega julija 1942 se je neki nemški policist peljal na motornem kolesu z Bleda proti Kranju. Do Brezije je še kolikor toliko z veseljem pritiskal na plin in užival v vožnji, potem pa se ga je začela lotevati tesnoba. Na Črncu pred Brezjami cesta zavije v samotni gozd. Do Podbrezja sta Dobro polje in Posavec edini vasi ob cesti.

Poučen o pogostih partizanskih napadih na nemška motorna vozila in voznike je policist med vožnjo držal v roki napeto pištolo. Z očmi je skušal predreti skozi vsak grm, za vsako drevo, za vzpetino in skale, da bi prevočasno opazil skritega sovražnika. Po potrebi, kot se je cesta spuščala ali se vzpenjala, je menjaval prestave, zaviral, dodajal ali zmanjševal plin. Nenadoma pa se mu je sprožila pištola in ga ranila v nogo. Po prvi zmedenosti je še bolj pritiskal na plin z zdrvel proti Kranju, kjer se je ustavil pred vojaško ambulanto. Na poveljstvu je prijavil, da so ga med vožnjo v Gobovcih, kakor se imenuje cestni klanec, ki se od Posavca vzpenja proti Podbrezjam napadli partizani in ranili. Sram ga je bilo priznati, da se je ranil sam. Ne le sram, tudi strah ga je bilo priznati. Vedel je, da takšnih vojakov ne cenijo. Vsak primer so temeljito preiskali. Če so ugotovili, da se je kdo ranil iz strahopetnosti, potem je za nekaj časa izgubil možnosti za napredovanje in odlikovanja. To je bilo najmanj, kar je lahko pričakoval. Na ranjenca je namreč prežala še hujša nevarnost. Komendant ali za to določena komisija sta lahko presodila, ali se je nekdo namerno ranil, da bi dobil bolniško in odšel za nekaj časa domov. Takega so pod obtožbo, da se izmika vojaškim obveznostim med vojno, postavili pred vojaško sodišče. Niso bili redki primeri, posebno na frontah, da so obtožbenca obsodili na smrt in v opomin drugim takoj javno ustrelili. Sicer si pa okrutnosti do takih, ki so se sami ranili, niso izmislili Nemci šele v drugi svetovni vojni, tako so ravnali z njimi v vseh vojnah.

Nemcem je zavrela kri od sle po masce-

vanju. Kranjski gestapovci so ukazali komandirju podbreške orožniške postaje in kovorskemu županu Lukancu, naj med domačini izbereta pet talcev. Orožniki naj jih postrelijo ob cesti v Gobovcih.

Lukanc si ni mnogo belil glave, koga naj izbere. Za izpolnitev te naloge je iz podbreške orožniške postaje kovorskemu županu prišlo v pomoč več orožnikov, ker v Kovorju tedaj še ni bilo orožniške postaje. Zjutraj ob pol šestih je Lukanc z dvema orožnikoma stopil v hlev kmeta Vinka Golmajerja, po domačega Kregla.

»Dobro jutro, Kregl,« ga je hinavsko pozdravil Lukanc, »z nami moraš na občino, ker moramo nekatere stvari razčistiti.«

»Počakajte malo, da snamem ta umazani predpasnik in si obujem čevlje. Pa roke si moram umiti.« Zrl je zdaj v orožnika zdaj v Lukanca, bolj presenečen kot prestrašen. Že se je obrnil in hotel oditi v hišo, ko ga je župan zadržal:

»Kar tak pojdi, nam se zelo mudi. Saj boš takoj nazaj.«

Od Kreglove hiše do občinskega urada, ki je bilo v padarjevi stari hiši, je bilo le sto metrov daleč.

»Kaj pa je tako nujnega, da moram kar iz hleva na občino?« je Kregl z rahlo senco suma zagodrnjal.

»Potrpi malo, hitro bomo vse uredili,« se je izmikal župan, »malo boš moral počakati, grem še po nekoga.«

»Lukanc, jaz imam doma obilo dela, seno...« se je skušal upreti, a je Lukanc z orožnikoma že odšel iz pisarne. Ozrl se je po orožnikih, ki so bili v pisarni in zamrmal: »Župan nekaj pleteniči. Po gnilobi smrti.«

Lukanc je medtem hitel v Blažičevo hišo, ki ni bila daleč od občinskega urada. Že dolgo je sumil Petra, da zarotniško deluje proti nemškim oblastem. No, tu je Lukancu spodrsnilo, ker je Blažičev Peter videl, da peljejo Kregla na občino, je zaslutil, da župan in orožniki zbirajo moške v zle namene. Orožnika sta vtopila pri prednjih, Peter pa je pri zadnjih vratih zapustil hišo in odšel v partizane.

Na občini je Lukanc rekel orožnikom,

naj gredo s Kreglom v Jurčkovo gostilno in tam počakajo, ker bo druge sam pripeljal. Kregl se je začel razburjati:

»Rekel si, da bomo tu v pisarni nekaj uredili, zdaj pa letaš okrog, jaz pa imam doma toliko dela. V gostilni naj te čakam, kaj, pa zastražen? Sem aretiran ali kaj?«

Lukanc mu ni odgovoril. Zunaj se je usedel na svoje motorno kolo in se odpeljal v Tržič. Že pred vojno ni trpel sodelavca Petra Dolenca. Govoril je proti Nemčiji, sramotil Hitlerja, njega razglašal za nemčurja in še za kaj drugega. Zdaj bosta poravnala račune.

Z upravo tržiške predilnice je hitro uredil, da so 31-letnega delavca Dolenca »za nekaj ur« pustili z dela. Na občini v Ko-

vorju ga morajo zaslišati podbreški orožniki, tako je dejal. Resnice ni povedal ne upravi ne Dolencu.

Tako kot Kregl je bil tudi Dolenc prepričan, da se bo čez nekaj ur vrnil na delo. Lukanc mu je med vožnjo celo obljubil, da ga bo pripeljal nazaj v tovarno. Ne bo mu treba uro daleč pes.

Dolencu pa se je le malo čudno zdelo, zakaj se nista ustavila pred občino, marveč pred Jurčkovo gostilno, kjer je zagledal črn osební avtomobil. S takšnim so gestapovci vozili aretirance v zapor.

Po kratkem pepetanju med Lukancem in orožniki sta se aretiranca morala usesti v avto.

»Oprostita,« jima je rekel Lukanc,

»pravkar so mi sporočili, da vaju bodo zaslišali na orožniški postaji v Podbrezjah.«

Na glavni cesti avto ni zavil proti orožniški postaji, temveč desno proti Posavcu in se čez nekaj sto metrov ustavil pred gramoznico ob cesti. Okolica je bila zastražena. Pot v smrt je bila zelo kratka. V ravninskem delu gramoznice, le nekaj metrov od glavne ceste v Gobovcih, so ju ustrelili. Nihče ne ve, če so jima sploh povedali, zakaj morata umreti; da je bil včeraj tu ranjen nemški policist, motorist.

Za Golmajerjem in Dolencem so na morišče pripeljali Alojza Pavlina.

Alojz Pavlin je bil iz Podtabora pri Podbrezjah. V tej kmečki družini je bilo 12 otrok. Alojzov brat Stanko Pavlin je aprila 1942 padel s Stankom Žagarjem, mlajšim, in drugimi skojevci in partijci v okrogeljski jami. Morda je bil to vzrok, da so podbreški orožniki iz te družine izbrali žrtev.

»Stanovali smo v kaplaniji v Podbrezjah,« mi je pripovedovala Ivana, vdova po Alojzu Pavlinu. »Z vlakom se je vozil na delo v jeseniško železarno. Bil je tesar. Nekaj časa je tudi sam stanoval na Javorniku in je le ob sobotah prihajal domov.«

Mož je že vstal in se pripravljaj, da gre v Podnart na vlak in na delo na Jesenice, jaz pa sem z otroki še spala, ko so prišli orožniki. Med njimi sem dobro poznala podbreškega orožnika Bitenca, ki je bil doma nekje iz Senčurja. Z možem sta se dobro razumela in lahko bi ga vnaprej obvestil, kaj ga čaka, a ga ni.

Orožniki sploh niso povedali, zakaj so ga aretirali in kam ga peljejo. Dvakrat so ga že prej aretirali in po nekajurnem zaslišanju izpustili. Mislila sem, da bo tudi tokrat tako.

Gostilničar Pavlin, ki z moževno družino ni bil v sorodstvu, je od orožnikov zvedel, kaj se dogaja. Ko je pred gostilno med orožniki zagledal mojega moža, je orožnike vprašal, če so dobili spisek, katere ljudi morajo postreliti.

Če sami z Lukancem izbirate talce, potem izpustite Pavlina, ker imam doma kopico otrok in namesto njega vzemite Fonzo, ki je sam in pijanček, je rekel gostilničar. Videti je bilo, da je imel precejšen vpliv na orožnike, ker so ti res šli po pijančka, a ga niso dobili doma. Zategadelj za moža ni bilo rešitve, Fonza pa je dočkal svobodo in še dolgo živel.

Kmalu potem, ko so odpeljali moža, sem iz gozda zaslišala strele. Takrat nisem vedela, danes pa vem, da so tedaj ustrelili

kega dobrega, temeljitega dela, kjerkoli pač že je.

»Tonček Dežman, pokojni narodni heroj iz Lesc, mi je nekoč na vprašanje, če ga je bilo kdaj med vojno strah, dejal: Pa še kako! Toda nikoli, kadar je šlo zares. Kadar je šlo za življenje mene in mojih tovarišev.«

Slovenci smo kritičen narod, le z malim zadovoljen, nekako sitni smo, nergaški, ne vidimo ali pa nočemo videti drobnih biserov v zakladnici naše literature, filma, televizije, gledališča, na področju umetnosti nasploh, še posebej če gre za opisovanje naše polpretekle zgodovine, misli Vidic.

»So nergači, ki me vprašujejo, češ kdaj boste vendarle enkrat je nehali s pisanjem o partizansčini?«

Vselej odgovorim brez zadržke, povem za primer, o vesternih, ki še dandanašnji polnijo kino dvorane, govorim o napoleonskih vojnah, ki še vedno burkajo domišljijo francoskih filmskih ustvarjalcev, na dan privlečem velike angleške vojskovodje, na katere se še dandanes s ponosom ozirajo prebivalci otoške države. To je del narodnega ponosa in čemu potem mi ne bi smeli pisati

Prvi z leve proti desni Tine Klinar, soborec v 31. diviziji, Pavel Perko, Škofjeločan, komisar transportne čete 31. divizije in Jože Vidic, ki je bil v diviziji od decembra 1943 do konca vojne namestnik komandirja te čete

in govoriti o naših ljudeh, naši zgodovini?«

Knjige Jožeta Vidica so brane kot le malokateri. Vzroka ni težko najti: naši ljudje ne bodo nikoli pozabili strahotnih mučenj in zapostavljanja.

Groza je spreletela tudi televizijsko novinarko Jovito Podgornikovo, ko je prebrala Vidičevo knjigo, zlasti še

poglavje o Kozlarjevi gošči, kraju zločinov Petra Skalarja-Franca Fraklja, da je oba krat, ko je obiskala ta žalostni kraj, od tamkaj zbežala. To je snov za dramo, je dejala, za dokumentarec. Lahko bi jo prodali kanadski televiziji, deželi, kjer ta okoreli zločinec živi – kot direktor banke.

Vidic meni, da še vedno ni

mamo knjige, ki bi v celoti prikazala divjanje in zločine domače reakcije in tistih, ki so ji služili. Rek pravi, da resnica bode v oči in Vidic je premnoge s svojim pisanjem zadel v srce. Pokazal mi je 107 gosto tipkanih strani kritike na knjigo Po sledovih črne roke izpod peresa salezijanskega duhovnika Miška Brunca, vzgojitelja v sloven-

skem, mohorjanskem dijaškem domu v Celovcu, vzgojitelja slovenske mladine na Koroškem. Ta vzgojitelj je bil med vojno na Lisičjem gradu nad Skofljico pri Ljubljani, ko so pomorili kar deset barjanskih deklet in žena, katerih tragedijo Vidic podrobno opisuje v omenjeni knjigi.

Tudi sicer o Vidicu, tem upornem Gorenjcu žilave in pokončne postave, radi pišejo emigrantski časopisi. Tudi o letih vojne. S svojimi očmi seveda. In Vidic išče odgovor na vprašanje, čemu toliko pisanja o teh časih, tudi tukaj. Zakaj lahko pišejo, zlagano tisti, ki so pred resnico zbežali, mi pa, ki smo to resnico ustvarjali, ji dali trajen pečat, pa ne?

Vidic je doma iz Žirovnice, iz Sela. Trdoživa družina so bili. Oče je imel dvanajst bratov in sestra, mati deset in tudi rodila jih je deset. Zavedna, s skromna družina. Družine, ki so v preteklosti rodile velike moze, s katerimi se ponašajo ne le Gorenjci pač pa ves slovenski svet: Prešerna, Čopa, Jalna, Janšo, Finžgarja, Knafelca...

»Zanimivo je, navezuje Vidic, da v teh krajih bele garde ni bilo, le kakšna dva ali trije so bili pri domobrancih. Še bolj zanimivo pa je, da se

zloglasni šef gestapa Clement Drutschke ni nikoli posebej znesel nad vaščani teh vasi, kjer so se rodili velikani slovenske besede, drugi pomembni moze. Ni se dogajalo to, kar je doletelo Mojstrano, Koroško Belo, Hrušico, Dovje...«

Bili so siromaki, toda ponosni siromaki, ve povedati Vidic. Imeli so eno češnjo, eno jablano in dve češplji.

Nikoli ga ni bilo strah groženj, se pa je prestrašil urednikov, ki so mu mahali pred nosom z goro rokopišev bolj ali manj priznanih pisateljev. Takrat je odšel v Daj-dam in spil dvakrat dva deci in se odpravil, kar dvakrat bolj opogumljen, trka na vrata. Vesel je vsake kritike in besen, če ve, da je bila pisana po naročilu. So tudi takšne kritike? Seveda so, nikar ne bodimo smešni, zakrili z rokami Vidic, sveto prepričan v utemeljenost svojih besed.

Tovarištvo? Beseda se je v najinim pogovoru večkrat ponavljala.

»V patizanih je bilo tovarštvo resnično razvito, a to je bila med drugim tudi posledica medsebojne odvisnosti. Tega dandanes ni v tako zelo razvidni obliki, pa torej tudi takšnega tovarštva ni.«

Milenko Strašek

Golmajerja in Dolenca. Bila sem vsa zbegana. Šest otrok, od katerih je bil Emil star šele 35 dni, najstarejša Dora pa osem let, sem pustila ležati in v sami nočni srajci stekla čez travnike, njive in skozi gozd proti gramoznici v Gobovcih. Na cestnem križišču mi je nekoč povedal, da je šel po cesti mimo gramoznice in videl dva mrtva in še živega mojega moža, ki so ga prav v tistem trenutku pripeljali tja. Ko je mož zagledal mrtveca in je spoznal, kaj ga čaka, je obupno zakričal: Bog mi pomagaj!

Po cesti si nisem upala naprej proti gramoznici, zato sem se morišču skušala skrivaj približati po gozdu, da bi od zgoraj navzdol pogledala, ali jih res streljajo. Opazili so me in ustrelili, da bi me prestrašili. Stekla sem domov in jokala, da so se otroci preplašeno zbudili.

Ubite talce je stražil podbreški orožnik Jože Trogalič, ki sicer ni bil slab za naše ljudi.

Nihče mi nikoli ni uradno povedal, da so ga ustrelili, kot da se to mene ne tiče. Še naprej sem dobivala živilske karte, ne pa tudi pik za drugo blago.

Medtem se je Lukanc odpeljal v gorsko vasico Vadiče po novo žrtev. S prevaro je k Jurčku v Kovor pripeljal 42-letnega čevljarja Jožeta Kokalja, nato pa se je odpeljal nazaj v vas in pripeljal še 63-letnega cestnega delavca Jožeta Bodlaja. Iskal je

tudi Janeza Aljančiča, kmeta s Hudega, a ga ni bilo doma. Ko se je Lukanc na motornem kolesu peljal v Vadiče, ga je srečal z živino, ki jo je gnal na planino, a ga ni prepoznal, ker je bil Aljančič v sportni obleki. Kdo izmed štirih iz njegove občine ne bi bil ustreljen, če bi lahko prijel Blažičevega Petra in Aljančiča, ni znano.

Iz Kovorja so Bodlaja in Kokalja odpeljali z avtom do gramoznice.

»Oče očitno ni vedel, kam ga peljejo,« mi je dejal Jože Kokalj, »ko pa je zagledal tri moške že ustreljene, je hotel pobegniti, pri tem so ga zločinci tako rekoč zaklali z bojoneti. Za njegovo smrt smo zvedeli še istega dne okoli poldneva.

Po pripovedovanju mame in drugih aktivistov, pa tudi po svojem spominu vem, da je oče od vsega začetka delal za partizane. Zanje je prenašal pošto, skrbel za hrano in popravljal čevlje in jim v naši hiši dajal zavetje.«

Vinko Golmajer se spominja:

»Opoldne smo doma zvedeli, da so ustrelili očeta. Pomislite, v delovnem kmečkem predpasniku in v coklah je šel z orožniki na občino, ker je verjel Lukancu, da bodo uredili nekaj malenkosti, potem se bo vrnil. Z nikomer od domačih se ni pozdravil niti nismo videli, kdaj so ga odpeljali.

Jože Mokar (umrl v Dachauu) nas je s konjem peljal do gramoznice. Na vozu smo bili jaz, star enajst let, mama, teta Pepca, Bodlajeva družina in še nekateri. Trupla so še ležala v krogu 20 do 30 metrov.

Očeta, Kokalja in Bodlaja smo hoteli prepeljati in pokopati na domače kovoško pokopališče, a nas je straža surovo nagnala, z grožnjo: Zginite, če ne vas pobijemo.

Bil je petek, lep poletni dan, toda mi ga nismo opazili. Jokali smo in z nami je jokala vsa vas.

Mati nikoli ni mogla razumeti, zakaj je Lukanc izbral očeta za talca, saj nista bila nikoli sprta. Ko je leta 1932 prišel z družino iz Nemčije v Kovor in je bil po svetovni gospodarski krizi brez sredstev za življenje, sta mu oče in mati dajala hrano zastoj. Naša hiša je bila prva, ki je pomagala njegovi družini. Potem pa taka zahvala!

Nihče tudi ne ve, zakaj je za talca izbral starega Bodlaja, očeta 21 (enaindvajsetih) otrok.

Mati Ernsta Lukanca je bila Nemka, menda blagajničarka v nekem hotelu v Münchnu, oče pa iz kovoške občine. Za-

kaj pravim menda? V Kovorju sem govoril z Ernstovo sestro Pavlo, ki so jo iz Münchna kot petletno siroto poslali v rejo v Kovor. Sprejela jo je družina, v kateri je bilo osem otrok. Ernst je prišel v Kovor nekaj let pozneje. Niti Ernst niti Pavla nikoli nista zvedela, kdo je bila njuna mati in kdaj je umrla. Ernst bi kot župan lahko iz dokumentov izbrskal vsaj to, kdo je bil njun oče, a tega ni storil. Brat in sestra sta vedela le to, da sta morala priti v Kovor, ker je bil iz te občine njun oče. Zakoni so bili taki, da so iz kakršnegakoli vzroka zapušteni otroci pripadali občini, iz katere je bil oče. Na podlagi tega zakonskega določila bi kovoška občina morala plačevati stroške za rejo sirote Pavle tisti občini v Nemčiji, v kateri bi ta živel. Da bi se izognila stroškom, jo je kovoška občina sama vzela v rejo.

Pavla je Slovenka, njen brat Ernst pa je obdržal nemško narodnost in državljanstvo. Ernst je že pred vojno postal tajni član nacionalsocialistične delavske stranke (NSDAP) in hkrati obveščevalec te stranke. Kovor je blizu državne meje, zato so Nemci po priključitvi Avstrije k nacistični Nemčiji posebno pozornost posvetili svojim obveščevalcem onkraj meje.

Ernst Lukanc je bil majhne postave, visok le približno 160 cm. Njegovo slabotno telo je bilo nabito z zlobo, možgani pa prepojeni z nacistično ideologijo.

Dvanajst dni po zločinskem umoru petih talcev v Gobovcih se je Peter Blažič sprehajal pred občinskim uradom v Ko-

vorju, ki se je medtem iz Padarjeve hiše preselil v župnišče. Lukanc ga je opazil in skozi okno poklical, naj pride notri, da se bosta nekaj pomenila. Peter je vstopil in se ustavil med vrati pisarne, rekoč:

»Tudi jaz se moram s teboj nekaj zelo pomembnega pomeniti, toda ne v tej zahli pisarni, marveč zunaj pod češnjo. Tu notri bo vse preveč uradno, v senci pa bolj sproščeno.«

Blažič in Lukanc sta se kot sovaščana poznala že deset let, toda Lukanc ni vedel, da je Blažič že partizan. Menil je, da se je po streljanju talcev v Gobovcih skrival kje blizu doma, zdaj pa se mu je prišel opravičiti.

Na Blažičevo vabilo je Lukanc res stopil proti češnji, ki je stala le deset do petnajst metrov od župnišča. Tedaj se je od nekd prikazal Lukancu neznan moški (borec kovoškega odreda).

Ura je bila pol treh popoldne, ko so odjeknili strelji. V šoli je učitelj Bertonec zapustil učilnico, da bi zvedel, kaj se dogaja. Čez nekaj minut se je vrnil in rekel učencem:

»Pojdite hitro in naravnost domov. Župana so ustrelili.«

Peter in Janko sta županu odvzela pištolo, v občinski pisarni pa uničila arhiv. Za dokaz o zločinskih nakanah kovoškega župana sta s seboj vzela seznam, na katerem je bilo zapisano 60 ljudi za izselitev ali, če bi bilo treba, za ustrelitev. Na tem seznamu so bili tudi vsi štirje (eden je s Podbrezji) občani, ki so bili ustreljeni v Gobovcih.

Objava

15. julija 1942 je bil Gemeindegemeinssar von Kaier po banditih zalezovan in nato

strahopetno iz zasede umorjen.

V zadoščenje

za to brezvestno dejanje je bilo dne 16. julija 1942 na mestu zločina

ustreljenih

10 komunističnih nasilnežev.

Bivališče nekega morika je bilo zažgano in porušeno, člani njegove družine pa so bili odvedeni v koncentracijsko taborišče.

Werner in Veronika ZIM
senner
veronika@senner.at

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam knjigo Jožeta Vidica SEMENJ V BISTRICI po prodajni ceni 540,00 din izvod.

Priimek in ime naročnika:

Naslov (ulica ali vas, hišna št.):

Poštna številka: Naziv pošte:

Zaposlen(a) pri:

Reg. št. os. izk.: izdane pri:

Knjigo bom plačal(a): ☐ po povzetju, v enkratnem znesku ob prevzemu

☐ v 2 zaporednih/mesečnih obrokih po 270 din

Datum: Podpis:

Znesek bomo poravnali(a) pod pogoji, ki sem jih označil(a), takoj po prejemu računa in položnic na tekoči račun: Založba BOREC, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 28. 50101-603-45772. Pri naročilu na obroke se obvezujem, da bom obroke plačeval(a) redno vsak mesec. Če ne bom plačal(a) oba zaporedna obroka, se strinjam, da celotni znesek zapade v takojšnje plačilo s pristetimi 12% zamudnimi obrestmi. Ta naročilnica zavezuje naročnika in založbo. Morebitne spore rešuje pristojno sodišče v Ljubljani. Če se odločite za nakup po povzetju, zadoščata vaš naslov in podpis.

Pred štiridesetimi leti s Prvim štajerskim bataljonom

Mesto Šoštanj v rokah partizanov

Sedmi oktober je bil nekoliko oblačen dan, bilo je kar precej hladno, kar pa ni vplivalo na razpoloženje v taborišču. Borci so se brili, strigli, krpali obleke in počenjali tisoč drobnih, toda prepotrebni opravil.

Popoldne so nam povedali, naj se pripravimo na pohod, odriniti bi morali s prvimi mrakom. Priprav seveda ni bilo kaj dosti, imeli smo malo prtljage, v majhen nahrbtnik je vsak od nas spravil vse, kar je premogel. Jaz sem imel v njem tudi precej debel zvezek, vendar so ga čez dobre tri tedne dobili v roke Nemci. Bilo mi ga

jalce, vržemo v zrak most čez Pako tik pred vhodom v mesto iz smeri Smartno, zažgemo žago in da spotoma izpraznimo še nekaj hitlerjanskih trgovin. Potrebovali smo srajce, vse nam je prišlo prav. Vsi smo bili navdušeni. Razdeljeni smo bili na šest skupin. Najmočnejša, določena za likvidacije, je dobila tudi vodiča, druga skupina pa je šla v zasedo v Družmirje, da bi preprečila morebitne intervencije iz Velenja, tretja pa naj bi se spoprijela z mostom in hkrati tudi bedela v zasedi na cesti Smartno-Šoštanj. V tej sem bil tudi jaz. Četrta skupina bi morala

smo se, da pomeni zvonjenje zvonov v šoštanjski cerkvi konec akcije, da pa ne bi cerkovnik ob zažigu žage začel zvoniti preplahe, smo tjakaj poslali dva tovariša.

Z Mirkom sva nosila precej eksploziva, zbrojevke in še polno torbo streliva. Ustavili smo se nad cesto, dobrih petdeset metrov od mosta. Malo naju je skrbelo, kako bo s hišami na drugi strani mostu, saj sva vedela, da bo eksplozija razbila vse šipe na oknih. Mirko je bil prav zaradi tega pri polaganju eksploziva pod opornike mostu še previdnejši, jaz pa sem šel buditi ljudi in jim naročil, naj

strani. Nekateri so z oken vpraševali, kaj to pomeni pa tudi, če bo še kaj pokalo. Ni jim bilo treba dvakrat reči: ko je zagrmelo pri mostu, je začelo pokati po vsem Šoštanju. Iz mesta se je slišalo vpitje, ki pa je kmalu ponehalo.

Pokanje je trajalo skoraj celo uro, le gosto ni bilo, tu in tam se je oglasila kakšna puška. Kmalu po začetku napada je močno zaropotalo pred žandarmerijo, kjer je bil z mitraljezom tovariš Lojze. Tamkaj so si namreč iskali zavetje vsi hitlerjanci mesta, Lojzetu pa ta nakana nikakor ni bila všeč. Ustrelil je in

ljene, da nam izroče orožje, ker pa ponj nihče ni šel, jim je pač ostalo. Predvidevali smo namreč, da je v postojanki precej žandarjev in da bi bila za nas pretrd oreh, zato je tudi Lojzetu nihče ni rekel, naj zavzame žandarmerijo.

Nad Šoštanjem se je kaj kmalu razbohotila divja svetloba: zagorela je žaga, vse je bilo svetlo, po mestu je zadonela partizanska pesem, razbijali smo napisne table in oglasne deske. Iz trgovin smo nosili robo, ki smo jo krvavo potrebovali, ostalo pa smo prepustili Šoštanjčanom, da si razdele med se-

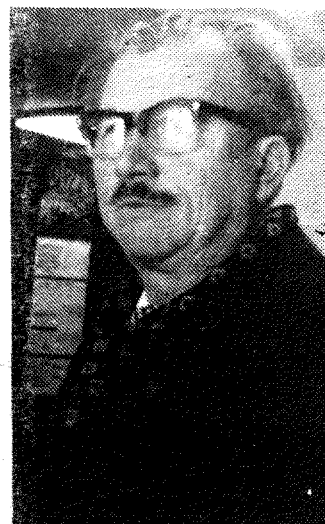
travi, še posebej oktobra ne. Ležali smo v zasedah skoraj do štirih zjutraj. Počasi so začeli prihajati od vseh strani partizani, nekateri otovorjeni, da so komaj dihal. Tovor smo pozneje enakopravno razdelili, da je vsak dobil nekaj. Semkaj je spadal tudi skromen požirek žganja. Potem smo krenili na pot.

Pri napadu je sodelovalo štirinajstdeset ali petinpetdeset borcev, vendar je treba reči, da akcija ni uspela v celoti. Po prvih streljih so izdajalci izginili, dobili smo le enega, kljub vsemu pa je napad napravil velik vtis na ljudi, tudi na Nemce, ki so pozneje govorili, da nas je bilo vse črno. Bil je čudovit občutek, držati v svojih rokah slovensko mesto – vso noč, celih pet ur.

Potem smo potovali, nekaj ur smo hodili, za dne pa smo se utaborili v nekem gozdu pri Belih vodah. Dan ni prinesel nič posebnega, le sporočilo, da je večja kolona Nemcev odšla iz Šoštanja po naših sledeh. Niso nas našli. Tisti dan smo se res dobro najedli, zvečer pa smo odšli proti Dobrovljam. Hodili smo vso noč in zjutraj znova prišli v staro taborišče na Cretu.

»Eh! Zlate Dobrovlje!« Tako smo si oddihovali, ko smo legali pod smreke. Noben dom nas ni tako toplo sprejel kot ti gozdovi in stoteri vrhovi. Kolikokrat smo odšli iz njih, kolikokrat smo se vedno znova vračali nazaj. Tisoči in tisoči nemških vojakov so si zaman trli noge v teh strminah, ostajali v njih...

Ludvik Zupanc-Ivo

Nekdanji borci Prvega štajerskega bataljona, udeleženci napada na Šoštanj: Tone Ulrih-Kristl, Peter Šprajc, Ludvik Zupanc-Ivo, Lojze Ribič in narodni heroj Anton Vratinar-Antonesko

je žal, čeprav tega nisem kriv jaz.

Mračilo se je, ko smo se spustili v dolino, kjer so nas čakali terenski delavci. Tovariš Stane nas je seznanil z nalogo, ki nas je čakala, z napadom na Šoštanj, z namenom, da likvidiramo najpomembnejše šoštanjske izda-

žagati žago, peta pa je bila poslana z mitraljezom pred nemško žandarmerijo, da prepreči morebitni izhod žandarjev. Tudi šesta skupina je odšla nekam v zasedo. Začelo naj bi se natanko ob triindvajseti uri.

Skupine so do mesta spremljali vodiči. Dogovorili

ne odprejo oken, če jih hočejo čez zimo imeti zastekljena, tudi naj se ne prestrašijo, če bodo kaj slišali, sem še dejal.

Natanko ob triindvajseti uri je Mirko prižgal. Silna eksplozija je most dobesečno prelomila, deske so letele v zrak, tudi nekaj šip je zažvenketalo na nasprotni

eden izmed njih je omahnil, drugi pa so se poskrili in razbežali. Prav kmalu se je z oken postojank oglasil nemški žandar, češ naj ne strelja. Lojze se je zadržal, naj se pobe- re, kjer je bil. Naredili smo veliko neumnost, ki smo si jo težko odpustili, še posebej Lojze. Nemci so bili priprav-

boj. Ves čas napada ni niti en sam Nemec pokukal na okno ali karkoli vprašal, četudi jih v Šoštanju ni bilo malo. Tudi tam, kjer so bile zasede, je bilo vse tiho in mirno, znak da pomoči ni.

Začelo nas je po malem zebsti. Ni majhna reč, cele ure ležati v od rose mokri

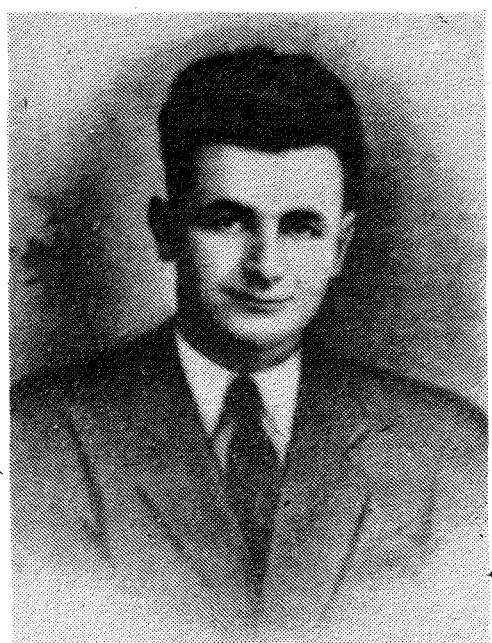
1

Tone Kebe
Notranjski
padli
in umrli
prvoborci

Partizanska zgodovina je še vedno nepopisan list, ki čaka na dopolnitev. Čeprav so zbledeli spomini in pomrli nekateri pomembni pričevalci, je še vedno čas, da se spomnimo ljudi, ki se niso dobili dovolj prostora v partizanski publicistiki.

S krajšimi spominskimi zapisi bomo osvetlili nekatera imena padlih in po vojni umrlih notranjskih prvoborcev. To bodo le drobci iz njihovega deleža velikemu boju svobodoljubnih sil za zmago nad nasiljem in za nove odnose med ljudmi.

Ludvik Lovko-Bobnar je veliko predvojno in medvojno ime, ki ga pozna skoraj vsa no-

trajnska dolina od Planine, Rakeka, Cerkin- ce, Loške doline, Babnega polja, do hrvaške meje in tudi prebivalci obmejnih primorskih krajev.

Rojen je bil v Cerknici 3. oktobra 1908 pod slikovito Slivnico, ob znamenitem Cerkniškem jezeru, v majhni pritlični hiši, pogreznjeni pod rob prašne ceste na Peščenku. Ta del Notranjske pa je znan še po skopi zemlji in revščini, ki je ljudi še v prejšnjem stoletju gnala v svet. Zaposlitev so iskali onkraj »velike luže« ter v belgijskih in francoskih rudnikih in gozdovih, da so si prislužili boljši kos kruha. Marsikateri se niso nikoli vrnili.

Ludvik je že zgodaj spoznaval socialne krivice. Občutil je pomanjkanje v prvi svetovni vojni, doživiljal premike mejnikov, ki so jih šele po rapalski pogodbi pomaknili nekaj kilometrov stran. Opazoval je moč naraščajočega fašizma, zastraševanje z orožjem in utrjevanjem meje ter doživel konec jugoslovanske vojske.

V družini je bilo sedem otrok in štirje so morali od doma. Oče Anton je premogel majhno kmetijo in kolarsko obrt. Pri njem se je Ludvik izučil za kolarja in dokončal obrtno šolo. Potlej je ostal doma in pomagal pri poklicu in na kmetiji.

Po prvi svetovni vojni se je njegov oče vključil v politično življenje in je deloval v kmečki stranki. Kmalu so ga izvolili za župana, ker je med ljudmi užival zaupanje. Tudi Ludvik se je »nalez« političnih nazorov in spoznaval utrip malega človeka.

Leta 1924, se je šestnajstleten vključil v gasilsko godbo in ji ostal zvest do zloma jugoslovanske države. Sodeloval je tudi v gasilskem društvu.

Začetki političnega delovanja

V letu 1930 se je z Unca v Cerknico preselil kolar Jože Petrovič, doma iz Borovnice, ki je bil komunistično usmerjen in je bil zaradi propagandnega delovanja preganjan in že obsojen. Najbrž zaradi stanovskega položaja se je Ludvik kmalu zblizal z njim in navzemal se je komunističnih nazorov in jih začel tudi sam razlagati. Ko je Ignac Volč z Vrhnike leta 1932 v Cerknici osnoval partijsko organizacijo, je bil Ludvik že vključen vanjo. Sekretar je postal Jože Petrovič, člani pa so postali Jakob Kranjc, Ludvik Lovko in Fran- ce Mele (Primšar). Po letu dni delovanja in širjenja propagande so po izdajstvu aretirali številne komuniste od Ljubljane do Loške doline. Ker jih je bilo največ z Notranjske, so

procesu nadeli ime »notranjski proces«. Najprej so pozaprl 32 ljudi in 9 so jih po zaslišanju izpustili. Triindvajset pa so jih obsodili na daljše zaporne kazni in na izgubo političnih pravic. Vsi cerkniški komunisti so se znašli za zapahi, še preden so uspeli pridobiti nove sodelavce. Pozaprl so jih v mesecu juniju leta 1933 in v februarju prihodnjega leta obsodili. Ludvika je izdalo opozorilno pismo, ki ga je skrivaj poslal aretirani Petrovič iz ječe, da naj nič ne pove o sestajanju, razširjanju letakov in drugem. Pri zaslišanju so Ludvika pretepali in mu razbili spodnjo čeljust.

Seveda je tedaj marsikateri od aretiranih klonil zaradi neizkušenosti in zakon o zaščiti države je zadeval v polno.

Mogoče bi bilo prav, če se na to obdobje ozremo nekoliko kritično, saj so po ublažitvi Živkovičevega nasilja v letu 1932 delali komunisti premalo previdno. Skoraj povsod so pripravljali vstajo, ne da bi imeli za to osnovne možnosti. Takrat se niso bile dodobra izdelane taktične oblike bojevanja proti razrednemu sovražniku in kapitalistični vladavini. Vizija komunizma je bila v ospredju, toda zavita v kopreno nešteti neznank. Zato so bila komunistična žarišča na Notranjskem razmeroma lahko odkrita.

Po prestani kazni nobeden izmed cerkniških obojbenih komunistov ni bil več formalno povezan v komunistično organizacijo. Očitno jim je bilo, da so se slabo vedli pred oblastmi in razrednim sovražnikom.

O sodnem procesu Ludvik Lovko ni rad govoril. Z bolečino v srcu je svet, ki ga je povzdigoval in se navduševal zanj, naenkrat postal iluzoren, sanje so se razblinile v nič. Klonil je pod udarce izdajstva in neizkušeno- sti in za nekaj časa politično obmoroval. V sebi pa je čutil, da se nekaj mora zgoditi in da komunizem ne more zamreti. Še bolj je so- vrazil vse krivično. To je vselej izpričeval in govoril o pravičnih odnosih med ljudmi.

Nismo se bali Nemcev...

Med več kot dvanajst tisoč jetniki in zaporniki, ki so v begunjskih zaporih na svoji koži občutili gestapovsko nasilje, je bil tudi Avgustin Lap iz Kamnika, ki pa že enaintrideset let živi v Lescah. Kljub temu, da je star že dvainosemdeset let, ne more opustiti dela in še kar naprej goji rože v svoji vrtinariji. «To je že moja tretja vrtinarija. Eno so mi vzeli Nemci, drugo pa mi je vzela nova država, češ da nisem kmet in ne morem imeti toliko zemlje.» Avgustina Lapa cvetje spremlja vse življenje.

«V vrtinariji v Kranju, ki so mi jo vzeli Nemci, sem imel zaposlenih 25 delavcev. Od teh so štirje delali samo vence. Časi so bili takšni, da so šli venci najbolj v promet. Spominjam se, da smo ob neki priložnosti v 24 urah naredili 284 vencev. Sicer pa se je v moji vrtinariji zbiral material in pošta za partizane. Kurirji, ki so prihajali, so poleg pošte odnašali tudi denar, ki mi ga ni primanjkovalo. Ko je kurir prišel, je odprl predal in vzel, kolikor je rabil. Danes se včasih vprašam, ali je šel ta denar res tja, kamor je bil namenjen?»

V Osvobodilno fronto sem

vstopil januarja 1942, čeprav sem za partizane delal že prej. V vrtinariji se je čez dan zvrstilo več kot 30 Nemcev. Vendar za njih smo vedeli, kdo so, težje pa je bilo z domačimi ljudmi, saj nismo vedeli, kdo je sovražnikov ova-duh in kdo ni. Eden takšnih nas je junija 1943 izdal. V skupini nas je bilo 25 in vse so nas poslali v Begunje. Dva dni smo bili skupaj v celici, nato pa so nas ločili. Tam sem tudi prvič srečal doktorja Sarca, ki je bil kaz-nilniški zdravnik. Potreboval je pomočnika, ker so prejšnjega izpustili iz zapora, in je določil mene za novega. S tem se je strinjala tudi uprava zaporov. Zaradi tega se me je tudi prijelo ime Sestron. Kot njegov pomočnik sem imel dostop do vseh celic, torej tudi do vseh zapornikov. S seboj sem nosil velik lesen kovček s prvo pomočjo, ki pa sem ga pridno uporabljal za raznašanje in pobiranje skrite pošte. To sem dobival od Julke Erzenove, ki je delala v pisarni, in od vrtinarice Anice. Ta mi je dajala tudi sadje. Med bivanjem v Begunjah sem zapornikom razdelil več sto kilogramov sadja, ki so ga bili

zelo veseli. Veliko je za zapornike naredil tudi toktor Sarc.

V tistem času, ko sem bil v Begunjah, so Nemci skušali navezati stike s partizani. Sporazumeli so se, da se bodo srečali v Medvodah. Vendar pa je to bila samo krinka za zasedo. Od partizanov sta na sestanek prišla dva kurirja. Nemci so takoj začeli streljati in enega ubili, domačina Stanka Barleta pa ranili v roki in nogi. Pripeljali so ga v Begunje. Strah in trepet zapornikov, gestapovec Jurjevec, ki je bil v stari Jugoslaviji spremljevalec doktorja Korošca, ga ni pustil odnesti v bolniško sobo, ampak so ga dali v celico. Dajal sem mu zdravila in cigarete in mu tudi drugače skušal lajšati bolečine. Vendar so ga čez nekaj dni skupaj z mojim bratom Cenetom in petdesetimi drugimi talci ustrelili v Šentvidu. Besede so se tovarišu Lapu zatakile v grlu. Pogledal je ženo in ta je takoj vedela, kaj mora storiti. Stopila je v kuhinjo, prinesla kozarec vode, ter dodala, naj pove še o Mencingerjevem Slavku.

«Saj res. Lectarjev Slavko, kot mu pravimo po domače, je služil v nemški vojski. Domači so mu poslali telegram, naj pride domov. Vojska mu je dala dopust in spremljevalca. Do Celovca sta potovala skupaj, tam pa se mu je Slavko izmuznil. Ko je prišel domov, je takoj odšel k partizanom, kjer je postal kurir. Zaradi izdaje so odkrili njihovo barako. Nemci so začeli streljati in Slavka je zadelo dvajset krogel. Pripeljali so ga v Begunje, kjer nihče ni verjel, da bo preživel. Vendar še danes živi.»

«Iz Begunj so me izpustili 20. decembra 1943. Takoj ko sem prišel domov, sem spet začel delati za našo stvar.» **Bojan Kuntarič**

V prizidku begunjske graščine so bile tako imenovane celice smrti.

Naši znaki

Največja zmaga mladine 1947

Eden izmed odmevov na sestavke o starih slovenskih znakih je bilo tudi pismo slikarja Mihe Pirnata iz Ljubljane. V njem nas je opozoril na slovensko značko proge Šamac-Sarajevo 1947. Miha Pirnat je bil takrat tudi eden izmed mnogih slovenskih mladincev, ki so si na progi prislužili udarniško značko. Vsekakor pa je udarniška značka s proge dosti bolj pogosta kot naša slovenska spominska značka. Na progi Šamac-Sarajevo je bilo razglašenih kar 20099 udarnikov v prvi in drugi izmeni (vseh je bilo 30000) in med njimi jih je bilo 114 še drugič razglašenih za udarnike.

V Zgodovini Slovencev piše, da je bilo na progi Šamac-Sarajevo 14000 slovenskih fantov in deklet. Časopisje iz tistih let je bilo bolj natančno in je zapisalo, da je na progo odšlo iz Slovenije 62 brigad s 14254 brigadirji. V bistvu je o čisto natančnih številkah skoraj nemogoče govoriti, ker se je kdo zaradi bolezni predčasno vrnil domov, koga so tudi odposlali zaradi nediscipline, redki pa so tudi pobegnili. V vsakem primeru je številka 14000 brigadirjev iz Slovenije zelo visoka. Dopusča nam namreč možnost sklepanja, da je bilo podeljenih tudi toliko slovenskih spominskih značk Brčko-Banoviči, čeprav je skoraj neverjetno, kam se je ta ogromna količina značk v treh desetletjih izgubila, da jih je mogoče tako redko videti. O znački je malo podatkov in zanimivo bi bilo izvedeti, kaj lahko povedo o njej stari arhivi mladinske organizacije. Zgovorna je tudi sama. Predvsem nam pove, da je bila podeljena že po koncu del na progi. Na njej je namreč datum konca del 15. XI. 1947 (predvideno je bilo, da bo proga dograjena do

praznika 29. novembra, vendar so mladinci pohiteli in jo končali pred rokom). Tako se da sklepati, da so jo prav gotovo dobili pripadniki zadnje izmene na akciji, verjetno pa so bile značke razdeljene tudi brigadirjem prejšnjih izmen. Gre seveda samo za ugibanje in ima mogoče kateri izmed naših bralcev natančen odgovor. Prav tako bi bilo zelo zanimivo tudi ugotoviti, ali je res obstajala na akciji udarniška značka s slovenskim napisom. V knjigi o progi, ki jo je leta 1948 izdala Mladinska knjiga, je risba udarniškega znaka z napisom Mladinska proga. Ali so slovenski brigadirji res dobivali udarniški znak z napisom v našem jeziku ali pa je šlo za risarsko »svobodo« pri likovni opremi knjige. Znaki z napisom Omladinska proga so splošno znani, zelo spodbudno pa bi bilo vedeti, če so res bili tudi taki s slovenskim napisom. Kot zanimivost dodajmo manj znan podatek, da je vsak izmed 5842 pripadnikov tujih brigad dobil posebno značko akcije, ki je bila drugačna od dobro znane rdeče emajlirane značke v obliki zastave.

Vrnimo se k naši slovenski znački in zapišimo, da je verjetno edina značka v zvezi z zveznimi delovnimi mladinskimi akcijami v tistih letih, ki ima napis v našem jeziku. Na njej piše »Največja zmaga mladine FLRJ, Šamac-Sarajevo, 1. IV. – 15. XI. 1947«. Drugače pa je izdelava skromna, toda skrbna in zgovorna. Značka je izdelana iz tanke pločevine medeninate barve, v obliki kroga s premerom 26 milimetrov.

Zadaj je samo igla za pripenjanje. Kdor bi hotel o pomenu značke izvedeti nekoliko več, naj seže po časopisih in revijah iz leta 1947 ter po knjigi »Dnevnik«, zapiski brigadirjev, ki jo je leta 1949 izdala Mladinska knjiga. Ob vseh propagandnih prijemih se da videti, da je bilo življenje na akciji precej trdo, ležišča iz slame ali praproti, hrana slaba, žulji pogosti. Ob vsem tem pa v knjigi Dnevnik Idričan Valentin Lapajne med drugim pove tudi to, kako so ob prihodu na progo vse brigadirje postregli do golega...

Janez J. Švajncar

Značka slovenskih brigadirjev na progi Šamac-Sarajevo 1947 in zvezna značka z mladinske proge 1947

Partizanska nepovezanost in politična osamljenost sta bedeli kot senca nad njegovo zlahtno preteklostjo in sam sebi si je očital, ker ni storil več za komunistično stvar. Zakaj črna pika, kje je storil napako?...

Potlej sta z obsojenim Francetom Meletom še močnejše delovala pri gasilcih, še bolj pa pri gasilski godbi. Po odhodu dr. Cirila Kraševca v letu 1936 je Ludvik postal njen kapelnik. V godbi je bil močan levičarski vpliv in nobeni stranki ni uspelo, da bi godba postala orodje političnih preprirov. Pozneje med NOB so postali godbeniki skoraj vsi pristaši NOG.

Ludvik je menda zaradi tradicije ali pa zaradi prikrivanja pred oblastmi zahajal tudi v

cerkev. Po letu 1938 pa je vanjo zašel samo takrat, ko je moral nastopati kot kapelnik godbe. Ob žolčnih napadih kaplana Antona Kovačiča, ki jih je namenil komunizmu in španskim revolucionarjem, sta oba z Meletom izpričala svojo pripadnost in solidarnost z bojevniki proti fašizmu, zato sta prenehala poslušati besede katoliških fanatikov.

Med prvimi aktivisti

Med žrtvami fašističnega pohoda po Evropi je bila tudi kraljevina Jugoslavija. Sesula se je, še preden je prišlo do resnega spopada. Korupcija, izdajstvo, pobeg vladajočih, razočaranje.

Cerkniška gasilska godba z dr. Cirilom Kraševcem v sredi. Ob njem je na levi Ludvik Lovko, ki je za njimi postal kapelnik godbe.

Ludvik Lovko je bil poslan na »orožne vaje« v taborišče Ivanjico, medtem ko so bili drugi »bolj zanesljivi« fantje poslani v redno vojsko. Domov se je vrnil tik pred razpadom...

Vedel je, kaj mu je storiti. Sestri Mariji je dejal: »Zdaj je prišel naš čas!« Takoj je začel zbirati orožje in strelivo. Z drugimi somišljeniki se je pripravljali na upor. Takrat še ni bilo jasnih navodil, a partija je že prej propagirala vstop prostovoljcev v vrste redne jugoslovanske vojske. Zdaj so se ti prostovoljci nejevoljni vračali domov in čakali na silo, ki jih bo organizirala in povedla v boj proti okupatorju.

Že v maju 1941 je bila v Cerknici oblikovana partijska organizacija, čez dober mesec pa še organizacija OF. Ludvik je bil od vsega začetka v organizaciji OF in kmalu je postal se član okrožnega odbora OF za Notranjsko.

Postal je nadvse delaven organizator narodne vstaje na vsem območju srednje Notranjske. Pri njem sta se že v juniju in juliju 1941 ustavljala inštruktorja CK KPS Ivan Novak-Očka in France Popit-Sine. Imela sta ga za »svojega«, čeprav formalno še ni bil član KPS. Na priporočilo inštruktorja Popita je konec leta 1941 zadevo uredil z organizacijskim sekretarjem Tonetom Tomšičem Alojz Ule, tedanji sekretar cerkniškega okrožnega komiteja KPS. Tako je bil Ludvik zopet sprejet v vrste komunistov, kar je z aktivističnim delom že zdavnaj opravičil.

Potlej se je ves posvetil ustanavljanju, utrjevanju in izpopolnjevanju odborov OF in širjenju partijskih in skojevskih organizacij, zlasti po cerkniški dolini. Sodeloval pa je tudi z organizatorji OF in vstaje v Menišiji, na Bloški planeti, v Loški dolini, v Babnem polju, z aktivisti na Rakovškem, na Primorskem, kar potrjujejo številne izjave borcev in aktivistov. Sodeloval je v nešteti in raznoterih akcijah.

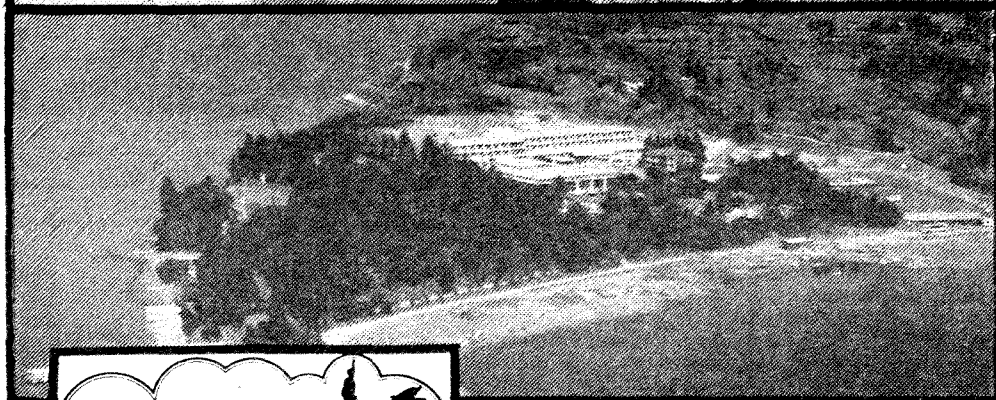
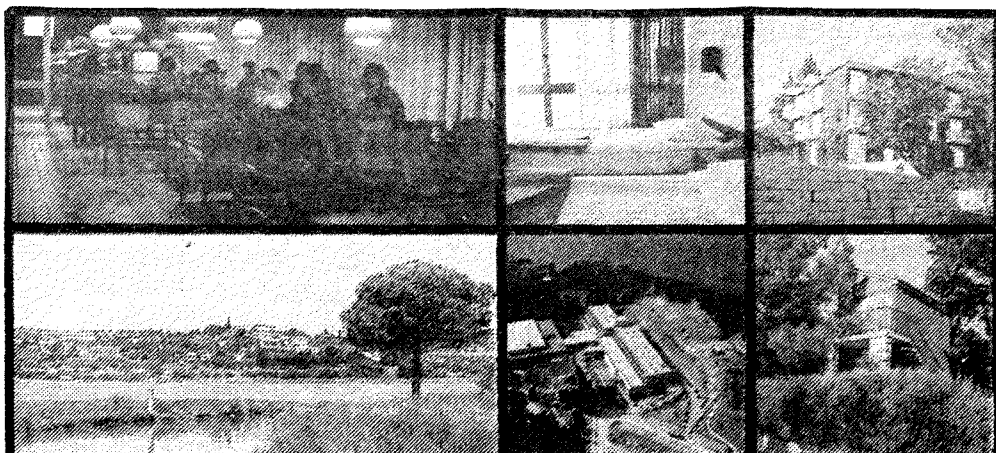
Vedno v središču upora

Ludvik Lovko je bil poznan pod partizanskim imenom Bobnar. Iz nekaterih ohranjenih dokumentov je razvidno, da se je na okrožnicah in navodilih popisoval kot Viko Bobnar. Ljudje so mu zaupali, kajti poznali so ga kot poštenjaka in uglednega človeka. Na začetku upora je bil star že 33 let, dovolj zrelih let, da so mu še posebno mlajši ljudje sledili z vsem spoštovanjem. Nenehno je bil navzoč pri razpredanju aktivistične mreže, nastopal je vedno s prepričljivimi in iskrenimi besedami. Pripadal je tistim komunističnim agitatorjem in bojevnikom, ki niso uporabljali sile in zastraševanja, marveč so nastopali človeško in z razumevanjem. Ludvik je bil dovolj ali še celo preveč strpen do sovražnikov. V tem humanizmu pa ni nikoli odstopil od političnih ciljev in akcij, marveč jih je uresničeval kar najbolj dosledno. Naloge je sprejemal odgovorno in vedno je presenečal z uspehi.

Pri svojem aktivističnem delu je bil Ludvik zelo oprezen, saj so mu bili ovaduhi vedno za petami. Dostikrat je prespal na domačem skednju ali pa se je umaknil na bližnje kozolce. Marsikatero noč je prespal pri prijateljih.

Dne 21. junija 1941 se je za mesec dni umaknil v Loško dolino (spominja se Alojz Mlakar-Ljubo). Nastanil se je pri sorodnikih Antoničevih v Podgori. To je bilo prav v času (13. julija), ko je bil v Cerknici na uradnem pregledu visoki komisar Emilio Grazioli. Tedaj je med okupacijo prvič in zadnjič zaigrala cerkniška godba brez svojega kapelnika. Godbenike so prisilili, da so pri sprejemu igrali koračnice. Potlej je Ludvik živel na pol v ilegali, dokler ni v začetku aprila 1942 postal ilegalni aktivist.

Se nadaljuje

Zdravilišče vojaških invalidov in borcev NOV SRS STRUNJAN

Obmorsko klimatsko zdravilišče je na lepem kraju med Koprom in Portorožem. Primerno je za rekreacijo in zdravljenje ortopedskih, pljučnih, srčnih in drugih obolenj. Morska voda v bazenu je segreta na 30° Celzija.

Fizioterapija, sauna, ambulanta, lekarna.

Na razpolago so vse zdraviliške storitve, ki so potrebne za zdravljenje vojnih invalidov in borcev NOV v naravnih zdraviliščih.

Priporočamo borcev – nosilcem spomenice, vojnim invalidom, aktivistom NOB in drugim, da poskrbijo za oddih in zdravljenje tudi v tem času, saj je klima tu ugodna in veliki novi prostori so ogrevani.

Tu je kompletan športni park in veliko možnosti za izlete.

CENA ODDIHA OD 1. X. 1981 DO 31. III. 1982

Penzion za osebo v dvoposteljni sobi:

– za člane ZZB NOV 344 din

– za ostale goste 395 din

– turistična taksa 7 din

V ceno oddiha je všteta uporaba bazena.

TERME ČATEŽ v Čatežu ob Savi vas pričakujejo
ZDRAVLJENJE, KOPANJE, POČITEK in RAZVEDRILO

8 zdravnikov
številni fizioterapevti
zdravstveno pomožno osebje
8 maserjev in maserk
3 hoteli Terme, Zdraviliški dom in Mo-
krice
7 letnih bazenov
3 pokriti bazeni
televizijske in sejne dvorane
2 veliki restavraciji
veliko grilov in okrepčevališč
večstezno kegljišče
minigolf

6 teniških igrišč
veliko športno igrišče
lepi parki
čudoviti izleti
kavarna
2 telovadnici
2 savni
mlečna restavracija in drugo
vas čaka

Prihodnje leto bo poteklo 100 let, odkar so prišli na zdravljenje v Radence prvi bolniki. Kmalu je zdravilišče zaslovelo po svoji uspešnosti pri zdravljenju, bolezni srca in ožilja, vnetih procesov urinarnih poti, ledvičnih kamnov, obolenj prebave in nevrovegetativnih motenj.

Danes so se Radenci razvili v moderno zdravstveno-rehabilitacijsko ustanovo in sodoben turistični center. V zdravstveni ponudbi so se specializirali za:

- funkcionalno diagnostično preiskavo srca in ožilja,
- rehabilitacijo bolnika po prebolelem miokardnem infarktu, angini pectoris in zvišanem krvnem pritisku,
- rehabilitacijo in zdravljenje bolnikov z degenerativnimi obolenji srca, rekonvalescentov pri vnetih obolenjih srca, pred operacijo srca in ožilja in po njej,
- rehabilitacijo pri obolenjih in komplikacijah bolnikov s sladkorno boleznijo,
- rehabilitacijo bolnikov s kroničnimi vnetji ledvic, mehurja in ledvičnih poti,
- rehabilitacijo bolnikov po operaciji zaradi ledvičnih kamnov,
- preventivno arteriosklerotičnega obolenja koronarnih arterij,
- redukcijo telesne teže,
- zdravljenje obzobnih tkiv – z masažo z mineralno vodo, po Weisenfluju

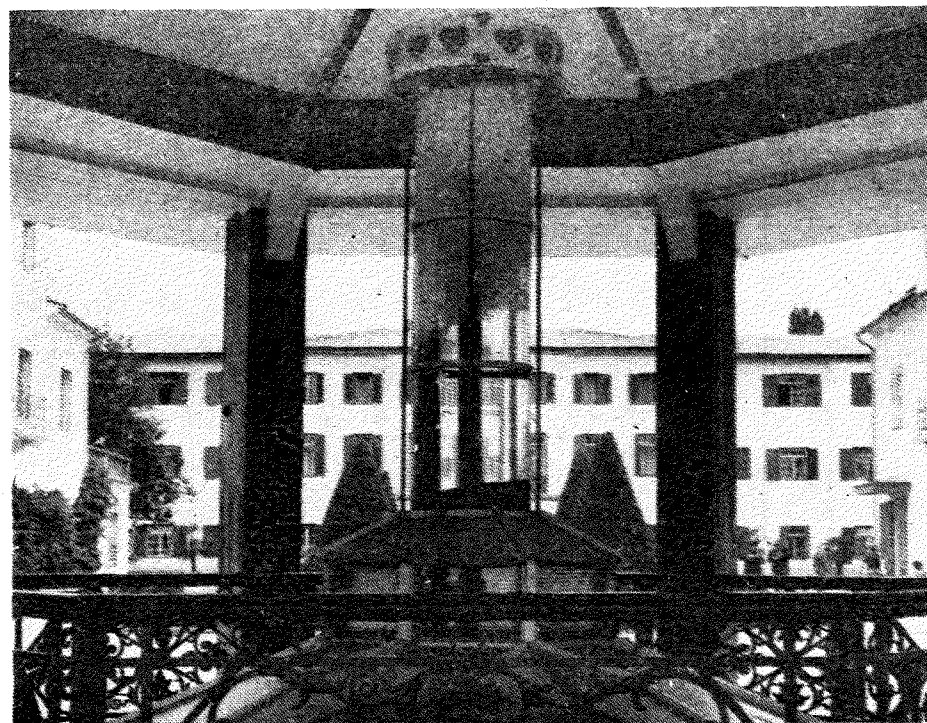
Za diagnostične potrebe zdraviliško-rehabilitacijske dejavnosti so najsodobneje opremljeni biokemični laboratoriji za preiskavo krvi, EKG, RTG, laboratorij za cikloergometrijska testiranja, 8-kanalna telemetrija itd.

V zavodu so organizirani hospitalij s 100 posteljami, opremljen za ustrezen poseg pri akutnih poslabšanjih internističnega bolnika, soba z monitorjem, defibrilatorjem, kisikom, aspiratorjem itd. Rehabilitacijski program – gimnastika, fizikalna, elektro, hidro in balneoterapija, inhalacije, Kneippov oddelek, pokriti bazeni, savne, kadi za CO₂ kopeli, masaže itd. – izvajajo v novi, z aparati najsodobneje opremljeni fizioterapiji.

V velikem parku so športni objekti, kjer izvajajo del rehabilitacijskega programa in kjer preživijo gostje svoj prosti čas. Celotno dogajanje v zdravilišču je povezano z zdravstveno vzgojo in vsebinsko bogato izrabo prostega časa: predavanja, glasbene in kulturne prireditve, likovne razstave itd. V zavodu je zaposlenih 13 zdravnikov različnih specialnosti v skladu z indikacijami. Zdravilišče ima kontinuirano zdravstveno službo s 24-urno navzočnostjo zdravnika in medicinske sestre.

V zadnjih letih smo posvetili posebno pozornost preventivni dejavnosti. V ta namen smo organizirali tridnevne preventivne preglede s posebnim poudarkom na boleznih srca in ožilja. Za te preglede so se navdušile delovne organizacije in ustanove, pa tudi številni posamezniki. Letno pregledajo okrog 2000 ljudi. Vsakdo, ki opravi ta pregled, dobi pisno zdravniško mnenje o svojem zdravstvenem stanju in potrebna navodila. Prav tako ste v zdravilišču lahko deležni vseh potrebnih zdravstvenih storitev.

Radenci so prijeten kraj na obrobju široke Panonske nižine, ob vznožju slikovitih razpoteg-njenih Slovenskih goric. V zadnjih letih so postali središče zdraviliškega turizma in sedež delovne organizacije, ki združuje devet temeljnih organizacij iz treh pomurskih občin.

Ohranjanje tradicij NOV in revolucije se bogato prelija tudi v številnih književnih monografijah o življenju v taboriščih, zaporih in internaciji

Auschwitz-Birkenau

Pri komisiji za interniranje, politične zapornike in izgnance pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije so nam že pred časom povedali, da so odbori nekdanjih taboriščnikov Auschwitza, Dachaua ter številnih drugih taborišč izredno delavni in prizadevni pri pripravljanju monografij o življenju v teh taboriščih, zbiranju dokumentacije, imen živih in umrlih sotovaršev ter pisanju spominov. Ker smo zasledili eno od teh del, knjigo o Auschwitzu tudi v programu letošnjih knjižnih izdaj založbe Obzorja, smo poiskali tovarišico Mimo Zupančičevo, predsednico uredniškega odbora, ki je urejal gradivo za monografijo.

Takole nam je povedala: »Smo tako rekoč tik pred izidom knjige. Bese-dilo smo že oddali založbi in tudi drugo potrebno gradivo je pripravljeno. Upali smo, da bo knjiga izšla še letos, kot je bilo v načrtu, vendar pa kaže, da se bo zaradi finančnih težav založbe to zgodilo šele prihodnje leto.« Vprašali smo še, kako so se lotili dela, kdo so avtorji in kaj vse bo zajemala knjiga o tem zlogla-

snem nemškem taborišču na Poljskem.

»Uredniški odbor za pripravo knjige šteje sedem članov (Ela Štrafek-Dolenc, Minka Jamnikar, Marija Kovač-Zupančič, Linka Ksela, Edo Steblovnik, Lidija Turel in Sava Zupančič). Delo smo si razdelili. Tako je tovarišica Linka Ksela prispevala uvodni del o taborišču Auschwitz, v drugem, obsežnejšem delu pa bo enainpetdeset izbranih spominov nekdanjih taboriščnikov. V začetku smo razmišljali o tem, da bi te spomine literarno obdelal strokovnjak, potem pa smo se premislili v prid izvirnim pričevanjem. Poleg spominov smo vključili tudi pesmi, ki so nastale v taborišču ali o njem, fotografije, dokumente in nekaj osebnih fotografij. Dragocenost te knjige pa bo tudi seznam nekdanjih taboriščnikov Auschwitza, kar je plod dolgotrajnega dela, pogosto težavnega, ker je že več kot polovica ljudi s tega seznama umrlih. Mnogi so umrli že v taborišču, nekateri pa po vojni. Pri urejanju seznamov smo upoštevali tudi časovno zaporedje odhaja-

Mima Kovač-Zupančič, predsednica uredniškega odbora knjige o zloglasnem taborišču Auschwitz

nja transportov. Pri takem delu so seveda možne tudi pomote, zato bralce v opombah opozarjamo na to možnost in tudi naprošamo, da prispevajo morebitne nove podatke, ki jih bomo zbirali tudi,

ko bo knjiga že izšla.

Naša komisija pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije ima natančno načrtan program svojega dela in ta knjiga je le delček iz našega obsežnega dela. Med prvimi je izšel

zbornik o Ravensbrücku, pripravljajo pa tudi druge zbornike.

Tovarišica Zupančičeva je o nastajanju knjige o Auschwitzu povedala še, da so poleg izbora spominskih prispevkov člani uredniškega odbora opravili veliko dela tudi pri pripravi že omenjenega seznama, čeravno je prav pri zadnjem prispevala velik delež tovarišica Slavka Kočevarjeva.

»Dokumentov v knjigi ne bo mnogo, nekaj pa smo jih vendarle dobili iz muzeja v Oswiecimu, na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, v Muzeju ljudske revolucije Slovenije in drugod. Spominske prispevke smo skušali izbrati iz vseh delov Slovenije in tudi iz vseh obdobij (let vojne). Hkrati smo si prizadevali izbrati tako, da bi prispevki osvetlili različne plati iz življenja v tem taborišču. Nismo pa se mogli povsem izogniti ponavljanju, kajti v osnovi so bile vendarle naše usode podobne. Tako skoraj ni prispevka, ki ne bi obravnaval mučnega sprejema v taborišču.«

Da niso pridni le nek-

danci taboriščniki Auschwitza, nam povedo podatki, da so v nastajanju tudi monografije o Buchenwaldu (to pripravlja Lojze Krakar) o Dachauu (ki je že skoraj končana), o življenju nekdanjih zapornic v italijanskih zaporih, o taborišču Flossenbürg (to pripravlja Zdravko Rakusček) in druge.

Pri tem pa ne smemo pozabiti širšega jugoslovanskega projekta s tega področja pod naslovom »Jugoslovani v fašističnih zaporih, taboriščih in odporniških gibanjih drugih držav v času druge svetovne vojne«. Nasilca te naloge sta Inštitut za sodobno zgodovino v Beogradu ter muzej revolucije in NOB jugoslovanskih narodov in narodnosti, tudi v Beogradu. Slovenski član sveta tega projekta je dr. Tone Ferenc, sodelujejo pa tudi strokovnjaki za našo novejšo zgodovino iz drugih republik in pokrajin. Upati je, da bo delo tega projekta zaživelo, in da mu bo na poti manj kadrovskih, finančnih in drugih težav, kot se porajajo pri podobnih skupnih projektih jugoslovanskega pomena.

B. Ž. J.

Smrt sotrpinke Fani

Januar 1943. Mraz se je zažiral do kosti, zemlja je bila globoko zmrznjena, me pa smo morale podirati drevesa s koreninami vred kar z lopatami in krampi. Dan kakor vsi drugi. Delovni čas se je bližal koncu, tako smo sodile po mraku, ki se je spuščal na zemljo. Pri delu smo že malo popuščale in čakale, da bo vodja delovne skupine zapisal konec dela in odhod v taborišče. Nedaleč proč od našega delovnega prostora je ves dan gorel ogenj, okoli katerega so stali ali sedeli in se grela vodja raporta, »anvajerke«, to se pravi prve delavke in straža. Po svoje je bilo dobro, da so bili ob ognju in nam niso gledali pod roke, me pa smo bile prisiljene delati, ker bi sicer zmrznile. Ogenj je plapolal in nas vabil, približati se mu nismo smele, le enkrat smo to poskusile, pa so nas z biči razgnali. Tudi ta dan je minil, dali so nam znak za odhod. Postavile smo se v kolono in se bolj vlekle kot korakale v taborišče.

Takoj sem se povzpela na svoje ležišče prav na vrhu pograda. Zlezla sem pod tanko odejico, da bi si vsaj malo ogrela otrple ude. Čakale smo na večerjo, ki je bila pravzaprav kosilo, kajti v zimskem času niso pošiljali hrane na delovne prostore, in smo ves dan delale le ob skromnem zajtrku. Rekli so, da je pozimi kratek dan, in se ne splača pošiljati kosila ven. Čakanje v lažoti je bil primeren trenutek, da se misli, ki so od vsega

edine imele prosto pot, pohitele domov. Doma je bila topla kuhinja, tako topla in kruh in razumevanje. Življenje tukaj pa je bilo eno samo trpljenje. Kako je zdaj doma, kdo ve? Tudi tam živijo v večnem strahu in pod stalnim pritiskom, vendarle lahko sami usmerjajo svoje življenje in ravnanje.

Iz takega razmišljanja me požene iz postelje ropot prinesene večerje. Bila je koleraba, kot vsak dan, ves mesec. A ker je lakota najboljši kuhar, sem vse pojedla. Ura še ni bila pozna, pa sem šla na obisk k Faniki Guna, rojakinji iz Trbovelj. Preprosto, obšla me je želja, da bi se s kom pogovarjala o domačem kraju in o skupnih znancih. Ležala je že in mi povedala, da tega dne ni bila v koloni, ker se je slabo počutila. »Blokova«, ki ni imela razumevanja za nas, jo je na mah spodila čistit blato okrog barake, tako da ni bila dosti na boljšem, kot če bi šla na delo s svojo kolono. Misli obeh so bile pri priči v Trbovljah. Pogovarjali sva se o vojni in ugibali, kdaj in na kakšen način bo prišla za nas rešitev. Pogovor je tekel naprej o domu, o partizanih, o bratu, ki so ga Nemci ubili, in o domačih, ki so jih vse odpeljali v taborišče. Ni tožila, čeprav ji je prav tu že umrla mama. Trdno je upala in verjela, da bo preživela. Upala je, da bo preživel tudi njen mož, ki je bil v moškem delu istega taborišča, pa še ni uspela nič zvedeti o njem, čeprav so sicer obstajale zve-

ze med moškim in ženskim taboriščem. Takrat je bil njen mož že davno med mrtvimi. Vsaj to ji je bilo priznane, da ni zvedela za njegovo smrt. Največ je mislila na svoja dva otroka, na Jožico in Vlado, saj tudi za njuno usodo ni vedela, odkar so ju Nemci v Celju nasilno ločili od nje. Bila sta še majhna, ko so ju ugrabili. Vlado je bil star komaj eno leto, Jožica pa tri. Zelo jo je skrbelo, kako z njima ravnajo v tujini.

Ko sva s Faniko dobili še vsaka svoj kosček kruha in čaj, namenjen za večerjo, sva se razšli z željo, da bi bil prihodnji dan boljši.

Drugi dan je bil mraz še hujši. Prestala sem tudi tega in se vrnila v svojo barko. Že sem hotela splezati na svojo posteljo, ko razberem iz pogovora, da so pravkar prinesli pred barako eno naših žensk, ki so jo ubili na delu in da je doma iz Trbovelj. Pa menda ja ne Faniko, me je obšla zla slutnja. Šla sem proti vratom in obstala kot pribita. Na tleh je ležala Fani z golimi, od psov pogrizenimi nogami, mrtva! Zmrznjena! Naslonila sem se na pograd in prvič, odkar sem prišla v taborišče, na ves glas zajokala. Četudi sem videla že več smrti, me je Fanikina smrt najbolj pretresla, ker sva si bili blizu in sem še prejšnji večer govorila z njo. Vprašam, kako se je moglo to zgoditi, in zvem, da je tudi tega dne hotela ostati na bloku, ker je bila še slabša kot prejšnji dan. Prepričana je bila, da bo »blokova«

uvidela, da je zares bolna in ji prizanesla. Pa ni. Čim je po odhodu drugih taboriščnic pregledovala blok in zagledala Faniko na postelji, jo je z marš napodila ven. Medtem je njena delovna kolona Slovenk že odšla na delo, pravkar pa se je pripravljala za odhod kolona Židinj. Kar mednje je »blokova« porinila Faniko. Do delovnega prostora je še prišla, delati pa ni mogla. Preveč je bila slabotna. Esee-sovci, ki so bili v židovskih delovnih komandah še bolj nepopustljivi in kruti, so kmalu opazili, da Fanika ne dela. Kričali so nanjo, a kljub zmerjanju ni mogla delati. Naščuvali so pse, da so ji pogrizli in razmesarili noge. To je bilo dovolj in preveč. Padla je, obležala – in zmrznila. Sodelavke Židinj je ji, tudi če bi hotele, niso mogle pomagati. Vsaka pomoč je bila kaznovana. Zvečer so jo prinesle v taborišče in vrgle pred njen blok, kot je to veleval taboriščni red.

Zalostno in kruto je morala končati sicer tako žilava in pogumna žena. Kje so zdaj njene sanje? Dva otroka sta ostala siroti kot že prej in pozneje mnogi. Po osvoboditvi sta Jožica in Vlado zaman pričakovala, da bosta prišla po njiju v Celje starša. Prišla je sorodnica, ker staršev ni bilo več... Pepel Gunovih gnoji širne travnike nekdanjega uničevalnega taborišča Auschwitz.

Silva Čornik
(spominski prispevek za knjigo
Auschwitz-Birkenau, ki bo izšla pri
mariborskih Obzorjih)

MOHOR NAD MORAVČAMI

Spomenik pomembni
zmagi

Krajevna organizacija ZB NOV Moravče je ob sodelovanju občinskega odbora ZZB NOV Domžale in krajevnih družbenopolitičnih organizacij pripravila slovesnost v spomin spopada menško moravške čete z Nemci na Mohorju nad Moravčami 21. septembra 1941. leta. Po pozdravnih besedah Maksa Bregarja je spregovoril predsednik krajeвне konference SZDL Moravče Miroslav Birk. V svojem govoru je orisal velik pomen Moravške doline med NOB, razvoj partizanskih enot na tem območju in tudi pomen, ki so ga na tem območju imele kurirske poti, ki so vodile s Stajerske na Dolenjsko. Zaradi tega je bilo to območje pogosto prizorišče napadov in bojev.

Takšen je bil tudi boj menško moravške čete 21. septembra 1941. leta, ko se je nastanila dan pred bojem na Mohorju. Partizani napada niso pričakovali, saj so poslali dve patrulji v različne smeri, prva se je gibala proti Dolskim, druga pa je nameravala proti Prevojam po hrano. Toda le malo po odhodu patrulje so zaropotali prvi strelji. Četa 12 slabo oboroženih borcev je zavzela položaje in na napad odgovorila z ognjem. Žal so se Nemci približevali korak za korakom in ko so prišli nekako sto metrov pred naše, se je dvignil nemški komandant in dal povelje za juriš, toda že v tistem trenutku se je zgrudil ob streljih naših mož. Nemcev se je polastila panika in začeli so se umikati. Ko so borci opazili umikanje Nemcev, se je dvignil Tinče Kmetič, ki se je hotel pognati za njimi. Nekajkrat je stoji ustrelil, a je skoraj v istem hipu smrtno zadet obležal. Ta boj je bil najuspešnejši obračun partizanov v prvem letu NOB v kamniškem okrožju. Komaj 12 partizanov se je uspešno upiralo napadom skoraj celotnega policijskega bataljona - 400 dobro oboroženih fašistom - in jim zadalo vrsto krepkih udarcev ter se naposled uspešno umaknilo.

Slovesnost se je nadaljevala s polaganjem vencev, med katerimi so bili tudi venci sorodnikov padlega Tinčka Kmetiča iz Trzina. Na to so se razlegali po sončni Moravški dolini zvoki pesmi in recitacij, saj so bogat kulturni program pripravili moravska godba, deklški pevski zbor in recitatorji iz Moravč.

Med številnimi borci je bil tudi prvi komandant Slandrove brigade Janko Sekirnik-Simon in tako so ponovno oživel spomini na vojne dni in številne dogodke v Moravški dolini.

KAREL KUŠAR

SENOVO

Borčevski izlet

Dne 19. septembra 1981 je krajevna organizacija ZB Senovo organizirala izlet v Zagreb in Hrvaško zagorje. Izleta se je udeležilo 125 članov in njihovih sorodnikov. Najprej smo si ogledali letališče Pleso, kjer so nam predstavniki letališča omogočili ogled letal. Ljubezni predstavnik letališča pa nam je pojasnil zgodovino letališča. Nato smo šli na Pantovšček, kjer smo si ogledali vilo Zagorko, sedaj imenovano Titov dom. Od tu smo se odpeljali do Klanjca, kjer smo si ogledali Augustinčičevo galerijo. Nato smo pred spomenikom v Klanjcu položili venec. Predstavnik ZB Klanjec pa nam je orisal potek bojev v tem kraju.

Izlet je uspel, izletniki so bili zelo zadovoljni.

KAREL KURINČIČ

MARIBOR

Razstava o 14. diviziji

Dne 26. oktobra letos nameravamo v muzeju narodne osvoboditve v Mariboru odpreti razstavo o Štirinajsti diviziji. V muzeju se kar najskrbneje pripravljajo, saj bo to po vsebinski zasnovi ena največjih razstav. Zdenka Rogelj, kustosinja v muzeju, je povedala, da bo razporejena na 34 velikih panojih z več kot 350 ekspozatami. Seveda pa bo poleg tega opremljena še s spremljajočim gradivom. Marsikaj od tega še ni bilo objavljeno. Monografijo o razstavi bo pripravil dr. Milan Zevart, ravnatelj muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

Delovanje Štirinajste divizije, ki je bila ustanovljena v sredini julija 1943 na Kočevskem, je zelo široko, če že ne največje na območju 4. operativne cone na Stajerskem. Njen prispevek na tem območju je prav gotovo velik, in zaradi tega je tudi razumljivo, da ji je ob 35-letnici njenega legendarnega pohoda mariborska občina podelila domicil. Medtem ko imajo njene brigade domicile: Tomšičeva v Velenju, Serčarjeva v Slovenj Gradcu in Bračičeva v Slovenskih Konjicah. Na razstavi bo seveda še posebej prikazan njen delež na Stajerskem.

Razstava bo najprej odprta v Mariboru, nato bodo z njo gostovali po vsej Stajerski, vsaj v večjih središčih. Organizatorji razstave bodo na ta način še bolj približali neverjetno junaštvo borcev Štirinajste divizije.

DRAGO MIKLAVEC

POLJANSKA DOLINA

Pomnik relejni
kurirski postaji G-7

Tudi v Vinharjih v Poljanski dolini je bila minilo nedeljo slovesnost v okviru proslav ob 40-letnici ustanovitve OF in vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti. Na hiši lepe in znane partizanske domačije pri Brdarju so v okviru spominke slovesnosti odkrili spominsko ploščo relejni kurirski postaji G-7.

»Od Podporezna, Davče, Martinj vrha, Jelovice, Karavank, tja do Zasavskih gora in po Poljanski dolini, povsod tam, kjer je med NOB deloval 4. relejni sektor s petimi linijami in 40 kurirskimi postajami, se v letošnjem jubilejnim letu srečujemo nekdanji partizanski kurirji. Ob praznovanju pomembnih 40. obletnic bomo v letošnjem letu kurirji Gorenjske odkrili 40 spominskih plošč in tako najbolj primerno obeležili vse kurirske relejne postaje na Gorenjskem«, v uvodu dejal slavnostni govornik nekdanji kurir te postaje, Janko Fern-Vojko iz Kranja.

Številne partizanske kurirje, borce in aktiviste NOV, mladino in občane sta prisrčno pozdravila tudi predstavnik KS Poljane Vinko Pintar, ter narodni heroj, domačin Maks Krmelj-Matija, ki je udeležencem proslave na zanimiv način orisal dogodek, ko je v Poljanski dolini počila prva partizanska puška v rokah Janeza Šubica Narigarja.

Učenci podružnične šole iz Poljan so slovesnost popestrili s lepim kulturnim programom, predstavnik mladinske organizacije iz Poljan je ob odkritju spominske plošče dal slovesno zaobljubo, da bo mladina dostojno skrbela za spominsko ploščo na Brdarjevi hiši in da bo ohranjala in obujala tradicije NOB v sodelovanju z borci in aktivisti NOB iz svojega območja.

Na slovesnosti so šestim nekdanjim kurirjem podelili zlate spominske značke, zlate plaketo z zlatim vencem pa je prejel domačin in narodni heroj Maks Krmelj-Matija.

Med svojimi ljudmi, s starimi prijatelji in znanci, ki so med revolucijo na ramenih prenašali skupna težka bremena, so se partizanski kurirji borci in aktivisti NOB spominjali zgodovinskih časov, ko so se tu pri Brdarjevih oglasili prvi uporniki in udeleženci Poljanske vstaje.

V prijetnem počutju se je nadaljevalo tovariško srečanje v Vinharjih vse do poznih popoldanskih ur.

F. GALIČIČ

DOBROVA

Izlet v Logarsko dolino

Da bi poživilo praznovanje 40-letnice OF slovenskega naroda in da bi proslava potekala celo leto 1981, so se člani ZZB VVI na svoji redni letni skupščini odločili za izlet v partizanske kraje.

V nedeljo, 6. septembra 1981, smo se zbrali pri spomeniku na Dobrovi pri Ljubljani. Iz KS je bilo 57 članov ZZB VVI. Ob 7. uri smo se odpeljali prek Ljubljane, Črnuč, Trojan ter pri Sen-trupertu zavili v Savinjsko dolino. Ustavili smo se v Nazarju, kjer nas je po dogovoru že čakala delegacija ZZB iz KS Nazarje. Po krajšem pozdravljanju nas je delegacija ZZB z njihovim predsednikom Osvaldom Švercem odpeljala do spomenika v vasi Nazarje. Po komemoraciji in obuditvi spomina na padle tovariše nas je predsednik ZZB odpeljal v lesne obrate tovarne v Nazarje. Tam nam je še podrobneje pojasnil, da je Nazarje močno središče lesne industrije, da je v podjetju zaposlenih 1000 delavcev, kar je za kraj velikega pomena.

Iz Nazarja nas je peljala pot po ozki soteski mimi lepo obnovljenih in na novo zgrajenih vasi in hiš, v vas Luče ob Savinji. V Lučah ob Savinji nas je pričakal zastopnik ZZB KS Luče, tajnik organizacije ZZB Vinko Knapič. Ustavili smo se pred spomenikom NOB, kjer smo padle borce počastili z enominutnim molkom. Predstavnik organizacije pa je v kratkih besedah pojasnil, komu je postavljen spomenik. Nato smo ga povabili na pot v Logarsko dolino. Med potjo nam je pripovedoval o zgodovini teh krajev. Izlet v Logarsko dolino je bil lep. Se si želimo podobnih.

JOŽE KOMAT

ORMOŽ

Najzaslužnejšim
bronasta odličja OF

Pred kratkim so občani KS Ormož praznovali že svoj 5. praznik. Ob tej priložnosti so na slovesni seji, na kateri je spregovoril predsednik KK SZDL Ormož Franc Polič o revolucionarnem prispevku številnih domoljubov, podelili bronaste značke.

Ob koncu slovesnosti pa je bila krajša komemoracija s položitvijo venca pred spomenikom padlim junakom za našo osvoboditev v Ormožu. Sledilo je še več kulturnih in športnih prireditvev. Pri tem je še posebej razveseljavljiva, da so večino kulturnih programov pripravili mladi. Med drugim je nastopil tudi mešani pevski zbor tovarne sladkorja v Ormožu, ki je eden najmlajših delovnih kolektivov v ormoški občini.

FRANJO HOVNIK

ROGOZNICA PRI PTUJU

Ob Titovih drevesih so
odkrili spominski
kamen

V septembrskih dneh praznujejo krajani krajevne skupnosti heroja Lacka Rogoznica vsako leto svoj krajevni praznik. Letošnji je že šesti po vrsti, ki je posvečen spominu na narodnega heroja Jožeta Lacka, padle borce in aktiviste narodnoosvobodilne vojne ter žrtve fašističnega nasilja.

Ob 40-letnici OF slovenskega naroda je KK SZDL heroja Lacka Rogoznica sprejela sklep, da pri otroškem vrtcu Jožefe Lackove posadijo v trajen spomin na tovariša Tita štiri drevesa, ob njih pa položi spominski kamen. Drevesa so zasadili na dan letošnjega pohoda mladine Po poteh revolucije v aprilu, v okviru šestega krajevnega praznika pa so v soboto, 19. septembra, odkrili spominski kamen, na katerem so vklesali besedi TITOVA DREVESA in peterokraka zvezda kot simbol naše svobode in revolucije. Štiri drevesa simbolizirajo ime Tito in štiri desetletja njegovega revolucionarnega dela in boja za oblast delavskega razreda, za svobodo in srečo jugoslovanskih narodov in narodnosti in vsega človeštva. V govoru je predsednik KK SZDL Feliks Bagar dejal, da so drevesa posajena ob otroškem vrtcu, kjer so položili tudi spominski kamen zato, ker je tovariš Tito neizmer-no ljubil otroke in se bojeval za srečno prihodnost vseh otrok sveta. Spominski kamen je odkrila predsednica karjavnega sveta ZSMS krajevne skupnosti heroja Lacka Rogoznica, Marica Lenart. Navzoči, ki so poslušali recitacije, pevske in glasbene vloške cicanov in pionirjev, so nato počastili spomin na tovariša Tita z enominutnim molkom. Po slovesnosti sta se iz članov Kluba brigadirjev Franc Belšak-Tone, vojakov ptujske vojašnice V. P. 5008/9, mladincev OO ZSMS Majski vrh in domačinov oblikovali dve brigadi v okviru šestega udarniškega gneva ptujskega kluba brigadirjev. Lackova četa je odšla na delovni prostor v Kicar, kjer so urejali drenažne jarke ob športnem igrišču v Rogoznici. Akcija je uspeša, v oktobru pa bodo brigadirji odšli na trgatve in s tem pomagali pri spravi pridelkov.

DRAGO PAPLER

KOPRSKO

Tovariši iz Avstrije na
obisku

Tovarištvo in bratstvo med organizacijo avstrijskega odporiškega gibanja in zveze borcev koprškega območja, skovano v preteklih letih ob medsebojnih srečanjih in obiskih, dobiva še tesnejše vezi. V počitniškem domu zveze borcev Svoboda v Strunjanu se je v preteklih dveh tednih mudila skupina članov avstrijskega odporiškega gibanja. Prisrčno je bilo srečanje s predstavniki občinskega odbora zveze borcev Koper ob obujanju spominov na prejšnja srečanja tako naših borcev kot gostov na Dunaju in avstrijskih prijateljev, ki so nas večkrat obiskali. Tako so bili lani tudi dunajski otroci na letovanju na Debelem rtiču.

Predstavniki naših organizacij so ob tej priložnosti avstrijskim gostom pokazali tudi nov dom upokoencev na Markovcu pri Kopru. Prav prijetno srečanje pa je bilo v šoli v Pridvoru, kjer so šolski otroci počastili avstrijske goste z lepo kulturno prireditvijo. Naši gostje so se nato podali s svojimi gostitelji v krajevni zadržni dom, kjer so si v prijetnem razpoloženju izmenjali darila. Naša borčevska organizacija je avstrijskim tovarišem protifašistom podarila tudi knjigo Tovariš Tito, kar jih je še posebej navdušilo.

ANGELA PRIJATELJ

VELIKA POLANA

Krajevni praznik
Polane

Prebivalci krajeвне skupnosti Velika Polana, ki se združujejo vasi Mala Polana in Brezovica, so v nedeljo, 20. septembra, praznovali 28. krajevni praznik. Praznik vsako leto praznujejo v spomin na žrtve madžarskih fašistov konec septembra 1941. leta, ko so bile v Polani prve aretacije. Dopoldne so pripravili zborovanje v dvorani kulturnega doma, na katerem so pregledali rezultate zadnjih let. Radi bi še imeli boljše trgovino, novo pošto in v srednjeročnem obdobju tudi zdravstveno ambulanto. Proslave se je udeležil tudi velikopolanski rojak, pisatelj Miško Kranjec, ki te dni praznuje svoj 73. rojstni dan, za kar so mu iskreno čestitali. Velika Polana je znana po zavednih slovenskih prebivalcih, ki so pred drugo vojno podprli revolucionarno gibanje. Zato so danes ponosni, ker je prav njihov kraj nudil zavetje revolucionarni ljudski pravici in ker imajo v rojstni hiši pisatelja, domačina Miška Kranjca, muzej naprednega gibanja.

JOŽE ŽERDIN

MARTINJ VRH

Še eno obeležje
kurirski postaji

Na hiši pri Megušarju v Martinj vrhu so v nedeljo, 20. septembra, odkrili spominsko ploščo relejni kurirski postaji G-3, ki je tod delovala od spomladi leta 1943 do sredine leta 1944.

Na dobro organizirani spominski slovesnosti so se zbrali nekdanji partizanski kurirji Gorenjske, borci in aktivisti NOB, šolska mladina in številni drugi občani iz teh krajev.

Udeležence je naprej prisrčno pozdravil predstavnik KS Železniki Anton Pegam in izrazil zadovoljstvo, da bo tudi na Martinj vrhu trajno obeležje v spomin na delovanje relejne kurirske postaje. Nato je zbranim spregovoril Stefan Primožič, nekdanji kurir te relejne postaje. Govornik je zanimivo in doživeto orisal zgodovinske dogodke iz tega območja in odgovorno delovanje kurirske postaje G-3. Dejal je, da je ta kurirska relejna postaja delovala na tem območju od prvih mesecev leta 1943 do sredine leta 1944, in da je vzdrževala zveze z relejno kurirsko postajo G-5 v Delnicah in z G-11 in G-1 v Davči in njeni okolici. Vzdrževala je zvezo z bolnišnico na Martinj vrhu in z vojaškimi enotami ter terenskimi organi svojega terena. Kurirsko postajo so z vsem potrebnim materialom preskrbovali ljudje iz teh krajev, ki so bili zelo naklonjeni partizanskim kurirjem in v glavnem organizirani sodelavci NOB.

V kulturnem programu so nastopili učenci osnovne šole iz Železnikov, mešani pevski zbor Iskra iz Železnikov ter gledališki igralec Jože Kovačič. Mladina je ob odkritju spominske plošče dala slovesno zaobljubo, da bo skrbela za spominsko obeležje na Megušarjevi hiši. Pri Megušarjevih so se udeleženci proslave zadržali na prijetnem tovariškem srečanju z obujanjem spominov iz NOV.

F. GALIČIČ

SLOVENJ GRADEC

Spominski park
skojevcem

V krajevni skupnosti Slovenj Gradec, v soseski Legen se je mladina odločila, da uredi prostor za športno aktivnost mladih. V ta namen je pripravila potrebno dokumentacijo in v mesecu septembru letošnjega leta so stekla dela. Idejni projekt je izdelal Lojze Kralj, arhitekt iz Slovenj Gradca, kot darilo krajanom Legna. Želja krajanov Legna je bila, da na tem kraju zasadijo 88 vrtnic v spomin na leta tovariša TITA. Mladi pa so pripravili predlog za postavitev spominskega obeležja mladim aktivistom in skojevcem - njihovim vrstnikom, ki so bili ustreljeni v letih 1941 in 1942 kot talci. Najmlajši med njimi še ni dopolnil 17 let.

V soboto in nedeljo, 12. in 13. septembra, so dela stekla. Že prvi dan so se ob osmi uri zjutraj začeli zbirati krajani Legna z delovnim orodjem. Že ob 11. uri je bilo zabeleženih 112 udeležencev ter prostovoljne akcije. V nedeljo pa se je zbralo ponovno 94 krajanov Legna. Enaka akcija je bila organizirana tudi v soboto in nedeljo, 19. in 20. septembra, in se je ponovno zbralo 144 krajanov. V soseski Legen, ki ima manj kakor 1000 prebivalcev, ocenjujemo akcijo za zelo uspešno. Pripravljalna dela so potekala ves mesec in uspeh akcije opravičuje požrtvovalnost gradbenega odbora v katerem so ljudje, ki so bili pripravljeni žrtvovati tudi del sebe.

Akcija je uspeša, čeravno v krajevni skupnosti Slovenj Gradec ni navada organizirati prostovoljnih akcij. Mladina je dokazala, kako želi obnovljati tradicijo narodnoosvobodilnega boja in trajno obeležiti spomin tistih, ki so umirali v obronkih Pohorja!

ADOLF ANKON

PLANICA

Pred
sedemintridesetimi
leti je gorelo

Mnogi prebivalci Planice pod vznožjem partizanskega Pohorja se še živo spominjajo tistega septembrskega dne pred sedemintridesetimi leti, se pravi leta 1944, ko je okupator v svojem besu požgal Planico, hotoč s tem zatreti zmagovalne pohode partizanske vojske.

Kot že nekaj let doslej so krajani Frama, kamor spada tudi vasica Planica, ta dan skupaj z obujanji na tragedijo ljudi, ki so jim goreli domovi, praznovali svoj praznik. Znano pa je, da danes nikjer ne mine kakšen zgodovinski trenutek, da se ljudje, ko obujajo spomine na preteklost, ne bi veselili tudi sedanjih uspehov in svojega dela za lepši jutri. Prebivalci KS Fram so zadnjih nekaj let največ truda in časa namenili za ureditev, modernizacijo številnih cest in drugih komunalnih zadev.

FRANJO HOVNIK

DOMŽALE

Pri spomeniku talcem

Pri spomeniku talcem pod Šumberkom je bila ob obletnici ustrelitve 10 talcev 3. septembra 1941 spominska slovesnost, ki so jo organizirale borbevske organizacije krajevnih skupnosti Domžal. Spominu ustreljenih talcev so se poklonili številni občani in mladina iz vseh osnovnih šol in tudi centra srednjih šol. O dogodkih, ki so se odigrali pred 40. leti na tem kraju, je spregovoril predsednik krajevnih organizacij ZB NOV Slavka Šlandra Aleksander Skok. Navzoče je spomnil, da so okupatorji ustrelili 10 talcev v povračilo za ubitega nemškega carinika, ki so ga v bližini tega kraja napadli 1. septembra borci Mengeško-moravske čete. Talce so pripeljali iz zaporov, in sicer so bili to: Franc Kos iz Zaloga, Peter Šparovec, Andrej in Pavle Korošec iz Spodnjih Lok pri Blagovici, Franc Golob iz Prevalj, Ferdinand Horvat iz Mekinj, Mirko Pirnat iz Jars, Ludvik Vertnik, Jožko Slemenik in Ferdinand Januška iz Slovenj Gradca. Na plošči je pomotoma napisan Lovrenc Dragar, ki so ga Nemci ustrelili že 29. avgusta v Jarsah. Do te pomote je prišlo zaradi napake na lepaku, ki so ga izdali Nemci.

Ustreljene talce so pustili na kraju zločina ves dan, nato pa so jih odpeljali v Škocjan, kjer so jih pokopali v skupnem grobu. V priložnostnem kulturnem programu so sodelovali Stobljanski oktet, Domžalska godba in recitatorji OS Šlاندrave brigade, ki so pripravili recital iz pesmi, ki so napisane prav v ta namen.

KAREL KUŠAR

MARIBOR

Počastili so dan vezistov

V počastitev štiridesete obletnice dneva vezistov so se v Mariboru v vojašnici Slave Klavore sešli predstavniki PTT podjetja Maribor, nekateri vezisti NOV štajerskega območja s pripadniki enote JLA za zveze. Le-ti so jim s šolsko mladino pripravili bogat program, v katerem so tudi simbolično ponazorili sistem delovanja zvez.

Pred tem so imeli z drugimi enotami in drugimi društvi različna športna tekmovanja. Najbolje uvrščene ekipe so na slovesnosti prejele pokale, ostali pa priznanja, ki jim jih je izročil poveljnik in polkovnik Jože Berce. Nekateri pripadniki so zaradi uspehov, ki jih je dosegla njihova enota v zadnjem letu, dobili nagradne dopuste, drugi pa so bili pohvaljeni.

Omenjena enota že več let tesno sodeluje s krajevnimi družbenopolitičnimi organizacijami, kar se kaže v tem, da že lep čas načrtujejo in izvajajo razne skupne akcije. Takšno medsebojno navezanost si želijo tudi vezisti NOV, zlasti pri strokovnem izpopolnjevanju, saj je med njimi še nekaj takih, ki se amatersko ukvarjajo s sistemom zvez, je v pozdravnem govoru povedal njihov predstavnik Ferdo Juhart.

Zvečer so se nekdanji vezisti udeležili tovariškega srečanja, ki so jim ga pripravili pripadniki JLA enote za zveze, ki nadaljujejo njihovo delo.

DRAGO MIKLAVEC

POHORJE

Odkritje obeležja partizanski tehniki Mernik

Od avgusta 1944 do osvoboditve maja 1945 je na stičišču dveh pohorskih vasi, Božjega in Koritnega, skrita v temni globači delovala pokrajinska partizanska tehnika Mernik, tako poimenovala po treh aktivistih bratih, ki jih je okupator ustrelil kot talce pomladi leta 1944. Zlasti je ta tehnika oskrbovala s partizanskim tiskom okraje Slovenske Konjice, Slovensko Bistrico in Fram-Pragersko. V oddaljenih pohorskih vaseh smo bili s pomočjo te tehnike dnevno seznanjeni s političnimi dogodki v svetu in potekom bojnih poti zaveznških armad in partizanskih brigad. Tehnika je delovala pod vodstvom Tugomirja Wutteja-Naceta, ki je tudi v soboto, 20. septembra 1981, ob odkritju obeležja tej pomembni partizanski ustanovi spregovoril zbranim sodelavcem in drugim aktivistom, ki so bili kakorkoli povezani z delom in obstojem te tehnike. Približno 300 ljudi se je v lepem vremenu zbralo k tej prisrčni slovesnosti, ki se je začela v gozdu pri obeležju in nato nadaljevala pri nekdanji javki za to tehniko, na domačiji Nandeta Tajnikarja v Koritnem. Navzoči so bili predstavniki družbenopolitičnih organizacij iz Maribora in Slovenske Bistrice ter Slovenskih Konjic. Pokroviteljstvo nad obeležjem pa je prevzel mariborski Večer kot naslednik te partizanske tehnike.

V kulturnem sporedu so sodelovali mladina in pevski zbor upokojencev iz Slovenskih Konjic. Neposrednim delavcem v tehniki in ožjim sodelavcem so bila podeljena tudi pisna priznanja, ki jih je razdelil predsednik SO Slovenske Bistrice, Spindler. Vse priznanje za dobro organizacijo te prireditve gre ZB NOV Oplotnica, ki je ob pomoči mladine pripravila to enkratno srečanje, ki se ga bomo še dolgo spominjali.

JULKA TAJNIKAR

SLOVENJ GRADEC

Srečanje borcev z mladino

Ob prazniku krajevnih skupnosti Slovenj Gradec je mladina OO ZSMS Karel Rotovnik-Gojko pripravila srečanje mladih iz krajevnih skupnosti z borci NOB. Srečanje je bilo izjemno prijetno, saj se je prav gotovo prvič zgodilo, da je mlada povojna generacija pripravila srečanje borcem. Rdeči nageljni, ki so jih mladi podarili borcem, so dokaz, kako tudi mlada generacija ceni pridobitve NOB, kako ceni ves napor, ki so ga borci med NOB in v času graditve naše socialistične poti vložili v izgradnjo naše domovine.

Mladina Legna in krajevnih skupnosti Slovenj Gradec je s svojo organizacijo srečanja počastila prek tristo borcev NOB. Tako je dokazala, da trdno stopa po poti, ki jo je začrtal Tito. Ze v prihodnjem letu bo ta mladinska organizacija odprla spominsko obeležje predvojnimi aktivisti in članom Skoja, ki so bili v Mislinjski dolini ustreljeni kot talci v letih 1941 in 1942. Tudi to so bili mladi ljudje, polni socialističnih idej.

Mladi iz soseske Legen so borcem obljubili, da se prihodnje leto ponovno srečajo.

ADOLF ANKON

GORNJA RADGONA

Tekmovali so teritorialci slovenskih občin

V tem obmejnem mestu je bilo že sedmo srečanje in tekmovanje mladink ter mladincem prostovoljcev enot teritorialne obrambe. Srečanja, ki sta ga organizirala občinska konferenca ZSMS in občinski štab teritorialne obrambe v Gornji Radgoni, se je udeležilo 120 prostovoljcev dvanajstih slovenskih občin Pomurja, Štajerske in Koroške. Najprej so se zvečer ob tabornem ognju spoznali, prihodnji dan so se pomerili v streljanju z malokalibrsko puško, v poznavanju in razstavljanju orožja, metanju bombe, plezanju po vrvi in v orientacijskem pohodu. Na koncu so se poizkusili še v znanju o življenjski poti tovariša Tita.

Nastopajoči so pokazali kar dobro znanje v vojaških veščinah in da še kako poznajo življenjsko pot, ki jo je prehodil tovariš Tito. Prvo mesto so osvojili mladinke in mladinci iz Gornje Radgone, drugo iz Ptuja, tretje iz Ormoža in četrto iz Radenc.

DRAGO MIKLAVEC

ŠIŠKA

Teden šišenskih upokojencev

Končal se je tradicionalni in jubilejni 5. teden šišenskih upokojencev, katerega pokrovitelj je bila OK ZSMS Ljubljana-Šiška. V tem času so se zvrstile številne prireditve, športna srečanja med upokojenci, obiski bolnih občanov, izlet na Ptuj, največjo pozornost pa je pritegnila okrogla miza v domu starejših občanov Marjane Draklerjeve v Dravljah, kjer so delegati družbenopolitičnih organizacij in Zveze društev upokojencev razpravljali predvsem o pokojninsko-invalidski problematiki. V občini Šiška je 84000 občanov, 11000 je upokojencev, od tega jih je dobra polovica včlanjenih v ZDU, kjer delujejo v 17 društvih.

Domovi za ostarele in nege potrebnih občanov, kolikor jih je zgrajenih v Šišenski občini (v

Gorazdovi ulici in v Dravljah), še zdaleč ne zadovoljujejo potreb, saj bi prostih mest kljub zasoljenim cenam bivanja v teh domovih potrebovali še nekajkrat več. Okroglo mizo se je med drugim udeležil tudi predsednik IO SSS Ljubljana-Šiška Roman Dermaša, ki je v razpravi nanizal vrsto problemov pri gradnji domov za ostarele in invalide, ter seveda o sredstvih, ki so potrebna za gradnjo teh. Problemi niso neresljivi.

Kot vsako leto v tednu upokojencev je bil tudi letos izlet, to pot na Ptuj, katerega se je udeležilo okrog 650 šišenskih upokojencev.

Na železniški postaji, kamor je prispel poseben vlak z upokojenci, so goste sprejeli tamkajšnji predstavniki DPO in ZDU, nato so si Šiškarji ogledali znamenitosti Ptuja, predstavniki ZSMS pa so položili venec na spomenik narodnega heroja Jožeta Lacka.

Teden upokojencev je izvenel v številnih športnih srečanjih, triskem kolesarjenju, hitri hoji in pohodu na Šmarno goro.

JOŽE ČURIN

Vabila

Združenje borcev NOV in KS Milan Česnik organizirata v nedeljo, 18. oktobra, tradicionalni izlet v partizansko Belo krajino.

Odhod avtobusov bo ob 7. uri izpred občinske skupščine Vič-Rudnik. Ogledali si bomo dolino Krke, Črnomlja, Metliko in se prek Gorjancev vrnili okrog 21. ure v Ljubljano.

Prijavite se na krajevno skupnost Milan Česnik najkasneje do 14. oktobra (telefon 28-909).

Odbor

Odbor zaščitne enote vojno-političnega vodstva NOV in POS vabi vse svoje pripadnike-borce na občni zbor, ki bo v petek, 23. oktobra 1981, na Brdu pri Kranju.

Za prevoz z avtobusne postaje Kranj na Brdo z odhodom ob 11.30 uri je preskrbljeno.

Po obnem zboru bosta kulturni program in tovariško srečanje z nekdanjimi varovanci.

IO zaščitne enote vojno-političnega vodstva NOV in POS

Zbor skupnosti borcev 1. prekomorske brigade bo 19. oktobra 1981 ob 8.30 v prostorih družbenopolitičnih organizacij v Novi Gorici, Kidričeva 9. Vabimo borke in borce 1. prekomorske brigade.

Vabi domicilni odbor 1. prekomorske brigade

Nekdanje borce Kozjanskega odreda in 2. bataljona 3. brigade VDV ki se me spominjo, prosim, da se mi oglašijo. Predvsem bi se me lahko spomnili Janez Hribar, Jože Bojč, Blaž Lipac, Drago Jazbec, Jože Marolt, Tone Granc in Justin Mlakar. Spominjam pa se tudi Antona Kranjca in malega Staneta. Vse tovariše prosim, da se mi oglašijo na naslov: Dmitar Pisanjuck, VI. Nazora 61, 22400 Ruma.

Televizija Zagreb pripravlja dokumentarni film o poti 1. proletarske brigade. Prosim vse borce 1. proletarske brigade v Sloveniji, da sporočijo svoj naslov na RO ZB NOV Slovenije, Svet za tradicije, Vrtača 11, 61000 Ljubljana.

Nova spominska plošča

V nedeljo, 27. septembra 1981, so se na pokopališču v Svečah na Koroškem ob grobišču padlega jeseniškega heroja Matija Verdника-Tomaža in 9 soborcev zbrali predstavniki koroških partizanov s Koroške, iz Kranja, Radovljice in z Jesenic, občinskega odbora ZB NOV in občinskega komiteja ZSMS Jesenice, še živeči Tomaževi soborci, njegov brat in sestra ter drugi sorodniki iz Sveč in z Jesenic.

S kratkim pozdravnim nagovorom in odkritjem nove spominske plošče ter doprsnega reliefa heroja Tomaža na nagrobniku (oboje so na osnovi umetniške predloge Jaka Torkarja in Miloša Magolice izdelali jeseniški livarji) je slovesnost začel predsednik koroških partizanov Janez Wutte-Luc. Herojevo revolucionarno pot je orisal njegov soborec in nosilec partizanske spomenice Franc Konobelj-Slovenko.

Po slovesnosti je bil opravljen potreben in koristen pogovor o prihodnjem sodelovanju med organizacijami ZB NOV in mladine iz Rožne doline in z Jesenic.

OO ZB NOV JESENICE

Združenji borcev NOV Godešič in Trata bosta v nedeljo, 11. oktobra, ob 10. uri v Gostecah pri Škofji Loki odkrili spomenik šestim padlim borcem, ki so padli v znani hajki 11. novembra 1944. Spomenik bo odkrit v okviru praznovanja praznika KS Godešič.

Na spomeniku bodo zabeležena imena takratnih okrajnih organov, ki so imeli med NOB sedež na tem območju: okrajni komite KPS, okrajni odbor OF, okrajni odbor mladine in Skoja, okrajna gospodarska komisija in puškar-ska delavnica.

Vabimo vse borce in aktiviste, ki so delovali na tem območju in bili povezani z navedenimi organizacijami, da se odkritja udeležijo.

Po kulturnem programu bo tovariško srečanje. Odkritje spomenika bo ob vsakem vremenu.

ZB NOV Godešič in Trata

Vse borce enot 18. divizije NOVJ (8. SNOB Frana Levstika, 9. SNOB Kočevske, 10. SNOB Ljubljanske, jurišnega bataljona in drugih enot divizije) vabimo na zbor borcev s tovariškim srečanjem, ki bo v soboto, 24. oktobra 1981, ob 15. uri v dvorani doma JLA v Ljubljani. Zboru bomo poročali o delu odbora, načrtu dela v prihodnje in finančnem stanju. Zbor bo potrdil predlog novega pravilnika in izvolil nov odbor skupnosti borcev divizije. Zbor je posvečen 40-letnici ustanovitve OF, vstaje slovenskega naroda in 38-letnici ustanovitve divizije.

Po zboru bo tovariško srečanje. Posebnih vabil ne bomo pošiljali.

Odbor skupnosti borcev 18. divizije

Domicilni odbor 2. grupe odredov Celje skupaj z osnovno šolo Mozirje pripravlja komemorativno proslavo ob obletnici boja na Tolstem vrhu, ki je bil 7. novembra 1942.

Vse preživele borce Savinjskega bataljona 2. grupe odredov prosimo, da se nam priglasijo in hkrati sporočijo pripravljenost za sodelovanje na omenjeni komemorativni proslavi, ki bo 6. novembra 1981 v osnovni šoli v Mozirju.

Podatke pošljite na občinski odbor ZZB NOV Celje - tel. 22-127.

Odbor za pripravo srečanja internirancev taborišča Dachau pri komisiji za bивše politične zapornike, internirance in izgnance pri občinskem odboru ZZB NOV Kranj, vabi internirance taborišča Dachau iz gorenjskega področja, na tovariško srečanje 10. oktobra 1981 ob 9. uri v kino dvorani v Radovljici in ob 11. uri ob grobovih talcev v Begunjah, s kratkim kulturnim programom. Nekaj pesmi bo zapel tudi slovenski dachauski pevski zbor pod vodstvom Valentina Hartmana. Popoldne bo nadaljevanje prijateljskega srečanja v Radovljici.

Za prevoz iz Radovljice v Begunje in nazaj je poskrbljeno. Ob tej priložnosti še posebno vabimo vse člane slovenskega pevskega zbora iz taborišča Dachau, če bi po naključju ne prejeli še posebnega vabila. Za oddaljeneje pevce je prenočišče preskrbljeno v hotelu »Grajski dvor« v Radovljici za 9. oktobra zvečer.

OO ZB NOV KRANJ

Komisija za bивše politične zapornike, internirance in izgnance

Bračičevci

Odbor skupnosti borcev 13. SNOUB Mirka Bračiča vabi na prvo zasedanje zbora skupnosti borcev, ki bo 10. oktobra ob 9. uri v domu teritorialnih enot v Slovenskih Konjicah.

Po zasedanju se bomo vključili v proslavljanje občinskega praznika naše domicilne občine.

Poizvedba

Avgusta 1942 sta iz Kranjčevega bataljona 2. grupe odredov prišla v Kokrški odred pod Storič borce Anton Derglin, mizarski pomočnik iz Ljubljane, Predovičeva 15 (sedaj Ulica Vide Pregarčeve, Moste) in Franc Aškerc, študent, doma iz Ljubljane ali okolice. V 2. grupo odredov sta odšla maja 1942 v taborišče na Podlipoglav, od tam pa na Krko v Ristov bataljon.

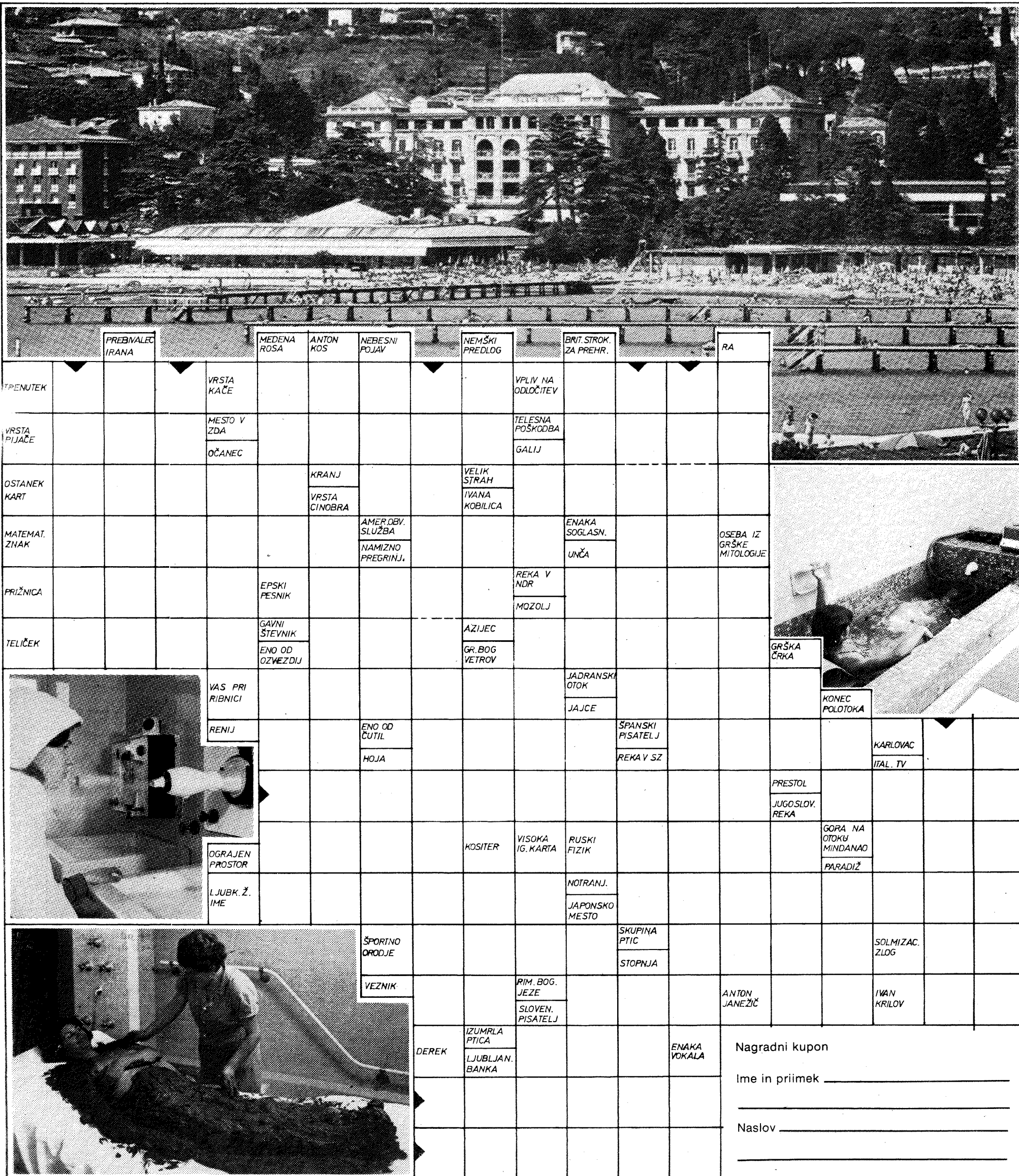
V dneih 13. in 14. septembra 1942 sta skupaj z borci Kokrškega odreda sodelovala v boju v Udin borštu (med Kranjem in Golnikom). Tu so Derglina ujeli in odpeljali v nemško taborišče, kjer je umrl, Aškerc pa je padel že prvi dan spopada.

Prosim vse, ki bi lahko karkoli vedeli, kdo in od kje je bil Franc Aškerc, da to sporoči občinskemu odboru Zveze združenj borcev NOV Kranj, Kranj, Trg revolucije 1.

Podatke potrebujemo za dopolnitev napisa na spomeniku borcem, padlim 13. in 14. septembra 1942 v Udin borštu.

HOTELI PALACE PORTOROŽ

Rešitve pošljite na naslov: Uprava TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi del pisma napišite križanka hoteli Palace. Žreb bo razdelil tri knjižne nagrade založbe Borec.

Ivan Cetin-Luka

Julija smo se na pokopališču v Slivju v Brkinih poslovili od tovariša Ivana Cetina-Luke. Rodil se je pred 81 leti na Mršah. Leta 1941 se je uprl nasilju italijanskega režima ter se z vso družino vključil v NOB. Opravljal je vrsto težkih in odgovornih nalog. Bil je prvi predsednik okraja Materija, dalj časa poverjenik za socialno skrbstvo in zdravstvo, predsednik okrajnega odbora RK in drugo. Za težko, odgovorno, a uspešno opravljeno delo je bil večkrat odlikovan.

Jože Pihler

Junija je v Mariboru umrl bореc Jože Pihler. Rodil se je leta 1926 na Kamenščaku pri Ljutomeru v znani uporniški družini Pihlerjevih, katere člani so bili vsi aktivni udeleženci NOB. Njegova brata sta bila predvojni komunisti, prvoborba in sta oba padla v NOB. Jože je med NOB pripadal 5. prekomorski brigadi. Znan je bil kot hraber bореc, in je bil tudi odlikovan za hrabrost že med vojno. Po vojni je bil zaposlen v radenskem zdravilišču. Pokopali smo ga na Kapeli.

Ignac Zaltoper

Na pokopališču v Stari gori pri Novi Gorici smo se februarja poslovili od Ignaca Zaltoperja, rojenega 1919. leta v Idriji pri Bači. Vojaški rok je moral služiti na jugu Italije, kjer ga je zajela zavezniška vojska. V začetku junija 1943 je bil poslan v Alžir v vojno ujetništvo. Tam se je med prvimi prijavil za vstop v NOV. Bil je bорец 3. prekomorske brigade, pozneje pa komandir diverzantske čete 2. tankovske brigade 1. srbske proletarske divizije. Za zasluge med NOB je bil večkrat odlikovan. Tudi po osvoboditvi je zelo aktivno deloval v več družbenopolitičnih organizacijah.

Amalija Šumnik

Na pokopališču Barbara v Prevaljah smo se julija poslovili od Kogovske mame, Amalije Šumnikove. Rodila se je leta 1908. Med vojno je bila na kmetiji pod obronki Uršlje gore. Partizani so hišo poimenovali pri Koscu. Spomladi 1943 se je Malka vključila v organizirano delo za NOB. Pri njej so se stalno oglašali kurirji, obveščevalci in aktivisti OF. Bila je odlikovana z medaljo zasluge za narod s srebrnim vencem.

Vinko Vučajnk

Konec junija smo se poslovili od aktivista Vinka iz Velikega Obreža pri Dobovi. Rodil se je leta 1906. Ko se je organiziral OF, se je takoj vključil ter organizirano delal za NOB. Bil je povezan s hrvaškimi železničarji aktivisti. Jeseni 1944 je prišlo v Zagreb med železničarje do izdaje in gestapovci so zaprli tudi Vinka v brežiške zapore. Določili so ga za talca in ga premestili v mariborske zapore, od koder mu je uspelo pobegeti. Po osvoboditvi se je spet zaposlil pri železnici in se vključil v družbenopolitično življenje.

Miha Dobrišek

Avgusta smo se na pokopališču v Braslovčah v Savinjski dolini poslovili od Miha Dobriška. Rodil se je 1910. leta v Malih Braslovčah. Februarja 1944 je vstopil v Šlandrovo brigado. Za hrabrost je bil odlikovan. Po vojni je delal na svojem posestvu.

Albin Gruntar

Julija smo se na pokopališču v Šmarjah na Vipavskem poslovili od Albina Gruntarja, rojenega 1895. leta. Preživel je dve vojni, v prvi je bil sam aktiven junak, v drugi pa povezan s prvimi organizatorji OF od leta 1941. Ves čas boja je njegova družina sodelovala s partizanskimi enotami. Sam je bil tudi zaprt. Bil je napreden in priden kmet.

Mici Bertoneclj

Mici je umrla junija in pokopali smo jo v Lipici pri Škofji Loki. Med vojno je delala za NOV. Tudi po vojni je bila aktivna v borčevski organizaciji. Umr-la je v 68. letu starosti.

Jožefa Modic

Na pokopališču Sivce na Blokah smo se poslovili maja od Jožefe Modic, rojene leta 1897. Pri partizanih je imela dve hčerki. Cela njena družina je delala za NOV ves čas do osvoboditve. Bila je zelo dobra partizanska mati.

Bogu Komelju v spomin

Dne 19. septembra je v novomeški bolnišnici v 67. letu bogatega in vsestransko plodnega življenja nenadoma umrl Bogu Komelj, dolgoletni služni ustanovitelj in ravnatelj študijske knjižnice Mirana Jarca. Dolenjska in širša družbena skupnost je z njim izgubila aktivnega in vselej neutrudnega ljudskoprosvetnega in kulturnega delavca, ki je vse življenje posvetil knjigam.

Že leta 1927 je Bogu Komelj začel delati kot knjižničar v novomeški knjižnici narodne čitalnice, kasneje Javne knjižnice sokolskega društva, kjer je ostal do jeseni 1940. Pred letom 1941 je bil med organizatorji KPS v Novem mestu. Od avgusta 1941 dalje je delal v OF in izvrševal naloge vodilnih organizatorjev vstaje v tem delu domovine. Po vrnitvi iz italijanske internacije je v jeseni 1943 postal varuh knjižnic in arhivov na osvobojenem ozemlju, kjer je med drugim sodeloval z Ivom Pirkovičem in Jankom Jarcem. Ob nemški ofenzivi je znova padel v ujetništvo, kjer je ostal do kapitulacije tretjega rajha. Že 1. junija 1945 pa ga spet srečamo v rojstnem mestu, ki je klicalo po obnovi in novem življenju.

Bogu Komelj je bil

najprej član komisije za ugotavljanje škode na kulturno-zgodovinskih predmetih, ki je delala po vsej Dolenjski. Januarja 1946 je postal upravnik nove študijske knjižnice v Novem mestu, ki jo je začel organizirati s tako vneto in predanostjo, kot bi je bil sposoben le malokdo. Razen poklicnega dela je postal predsednik okrožnega zbirnega centra v Novem mestu. Če le omenimo, da je bil tudi sodelavec Znanstvenega inštituta za dolenjsko področje, poverjenik za ljudsko prosveto, pobudnik, organizator in pisec številnih publikacij, smo povedali mnogo premalo o njegovem vsestranskem razdajanju za kulturo in prosveto.

Vso svojo ljubezen pa je vse življenje razdal knjigam in knjižničarstvu. Znano novomeško sokolsko knjižnico je povečal od 1500 na 8000 najbolj izbranih knjig. Tu so aktivno delali predvojni komunisti in se zbirali v okviru knjižnice; z znanjem, ki so ga poglobljali v načrtnem učenju, so se pripravljali na boj proti fašizmu. Pod njegovim vodstvom se je študijska knjižnica Mirana Jarca razvila v zelo bogato založen kulturni hram, znan daleč naokrog. Njen ravnatelj je bil od prvega dne do upokojitve pred tremi leti. Prosili so ga, da je še prihajal v knjižnico, dopolnjeval njene dragocene zbirke, svetoval, učil in kot strokovni sodelavec pomagal. Razvoju ljudskega knjižničarstva v občini in pokrajini je Bogu Komelj posvetil skoraj 40 let svojega dela. Bil je med najvnetejšimi sodelavci Dolenjskega bibliotekarskega društva, viden sodelavec Dolenjskega lista, sourednik Dolenjskih razgledov, eden prvih pobudnikov Dolenjske založbe in njene letošnje obnove. Bil je častni član Slavističnega društva Slovenije, dobil je Trdinovo nagrado in Čopovo diplomu, pa vrsto priznanj in zahval številnih društev, organizacij in posameznikov, katerim kljub obilici dela nikoli ni odrekel pomoči.

Zveza borcev v Novem mestu in na Dolenjskem se ga bo še posebej spominjala. Zaradi širokega znanja, poznavanja preteklosti zgodovine domačega mesta in pokrajine ter izvrstnega spomina na preštevane dogodke pred vojno in med njo je bil z besedo in s peresom vedno na voljo, ko je bilo treba povedati ali zapisati to in ono. Tovariš Bogu Komelj je spregovoril preneka-teremu dolenjskemu borceu, aktivisti ali udeležencu revolucije poslednje besede zahvale in slovesa ob odprtem grobu. Vedno znova smo videli, kako vsestransko in bogato je njegovo poznavanje ljudi, dogajanj in boja za svobodo.

Hvaležnost za vse, kar je dal dolenjski kulturi in napredku, mu je izkazala množica Novomeščanov, prijateljev in sodelavcev od blizu in daleč, ki se je prejšnji terek poslovila od njega na novomeškem pokopališču. Tone Gošnik

Andrej Marcina

Na pokopališču v Cerknem smo v začetku avgusta pokopali Andreja Marcina iz Straže pri Cerknem. Leta 1942 je bil vpoklican v italijansko vojsko. Ob razpadu Italije so ga Nemci zajeli kot italijanskega vojaka, pozneje se mu je uspelo prebiti h grškim partizanom, kjer se je bojeval proti Nemcem in domačim izdajalcem. Februarja 1945 se je prek Albanije prebil v Jugoslavijo in se v Skopju vključil v 1. slovenski bataljon. Vključil se je v obnovo domovine.

Jože Šinkovec

Julija smo na pokopališču v Spodnji Idriji pokopali Jožeta Šinkovca. Rodil se je v Kanomlju 1923. leta. Kot italijanski vojak je okusil Afriko, kjer se je vključil v letalske enote NOV Jugoslavije. Po demobilizaciji se je vrnil domov in se zaposlil v rudniku živega srebra.

Marija Zakrajšek

Konec maja letos smo na pokopališču Sivce pokopali Marijo Zakrajšek iz Storočega, rojeno 1899. leta. Za NOV je delala že od leta 1941 skupaj s sinom. Julija 1942 so ji starejšega sina Toneta ubili. Vse do osvoboditve je bila vključena v NOV, za kar je bila tudi odlikovana.

Feliks Jagodic

V OF je začel delati leta 1942. Najprej je pekel kruh za borce, leta 1943 pa se je povezal z organizacijo. Vse naloge je opravljal vestno in mnogo pomagal materialno. Umrl je januarja 1980.

PRAVNI SVETOVALEC

S. L. B. Katere kategorije ljudi šteje zakonodaja za civilne invalide vojne in kakšne pravice so zanje predvidene?

Odgovor: Zakon pozna štiri kategorije oseb, ki imajo položaj civilnih invalidov vojne. To so žrtve fašističnega nasilja, med katere uvrščamo osebe, ki so utpele trajno anatomsko in funkcionalno okvaro organizma zaradi telesne ali psihične poškodbe ali bolezni oziroma njenega poslabšanja kot posledice sovražnega delovanja okupatorjev ali njegovih pomagačev, nadalje so to civilne žrtve vojne, to so osebe, ki so med vojno zaradi vojnih dogodkov utpele trajno anatomsko ali funkcionalno okvaro organizma zaradi telesne ali psihične poškodbe ali bolezni, nadalje žrtve vojaškega materiala, to je osebe, ki so utpele omenjene poškodbe po zapuščenem vojaškem materialu in končno spadajo sem še žrtve diverzantskega ali terorističnega napada na SFRJ, to so osebe, ki so po vojni v diverzantskem ali terorističnem napadu utpele omenjene poškodbe. Posebne pravice do varstva imajo le tisti civilni invalidi vojne, ki imajo 60 do 100 - odstotno okvaro organizma po predpisih o vojaških invalidih. Oblike varstva pa so: civilna invalidnina, dodatek za potrebo in tujo pomoč, dodatna denarna pomoč, zdravstveno varstvo, rehabilitacija, ortopedski in drugi pripomočki ter pogrebina. Zakon natančneje določa pogoje, ki morajo biti izpolnjeni, da se dobi pravica do navedenih oblik varstva.

P. J. M. Pravočasno sem začela postopek za pridobitev potrdila predsedstva občinskega odbora ZZB, da izpolnujem pogoje za priznanje posebne dobe v dvojnem trajanju za čas aktivnega in organiziranega delovanja za cilje NOB med vojno, potrdilo (pozitivno) pa mi je bilo poslano po poteku roka, v katerem bi lahko uveljavljala svoje pravice pri SPIZ. Ali sem zaradi tega izgubila pravico zahtevati priznanje posebne dobe?

Odgovor: Če je bila zahteva za izstavitve potrdila, da obstajajo pogoji za ugotovitev posebne dobe v dvojnem trajanju vložena v predpisanem roku, to je do 30. 6. 1978, potrdilo pa izdano po poteku roka, ki je bil določen za uveljavljanje takih zahtevkov, se vaša zahteva ne bi smela obravnavati kot nepravilna, če je zamuda nastala brez vaše krivde. Tako stališče je v enakem primeru, kot je vaš, zavzelo Zvezno sodišče v Beogradu in to stališče tudi objavilo v svojem glasilu. V SR Sloveniji o teh zadevah dokončno odloča Sodišče združenega dela SR Slovenije, o navedenem primeru pa je že zavzelo enako stališče kot Zvezno sodišče.

L. S. S. Posočje - Odplačujem v obrokih posojilo, ki se mi na podlagi odstopne izjave odtrgujejo ob izplačilu invalidskega dodatka, vendar izplačevalec kljub moji zahtevi ne vpišuje v odrezek odtegnjenega zneska. Na ta način nimam dokazov o vsakokratnem plačilu obrokov. Ali je tak postopek pravilen?

Odgovor: Brez potrebe si delate skrbi. Evidenco o plačilu dolga ima izplačevalec, ki namesto vas pošilja vsak mesec banki dolžni znesek. Dejstvo, da v odrezkih ni navedena vsota vsakokratnega obroka, vam ne more biti v škodo, saj boste, če bo to potrebno, vedno lahko dokazali višino odplačanega dolga s potrdilom, ki vam ga bo na zahtevo poslal izplačevalec.

Napad na letališče Belvedere

Franc Črnugelj-Zorko 1

Na območju desnega brega reke Soče od Gorice pa vse do Koroške na severu in na zahodu do Furlanije je deloval Briškobeneški odred. Vojskoval se je na delu sedanjega državnega ozemlja Jugoslavije in Italije ter na manjšem delu avstrijskega ozemlja. Na tem operativnem prostoru odreda je takrat živelo več kot 95 odstotkov slovenskega prebivalstva. V odredu so bile samo slovenske enote, v njih pa so bili skoraj iz vseh delov Evrope. Italijanov je bilo najmanj, največ je bilo ubežnikov sovjetskih državljani. Briškobeneški odred je bil najzahodnejša Titova enota. Tudi po številu enot, velikosti in ozemlju je bil največji od odredov v Sloveniji. Imel je do 6 bataljonov in več enot nižje sestave, bil pa je oblikovan ob razpadu Italije.

Največjo akcijo je izvedel 2. bataljon, ki je bil razporejen na desnem bregu reke Nadiže, in to zunaj svojega operativnega prostora na letališču Belvedere, ki je oddaljeno okrog 8 kilometrov od Vidma v furlanski nižini.

Drugi bataljon so sestavljali domačini – Slovenci, okrog 5 odstotkov je bilo borcev drugih nacionalnosti. Komandant bataljona je bil Marko Radilonghi-Bojan, doma iz vasi v Beneški Sloveniji. Oče in mati sta bila Slovenca. V vojni je padel, po vojni pa je bil razglašen za narodnega heroja. Drugi člani štaba bataljona so bili tudi domačini sedanjega jugoslovanskega ozemlja.

Markov bataljon

Čeprav se je štab 2. bataljona že v začetku marca resno pripravljal za akcijo na letališče Belvedere, vseeno ni miroval. Vsak dan so opravili kakšno bojno nalogo. Tako so 8. marca 1944. leta minirali in podrli žičnico in del cementarne Carli pri Čedadu. Izdelovala je cement skoraj izključno za sovražnika, za njegove utrdbene objekte, ki jih je gradil ob obali zahodno od Trsta in po dolini proti severu, k avstrijski meji.

Tudi politični pomen te akcije je bil velik, ker so jo izvedli tedaj, ko so Nemci in Mussolinijevi republikanci prisilno mobilizirali moške v okolici Čedada in Vidma in govorili, da je partizanstvo razpadlo. Prav tedaj so se italijanski protifašisti in njihovi aktivisti močno trudili, da bi ponovno oblikovali partizanske garibaldinske enote. Posebno so želeli, da bi se vrnili med partizane tisti Furlani, ki so decembra 1943. leta po odobrenju zapustili garibaldinske enote in odšli domov. Ta in druge akcije blizu Čedada in Vidma so bile posebno pomembne in so vplivale pri odločitvi za vstop v partizanske vrste. Miniranja cementarne niso mogli prikriti, ker je nehal delovati velik gospodarski objekt.

Posebno pomemben vpliv na tem območju so imele enote 30. divizije, ko so bile meseca februarja v akcijah na desnem bregu reke Nadiže in so napadle tudi postojanko Foja (Faedis).

Po akciji na cementarno se je komandant bataljona Marko Redelighi vrnil v bataljonski tabor. Sedemnajst borcev pod vodstvom vodnika Škrjanca je predanilo in prenečilo severno od Čedada pri vasi Predrobac (Predrobaz) blizu vasi Stupica (Stupizza). V zgodnjih jutranjih urah je Škrjanc postavil zasedo na pobočju Meje blizu Nadiže in ceste Čedad-Kobarid zunaj vasi Stupica. Razporedili so se ob sami žici mostu. Čakali so sovražnikovo patroljo, ki je ni bilo. Pripeljal pa je sovražnikov avtobus, katerega so uničili. (Vojaški vestnik, leto II. z dne 3. 4. 1944, št. 9 in pripoved Zvonka Uršiča, borca in udeleženca akcije.)

»Ko smo zagledali avtobus, smo na njem zapazili Nemce z mitraljezom. Ukaz se je glasil: streljati na Nemce, ki so v avtobusu. Nemci so poskakali iz avtobusa, ki je odpeljal naprej. Tedaj pa smo začeli streljati v gume. Uspeli smo pobiti Nemce, šoferja pa smo zadeli po nesreči zaradi njegove neprevidnosti. Njegova žena, ki je bila v avtobusu, je ostala živa. Zaplenili smo orožje...« je pripovedoval Zvonko Uršič.

Just Perat, orožar 2. bataljona, se spominja, da so Nemci hoteli pokazati svojo skrb za prebivalstvo in svojo moč, češ da so sposobni vzdrževati redno avtobusno linijo med Čedadom in Kobaridom. Avtobus je res nekajkrat peljal na tej relaciji pod nemško zaščito, od tega napada pa nikdar več, ker so bile partizanske motnje njihove vojaške akcije učinkovite, in jih niso mogli preprečiti tudi z več vojaki in mitraljezi.

Priprave za napad na letališče Belvedere

Garibaldinski aktivisti iz Furlanije so poročali, da so nekateri objekti sovražnikove vojske slabo zavarovani, posebno tisti v Vidmu in njegovi bližnji okolici, med njimi tudi letališče Belvedere. Štab Briškobeneškega odreda in obveščevalci so ta poročila skrbno preučevali, iskali in zbirali nove podatke o sovražniku, o njegovi razporeditvi in moči. Posebno pozornost so posvetili prav letališču Belvedere, in sicer iz več razlogov:

- s tega letališča je sovražnik nadzoroval področja, bombardiral partizanske enote in nekatera naselja;
- letala z letališča so izvajala zračno obrambo pred zavezniškimi letali;
- letala so napadala tudi zavezniške bombnike, ki so se vračali z bojnih nalog iz notranjosti rajha.

Zaradi vsega tega je bilo letališče Belvedere ocenjeno za zelo pomembno strateško-operativno točko in eno najvažnejših sovražnikovih objektov, ki je blizu partizanskih enot.

Razen tega je bilo letališče zanimivo tudi zato, ker so nekateri obveščevalni podatki odkrivali razne slabosti v sistemu zavarovanja, na primer:

- malo stržarnic nemške vojske okrog letališča;
- precejšnja razdalja med stražarji, celo 300 metrov;
- piloti in oficirji so prirejali zabave na letališču v komandi letalske enote, celo nekajkrat mesečno, prav gotovo pa tedaj, ko dobijo plačo, to je bilo dvakrat mesečno;
- na zabave vedno pripeljejo precej žensk ter
- budnost med zabavo zaradi pijančevanja, sproščenosti ob ženskah in glasbi občutno popusti.

Štab odreda je na vsa ta poročila hitro reagiral. V 2. bataljon je poslal namestnika komandanta odreda Petra Marcandellija-Marka. Mark je bil še pred tem na ogledu letališča z nalogo, da bi organiziral in izvedel akcijo na letališču z borci 2. bataljona Briškobeneškega odreda. To ozemlje pa je tudi zelo dobro poznal, saj je bil že od oktobra 1943. leta na območju zahodne Beneške Slovenije komandant bataljona.

Tudi bataljonski obveščevalec Mirko Fratina iz 2. bataljona, doma iz Kreda pri Kobaridu, je po svoji obveščevalni mreži zbral precej podatkov o letališču. Spremljal je vsa dogajanja na njem, tako rekoč od dneva, ko ga je zasedlo nemško vojno letalstvo. To je bilo pomožno letališče, ki so ga Nemci zasedli januarja 1944. leta, da bi se čim boljše zaščitili pred bombardiranjem zavezniškega letalstva.

Štab Briškobeneškega odreda in partizansko obveščevalno službo v celoti so močno zanimala letališča, skladišča orožja in drugi podobni objekti, saj so te podatke pošiljali tudi zavezniškim komandam in so tudi njim zelo prav prišli v usklajevanju njihovih načrtov.

Pomočnik komandanta odreda Marka je v štab 2. bataljona prispel okrog 7. marca ter skupaj s poveljstvom bataljona začel načrtovati in pripravljati napad na letališče. Dela so se lotili z velikim zagonom, saj je poveljstvo bataljona že prej snovalo načrt za akcijo na Belvedere. Že na prvem skupnem sestanku z namestnikom komandanta Marka, ki je prinesel ukaz o akciji, so se dogovorili, naj gredo ponovno na ogled terena in ugotovijo kraje ter točke, odkoder bi partizani organizirano po skupinah krenili v napad; naj ne prestopajo intenzivno opazujejo vse spremembe na letališču in bližnji okolici; naj izvedo točen dan zabave na letališču.

(nadaljevanje prihodnjič)

Pogovor s predsednikom ZPMS Francem Šalijem Nepretrgana skrb za srečno in zdravo otroštvo

Teden otroka, od 5. do 12. oktobra, je samo trenutek, v katerem mogoče nekoliko več spregovorimo o tem, kar mora sicer biti naša vsakdanja skrb in akcija – to je skrb za otroke, za njihovo zdravo in srečno otroštvo, za izenačene možnosti rasti, razvoja in vključevanja v družbeno delitev dela. Naši otroci so naša prihodnost. Iz njih bodo nekoč zrasli ljudje, ki bodo krojili našo skupnost. Če jih bomo vzgojili v delovne, humane in samoupravno socialistično usmerjene ljudi, se nam ni bati prihodnosti in ne sme nam biti žal nobenega napora, tudi če je za dosego takšnih ciljev treba prebiti mnogo let.

S predsednikom Zveze prijateljev mladine Francem Šalijem smo navezali pogovor o naši družbeni skrbi za otroke v vsakem okolju.

Naši otroci živijo danes drugačno otroštvo, kot so ga otroci pred štiridesetimi leti, živijo svobodno. Pa vendar se sprašujemo, ali je ta svoboda v vseh okoljih enaka. Koliko poskrbimo za izenačevanje pogojev? Ob letošnjem mednarodnem letu invalidov je teden otroka posvečen otrokom, ki so moteni v razvoju in morajo biti naša skupna skrb. Kaj naša družba stori zanje, da rastejo enakovredno z mladim rodом?

Skrb za motene otroke je v programu ZPM vseskozi. Odkar obstaja ta organizacija, je veliko svoje pozornosti namenjala prav sistematičnemu družbenemu obravnavanju vprašanj skrbi za te otroke. Spomladi smo na seminarju za predsednike občinskih zvez analizirali stanje na tem področju in opozorili na naloge, ki jih imajo pri tem občinske zveze ter društva v krajevnih skupnostih. Naša akcija mora potekati v dve smeri: prvo je ustvarjanje takih pogojev, da bi bilo čim manj motenih otrok, drugo pa je soočanje z dejstvi – z motnjami otrok in ustrezno ukrepanje.

V zvezi s preprečevanjem motenosti smo obravnavali vzgojo staršev, zlasti tistih, ki se pripravljajo na družinsko življenje. Nismo mogli mimo nekaterih oblik deviantnega obnašanja odraslih, kot so na primer alkoholizem, vdanje drogi in podobno. Treba je odkriti vzroke. Tudi razne oblike fizičnega ali duhovnega nasilja kakorkoli motenih odraslih oseb najdemo v tem ali onem okolju. Obravnavali smo vprašanja zdravstvene vzgoje prebivalstva, še posebej mladine, kajti tudi zaradi nizke zdravstvene kulture prihaja do neljubih posledic pri otrocih.

Samo opozarjanje na seminarju pa ni dovolj. Vprašanja je treba osvetliti v povezavi z aktivnostjo društev v KS, z občinskimi vodstvi pa smo se dogovarjali o izdelavi stro-

kovnih programov za socialne organizacije in društva kakorkoli prizadetih otrok (slepih, invalidov, paraplegikov...). Sklenili smo tudi, da se naša društva tesno povežejo z njimi in jim pomagajo pri vključevanju v okolje, v katerem živijo.

Preventiva je vsekakor najboljša, še posebej, ker zavezuje zvezo in društva skozi vse leto. Veliko zahtevnejše naloge pa se pojavijo takrat, ko društva prijateljev mladine naletijo na motene otroke v svojem okolju. Nekaj je treba storiti, nekaj, da ti otroci ne bodo zapostavljeni in izločeni iz družbe. To pa zahteva celotna prizadevanja in ne samo skrb enega društva.

Društvo prijateljev mladine svoje poslanstvo lahko opravlja v tesni povezavi z drugimi organizacijami, ki se ukvarjajo z mladimi. Za otroke je mogoče najbolj privlačna Zveza tabornikov. Že sama taborniška organizacija s svojimi načeli je takšna, da pride do izraza pravi prijateljski in tovariški odnos med njenimi člani, v sreči in nesreči, tudi do motenih otrok. Dalje je v organizaciji Rdečega križa veliko aktivistov, ki ne pozabljajo na motene otroke. Skupaj z ZPM poskupa RK z različnimi oblikami letovanja takšnih otrok prispevati k njihovega razvoju oziroma čim bolj zdravemu življenju.

Težave, ki se pri reševanju tovrstnih problemov pojavljajo, so največkrat zaradi nekakšnih nezdruženosti in izkrivljenih pogledov na motene, tako pri starših kakor pri ljudeh v širši krajevni okolici. Društva poskušajo s strokovnimi predavanji vplivati na zavest ljudi, kajti pogoj za čim normalnejše življenje motenih otrok je normalno obnašanje odraslih. Veliko o tem je napisanega, veliko tega je v programih, pa vendar je rezultat odvisen od nas samih, od aktivnosti članov naše organizacije, od življenja in dela posameznega društva v KS ali posamezne občinske zveze. Kjer naših društev ni, in še veliko je takšnih krajevnih skupnosti, tudi program le čaka na uresničevanje ali pa ga uresničujejo druge organizacije, seveda ne tako poglobljeno in celostno. Ne nazadnje je to tudi stvar krajevnih družbenih sil, zlasti SZDL in samoupravnih organov v KS. Zato je teden otroka na nek način tudi skrb krajevnega samoupravnega in političnega življenja. Pomoč socialistične zveze ali posamičnih društev v okviru te fronte, ne nazadnje tudi ZK in borčevskih organizacij, da aktivno sodelujejo pri ustanavljanju naših društev in da v njih organizirani aktivisti prispevajo kar čim več lastnega znanja, izkušenj in srčne kulture, je velik prispevek pri ustvarja-

nju možnosti za zdravo in ustvarjalno življenje, tudi tistih, katerim je letos posvečen teden otroka. Tudi zanje mora biti ta svet svet idealov revolucije in svet boja za te ideale. Tudi ti otroci morajo občutiti, da živijo v socialistični samoupravni skupnosti.

Tovariš Tito je neprestano poudarjal skrb za otroke. V njegovih poslanicah so jasno začrtane smernice, ki vodijo iz srečnega otroštva v zrele in ustvarjalne osebnosti. Kako te smernice ureničujemo?

Volje nam ne zmanjkuje. To se kaže tudi v bogastvu ljudske iniciative, v množici aktivistov, ki v različnih društvih in organizacijah ter v sodelovanju s šolami in vzgojnimi ustanovami poskušajo čim več prispevati k socialistični vzgoji mladih. Res, da te iniciative ni povsod v »izobilju«. V zvezi s takšnimi okolji ne kaže samo razmišljati, ampak tudi ukrepati. Pri tem nam je lahko še posebej za zgled tovariš Tito, ki je vseskozi poudarjal, kako se morata teorija in praksa dopolnjevati. Titovih naročil glede mladine, ki je naša prihodnost, ne smemo zamenjati nikjer, tudi tam ne, kjer so v zvezi s tem mogoče največ naredili. Vse pa ni odvisno samo od dobre volje in pripravljenosti ljudi, ampak tudi od materialnih možnosti, ki marsikdaj zatajijo in uokvirjajo udejanjanje programov, še posebej na vzgojnoizobraževalnem in kulturnem področju. Zato je prispevek k svetlejši prihodnosti tudi v zagotavljanju čimbolj stabilnih materialnih možnosti. Vsako ustvarjalno delo je hkrati tudi skrb za otroke. To nam dokazuje vsakdanja praksa in razmišljanje staršev, saj je malo tistih, ki ne bi živeli in delali prav zaradi odgovornosti do prihodnosti svojih otrok. To ni malomeščanski individualizem, čeprav so tudi taki primeri, ampak ponavadi prerašča v skrb za prihodnost vseh mladih v ožji in širši skupnosti. To dejstvo je potrjeno tudi v programih Zveze prijateljev mladine, saj v skrbi za otroke niso pozabljeni tisti, ki so najbolj oddaljeni od naše dežele, pa naj gre za nujno pomoč ali pa za trajno sodelovanje, da bi se bolje poznali, razumeli in skupaj gradili bolj človeško skupnost, kakršna je danes.

Nismo zaprti v ozek družinski krog, čeprav izhaja naša skrb za otroke od vsakega posameznika, in tudi ne v državne okvire. Kot neuvrščena država in nosilka ideje o aktivni koeksistenci med narodi segamo prek naših meja in se vključujemo v mednarodna prizadevanja za izboljšanje življenjskih možnosti vseh otrok sveta.

Živa Drole

Nepozabni 7. september 1944

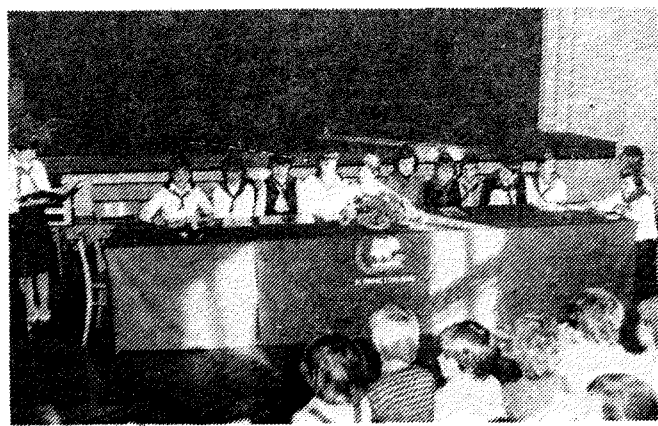
Takole mi je pripovedovala moja babica Zora Mahnič iz Dekanov: »Tistega dne, 7. septembra, sem šla po vodo na Potok, kajti vodovod je bil takrat razbit. Ko sem prišla k studencu, je že precej ljudi čakalo v vrsti, da bi napolnili svoje škafe. Tisto leto pa je bilo sušno obdobje. Studenec, po domače »šturki«, je bil od nas oddaljen kakšnih 500 metrov. Ko sem se vračala z vodo na glavi in prišla blizu našega pokopališča, sem opazila do zob oboroženo skupino fašistov, ki so imeli pred seboj dve dekleti in dva moška. Dekleti sem dobro poznala že iz mladih let; to sta bili Elvira Vatovec iz Čežarjev in njena sestra Marija, moška pa nisem spoznala. Ko sva si zrlji v oči z Elviro, mi pravi: »Zora moja, ustreliti nas peljejo.« Prepričana sem bila, da jih peljejo v koprsko zapore. Niti nisem prehodila 20 metrov, ko opazim da so zavili k pokopališču in kmalu zatem se je zaslilo še močno streljanje. Po vsem telesu me je obil mrzel pot, ko sem spoznala resnico Elvirinih besed. Doma sem vsa prestrašena svojim povedala, kaj se je zgodilo na pokopališču. Rekla sem samo to, da so verjetno fašisti umorili

skupino ljudi, ki so jih peljali proti pokopališču. Neki možakar, ki je šel mimo naše hiše, pa je povedal, da ležijo blizu vхода pokopališča štirje mrtvi. Takrat mi je močno udarilo srce, ob spoznanju, da so fašisti zverinsko umorili prav sestro Elviro in Marijo Vatovec ter dva moška.«

»Danes stoji na kraju, kjer so bile ustreljene

žrtve fašističnega nasilja, spomenik. Vsem, ki gredo tod mimo ali na pokopališče, nemo pripoveduje, kaj je takrat napravila fašistična roka. Mi pionirji pa redno nosimo tja cvetje in krasimo spomenik.

NATAŠA MAHNIČ, 4. razred
OŠ Dekani 1. tankovske brigade

Dan pionirjev smo proslavili pionirji artičke šole v delovnem počutju. Na pionirski konferenci smo spregovorili o delu v preteklem letu, o uspehih, ki smo jih dosegli in tudi o težavah, ki so nas spremljale pri delu. Konferenco je zelo uspešno vodila Vesna Čančer, učenka 8. razreda. Izvolili smo nov pionirski odbor in sprejeli program dela, ki ga bomo poskušali uresničiti v prihodnjem letu. Nalog je veliko, a vseeno se bomo potrudili, da bomo vredni »rasti pod Titovo zastavo«.

METKA CIZL in SABINA KUKOVICA
nov. krožek, OŠ Artiče

Kolona

Danes vam želimo predstaviti glasilo Kolona, ki ga izdaja komisija za ohranjanje in čuvanje revolucionarnih tradicij NOB ter spomeniško varstvo pri krajevni konferenci ZB NOV krajevnih skupnosti Brinje. V njem so pionirji, mladinci in taborniki skupaj z odgovorno urednico Majdo Severjevo izbrali samo pripovedi iz narodnoosvobodilnega boja. Poiskali so jih med tistimi, katerih življenje je izgorevalo v letih vojne.

Takole pismo so pionirji, mladinci in taborniki namenili borcem:

»Pogosto se obračamo na vas, toda danes s posebno željo, da za naš praznik, 7. septembra (praznik KS Brinje), izdamo list spominov. Zato nam mladim podarite vaš dogodek iz časa, ko se je rojevala naša domovina. Morda vesel dogodek, srečo, morda stisko, grozo ali negotovost. Mogoče se spominjate kakšne šale ali anekdote, morda igre, skeča s partizanskega mitinga. Morda hranite risbico ali pesem?

Člani PO Franca Bratovža-Ace, člani TO Bičkova skala, člani ZSMS in novinarski krožek OŠ Franceta Bevka bomo ponosni, da z roko v roki pripravimo gradivo za list, ki bo vaš in naš!«

Ni bilo treba dvakrat reči, ni bilo treba prositi. Borci so se radi odzvali in rezultati so tu, zbrani v Koloni. Vsak od njih je vedel povedati kaj zanimivega: Dušan Gorkič o tem, kako je bil prvič ranjen, Franc Rekar o svojem odhodu k partizanom pa o svojih kurirskih poteh, Jože Simšič-Jelen o tem, kako so sprejeli medse kurirčka Vojka, Jožica Simšič o rdečih tulipanih na partizanovem grobu, Iva Vukanič o štiriletni deklici Kaji, ki jo je kolona partizanov našla blizu Drvarja, Drago Škrjanc o uničenju italijanske posadke, Marica Širca-Benko o deklici z dvema imenoma, Fanči Dolenc o tem, kako so fašisti skušali izkoristiti celo otroke itd. Stane Koman je napisal nekaj o sedmem septembru 1941, ki je postal praznik KS Brinje, med drugim tudi tole: »V začetno obdobje oboroženega boja z okupatorji spada tudi akcija štirih mladincev z Ježice in Savelj, po kateri naša krajevna skup-

nost praznuje svoj praznik. Ta akcija je bila 7. septembra 1941 zvečer po policijski uri na današnji Titovi cesti pred hišo številka 246, na kateri je danes spominsko obeležje. Bojna skupina iz Ježice je takrat prvič napadla fašiste. V spopadu so sodelovali: Lojze Gogala iz Ježice, takrat star osemnajst let, Jože Kališnik, tudi iz Ježice in tudi osemnajstletnik, Mirko Kos iz Savelj ter Adrijan Kumar, oba stara sedemnajst let.

K Adrijanu so skoraj vsak dan prihajali njegovi vrstniki in prijatelji, predvsem pa že organizirani mladinci. Vedno so se pogovarjali tudi o fašistih in snovali načrte, kako bi jim kakšno zagodli. Marsikatero akcijo so tudi uspešno izpeljali. Oborožena akcija mladincev 7. septembra na Ježici je v celotnem osvobodilnem gibanju imela velik odmev. Uspeli spopad je mladinskim skupinam vplival nov pogum, italijanski soldateski pa natresel strah in spoznanje, kaj jih kot tujce in okupatorje čaka na naši zemlji.«

Ž. D.

Trgovska delovna organizacija

SOZD
merx
CELJE

»TEKO«

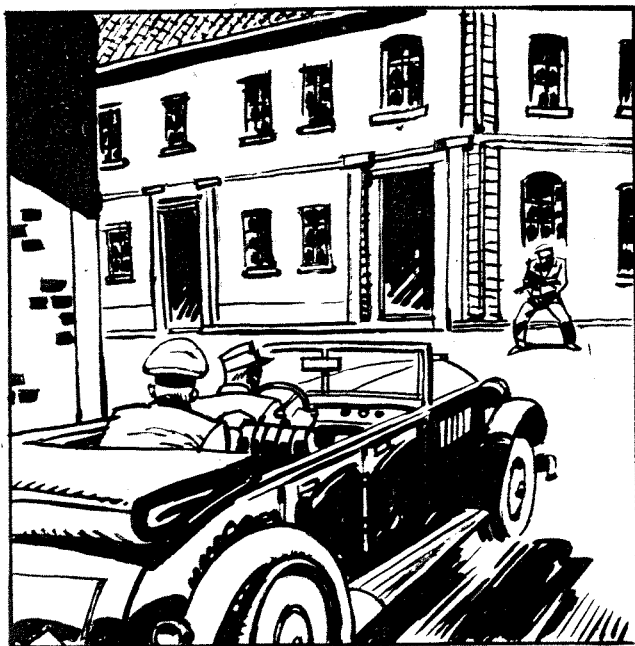
63000 Celje, Gubčeva 2

SE PRIPOROČA ZA OBISK
VSEH POSLOVALNIC V CELJU

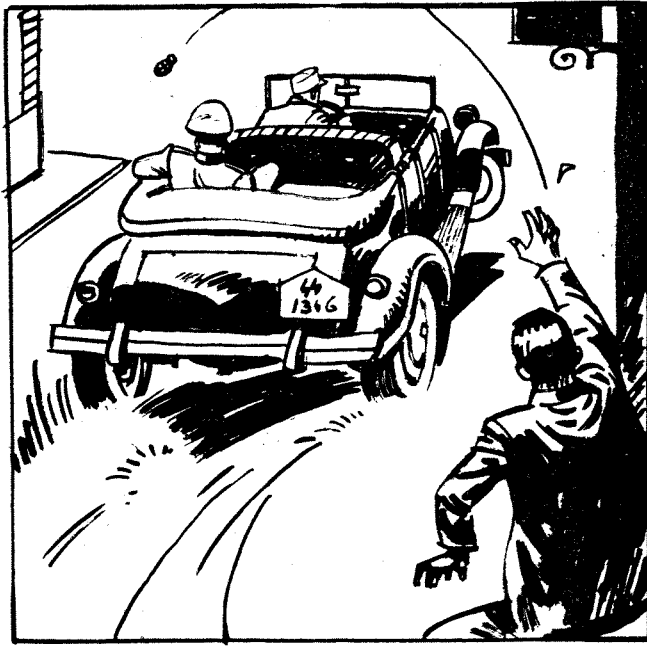
PADALCI SO SI SODILI SAMI

5

Narisal in priredil besedilo:
JELKO PETERNELJ

Kraj atentata je bil dobro izbran. Napad na Heydricha naj bi atentatorja izvedla v mirnem praškem predmestju, na kraju, kjer cesta ostro zavija in morajo zato avtomobili voziti počasneje. Brž ko je zelen mercedes pripeljal v ovinek, je predenj planil neki pešec z dežnim plaščem čez roko. Z naglo kretnjo je plašč odrgel, v rokah pa mu je ostala brzostrelka, ki jo je uporabil brez vsakega odlašanja. To je bil Josef Gabčík, prvak na strelskih tekmovanjih češkoslovaških vojaških enot v Angliji.

Pritisnil je na petelina, vendar se ni nič zgodilo. Pritisnil je še močneje. Ko pa je ugotovil, da mu je orožje zatajilo, ga je spustil iz rok. Takoj zatem se je vmešal njegov tovariš Jan Kubiš. Zalučal je ročno bombo, ki se je z glasnim pokom razletela nekaj metrov pred avtomobilom. Mercedes je bil s tem zaustavljen. Toda Heydrich in njegov spremljevalec sta hitro izkočila.

Vsak s svojim revolverjem sta pohitela za napadalcem, ki sta se po opravljenem atentatu nameravala naglo umakniti. Vendar nista prišla prav daleč. Heydrich se je zgrudil že po nekaj metrih zaradi rane na hrbtu. Kleina pa je tudi zadela strel iz Gabčíkovega orožja. Takoj zatem je na cesti nastala nepopisna zmeda. Prav takrat je v ovinek pripeljal tramvaj, poln potnikov. Ko je voznik opazil, kaj se dogaja pred njim, je začel naglo zavirati kakih sto metrov pred mercedesom.

Izgubljena v zametu

Zaznamovani smo z večvrednostjo in manjvrednostjo

Zidarski odri, duh po pleskanju, nikogar od nikoder, zaspano jesensko dolgočasje je zazibalo Brezje pri Dobrovi, deževne megle se vlačijo bogve že kako dolgo, a Minka Krvine ne motijo.

Zidarski odri, duh po pleskanju... Trinajst let je kmetica Minka, dobrodušna žena, mati Kmetov brez zemlje, Deklice s konji, Bremena resnice, Rodila sem jih, preprostih, pa čistih in poštenih literarnih del, iz zemlje in gozdov iztrganih, iz njenih goličav in trat, naravnost iz hlevov in siromasčine ter vojnega gorja, iz življenja samega vzeti, garala in preštevala peneze, da jih je dandajši naposled lahko prelila v omet, v zidarske odre, v osladni vonj po barvah, ki trpko zapolni nos.

Zagrizeno se je bojevala, kmečka pisateljica, z boleznijo in zmagala. Minka je vztrepetala, sunkoma vrgla glavo nazaj, prava podoba njenih, Rezkinih divjih, a domačno prijaznih konj, ki jih je opisala v Deklici s konji. Nič takšnega, kot si pisala v Bremenu resnice, se v življenju ne dogaja nič...

Zagrenjenost človek najbrž od vseh čustev najprej opazi. Skrivenči človeka, žalost mu potisne v obraz, jedkost pozvanja med stavki. Kdove, je Minka takšna, kadar povasuje med svojimi v društvu pisateljev, kjer je bržčas edina kmetica v Jugoslaviji? Je takšna, ko hrupje plaz pametnih, modro zastavljenih besedi o umetnosti, o poslanstvu umetnika v družbi, o naravnosti naše literature?

Zapira se in odpira, klepeta, glas odmeva z odrezavostjo in jedkostjo. Ljudski pisatelj ni nič vreden pri elitnikih, reče in pobobna s členki po mizi v kuhinji in doreče, da je to seveda ne ovira. Ne klečeplazi, ne sega po vrhovih, dela, kar mora in more delati in kar čuti, da je treba pustiti za seboj, med ljudmi, za ljudi. Ne hodi po kavarnah, ne razglablja o visokih idealih, tankočutno, bolešno tankočutno in skorajda strastno zavzeto rine v zemljo, se nanaglomla speha v gozd, med smre-

ke vonjavo...v občutje prabiti.

Kaj mi more kritika, če pa lahko grem v gozd, zašepetam, moj si, tudi zrak je moj, gobe, hlad in rosa, življenje to in strast bivanja, prežeta z minevanjem, trohnenjem, ovenelostjo...reče in pozablja, da ni sama, da s Petrkom strmiva vanjo, z vnučkom, ki »popravlja« radio.

Nihče več je ne more prizadeti, nikakršna kritika, tudi ne posmehljivost, s katero jo obkladajo posvečeni svečeniki »prave« umetnosti. Našel se je človek peresa in dejal: Navsezadnje je to, kar piše, te njene zgodbe, vendarle boljše kot doktor romani.

Zdaj se zasmeje in poln je njen smeh, če je tako, pravi, je bilo moje življenje en sam doktor roman. V dobrem in slabem. In vendar, kramlja, cepi svojo bit, globoko dere vanjo potok spoznanja, živeti je pač treba iz sebe, tako se rojeva umetnost.

Zakaj, le zakaj, se hudeje, se prepirajo okoli nove revije, če pa vemo, da ni denarja, oponse, umetnik naj stoji na svojih nogah in trdne, ponosne naj bodo. Zdaj vihramo z avreolami okoli mrtvih umetnikov, poravnavamo dolgove, kričimo o veličini, spoznavamo že davno spoznano, a kaj...? Vsak dan bi morali živeti med nami, ne le životariti, lebdeti. Je to mogoče prikrivanje naše nemoči, resnice? Minka neusmiljeno razgreba žitje in bitje našega vsakdana, vnuček Peter se seli na njena kolena.

Razdaja se. Vse to je napisano na njeno kožo. Gre se politiko. Pomaga vaščanom. Piše, strmi v zidarske odre. Trinajst let in še kakšno čez. Za vse najde čas. Avto ima prestave, zabliska nekolikani poredno z očmi, pač preklopiš, se za dan dva znebiš pisanja in si družbeno-politični delavec, potem kmet, gospodinja, žena babica... Pozimi piše ponoči, poleti skriva svoje vedenje v zapiske, zari-te med gubami njenega predpasnika, po njivah, v hostah, senožetih, koder

se pač utrne misel. Pa kadar je bolna, »hrbtenica je čisto fuč«, toda »da mi le roke in možgani ostanejo«, prevetruje svoje bolešno in skrivenčeno življenje. Vendar to, na rob in viharne, na grape in raztrgane obronke pregnano življenje, piše njene strani.

Deklica s konji? Dekle, prepolno revščine, ki svojeglavo bruha ponos, potuje s konji za partizani. Brkati komandant, nergavi kuhar, od sovraštva in trpljenja otopeli ljudje... streli in mrlič, beda in sreča, ranjeno otroško srce... le kdaj se boš zacelilo. Štirinajst dni med partizani, štirinajst dni kaljenja, ljubezni in spoznanj, ki pahnejo otroka v svet odraslih. To je Minka s svojimi konji. Minka s partizanstvom, ki jo je doživljala v Stranski vasi pri Bokalah, v najhujši revščini, v družini, kjer so očeta preganjali zaradi komunizma, z bra-

Rada bi bila učiteljica.

Minka Krvina, nepopoljšljiv optimist. Nič ji ne more do živega. Na glas vpije, obdelajte zemljo. Ne zazidujte, glejte, hrane nam bo zmanjkalo, pa se smejijo. Minka se spomni na Tita, ko je nekoč dejal, da moramo paziti na zemljo, da nam na betonu ne bo rasla hrana. Kar je Tito dejal, zahlasta očitajoče, je zame tako, kot za tercialke sveto pismo. A kaj, na glas vsi pri-trjujejo, ko tarnamo nad našim početjem z zemljo, po tihem pa vsak po svoje, trmasto in poniglavo naprej.

Da ni mož prebral niti ene njene knjige, vedro pogleduje skozi okno, če se le ne bi prikazal od kje, je ne boli tako kot to, da cene racionalizirajo le v kmetijstvu, drugod pa so sproščene. Da kmeta še dandanašnji vse preveč gledamo kot kulaka in da na splošno sploh ne ve-

in brajde. Izreče besedico oportunizem, toda tujka ji ne pristaja.

Petrček ne da miru, va-za zleti po tleh, gumbi pri radijskem sprejemniku so mamljivi, kaj le počne tisoč žic v tej čudni škatlji?

Minka valja med prsti drobno knjižico, nekakšno beležko, radost nad drugo generacijo prižiga iskric v očeh, kako lepo riše ta punčka, ta moja Matejka, osemletno dekletce, nekako kot priljudno mače meče besede predse. Odpro se vrata, Minkina sestra zakoraka po kuhinji.

Petrček ni zmotil niti pogovora. V osmih letih mojega delegatstva, povzame Minka, sem spregledala toliko packarij, da sem se zgrozila. Pisala sem o tem, v Bremenu resnice, kar v sredo te packarije sem udarila. Zasmehovali so me, toda tukaj gre za temeljitost, za odgovor: pisatelj mora biti najprej odgovoren sam sebi, nato družbi, okolju, ne sme se sramovati ne sedanjosti ne preteklosti, gledati mora v prihodnost, biti mora veren odraz sredine, kjer živi. Zdi se, da resno, pošteno pisanje kritiki ni všeč.

V vzvišenih vodah novih literarnih struj ne zna plavati, nihče je ni naučil, prav rada pa se spogleduje s Finžgarjem, Kranjcem, Potrčem, všeč ji je njena sosedka Neža Maurer, njuni petkovi večeri.

Jej, tale Statenberg, udari kar v sredino. Če bi človek vzel malo od Vidmarja, nekakšno sredino med njim in Markom Pavčkom in dodal zraven še nekaj normalne pameti in dobršno mero družbene zavesti, pa na štatensberškem gradu ne bi bilo treba več dni razglabljal o odnosih med pisatelji in politikom.

Minka, ki je v republiški skupščini delegat zboru združenega dela, v občini Vič pa vodja delegacije kmetov in zraven še v svetu za družbeno ekonomsko vprašanja žena, doma pa tajnik vaše skupnosti (včeraj je dobila dopis, da sta se dva

kmeta skregala zaradi mostu), nič kaj rada ne zapusti svoje zemlje, konja, govedi in svinj.

Kaj bi, pravi, če grem v društvo pisateljev, me razen starejših vsi nekako pomilovalno gledajo, dejala bi, da s prezirom, ker sem »kmečka« pisateljica. To me boli. Občutek manjvrednosti daje. S tem pa človek ne more ustvarjati. Bili smo berači, prosili smo, lakota nam je gledala iz oči, toda tega občutka nismo imeli nikoli. Kaj je torej s to našo družbo? Slovenska družba je že od Prešernovih časov naprej zaznamovana z večvrednostnim in manjvrednostnim kompleksom, ki je v zgodovini rodil ničkoliko zlega, dandanašnji pa se te kategorije, žal, še potencirajo, gleda naravnost vame, kar odgovor išče, razlago ali potrdilo.

Veliko laži je med nami, postane neuporniška, voljna. Nekateri ljudje, tudi pomembni ljudje, skozi današnji čas toliko lažejo, da naposled laž postaja resnica in da nepoučeni in nevedni pa tudi preprosti verjamejo. Nadvse zagrizeno polemiziramo, nesramni smo in ni nam žal žaljivk, pri tem pa smo sposobni zviška gledati na tiste »spodaj«. Toda rekli smo, kdaj smo že rekli, da »tistih spodaj« ni več, da jih nikoli ne bo več.

Minka Krvina iz Brezja pri Dobrovi ima čestokrat občutek, da postaja prepip, pa naj bo še tako dla-kocepski in zavit v fraze, čestokrat za večino nerazumljive in odtujene sredstvo za nepozabljene nekaterih, svojevrstna reklama, ki ničemur ne služi.

Prepolna občutkov, ki tišče, pobegne v gozd in reče, moj si, zrak je moj in smreke tudi, vonjave in veselje življenja, gniloba in trohnoba in sončni žarek, ki pritava skozi tanko razprte reže. Moj si, vse to je more, reče in neskončno prijetno se razlije po njej.

Tako piše. Drugače ne zna in noče.

Milenko Strašek

tom, ki je bil že od samega začetka v gozdu... Povili so jo torej v družini, skorajda trideset stopinj pod ničlo je bilo tistikrat, ki ni imela nič, razen kajže in zgodilo se je, da so jo botri izgubili v dvometrskem zametu proti Dobrovi.

mo, kaj se pravi delati na zemlji.

Njena jeza je skrita v njeno dobrodušnost, tikanje ponuja in prijateljstvo poklada pred človeka. Med ljudmi hoče biti, anonimnost prezira, zakopanost v svoj lastni kot, ujetost med plotove